

# INARIJÄRVI

INARIN KUNTA

OSAYLEISKAAVAN SELVITYKSET  
luonto, maisema ja kulttuuriympäristö

SELOSTUS 13.3.2008

tarkistettu 11.01.2011, 30.9.2012 ja 25.01.2016



*Näkymä Inarijärveltä kohti kirkonkylää ja Otsamotunturia*

**AIRIX Ympäristö**  
FMC GROUP

Mäkelininkatu 17 A, 90100 Oulu  
Puh. 010 2414 600  
Fax 010 2414 601  
etunimi.sukunimi@airix.fi



## SISÄLTÖLUETTELO

Selvitystarpeiden rajausta .....	3
Selvitysmenetelmät .....	3
<b>1. LUONTOSELVITYS .....</b>	<b>5</b>
1.0 Selvitysmenetelmät ja –vaiheet (maire puikko 22.12.2010) .....	6
1.1 Ilmasto, kallio- ja maaperä sekä vesistö .....	7
1.11 Ilmasto.....	7
1.12 Kallioperä .....	7
1.13 Maaperä .....	8
1.14 Geologiset erityispiirteet ja suojelukohteet .....	11
1.15 Vesistöt, vedenlaatu ja pohjavesialueet.....	12
1.2 Kasvillisuus .....	21
1.21 Metsätyypit ja metsäkasvillisuus .....	22
1.22 Suotyypit ja suokasvillisuus .....	25
1.23 Vesi- ja rantakasvillisuus .....	26
1.24 Tunturikasvillisuus .....	27
1.25 Kulttuuri- ja puolikulttuurikasvillisuus.....	28
1.26 Uhanalaiset kasvit .....	28
1.3 Eläimistö.....	29
1.31 Linnusto.....	29
1.32 Kalasto .....	32
1.33 Nisäkkäät .....	33
1.34. Hyönteiset, matelijat ja sammakot .....	36
1.35 Uhanalaiset eläimet .....	37
1.36 Sienet ja kääväkkäät .....	38
1.4 Siskelijärven etelärannan luontoselvitys.....	39
1.41 Alueen kuvaus.....	39
1.42 Arvokkaat elinympäristöt.....	40
1.43 Suositukset kaavoitukselle.....	40
1.5 Suojelualueet .....	41
1.51 Inarijärvi, Natura 2000-alue (koodi FI 130 0212).....	41
1.52 Ivaloajokisuisto Natura 2000-alue ( koodi FI 130 0211) .....	42
1.53 Rantojensuojeluohjelma ( RSO 120 124) .....	43
1.54 Vätsärin erämaa (koodi FI 130 02004).....	44
1.55 Kettujoki-Vaskojoki Natura-alue (koodi 130 0210) .....	44
1.56 Luonnonsuojelulain, vesilain ja metsälain mukaan suojeltavat ja silvälläpidettävät alueet ja kohteet .....	44
1.57 Muut alueet.....	45
<b>2. MAISEMASELVITYS .....</b>	<b>49</b>
2.0 Selvitysmenetelmä .....	50
2.1 Maisema-alueet ja maisematyypit .....	50
2.2 Maisemakuva, maisemallisesti merkittävät alueet ja kohteet .....	54
2.21 Valtakunnallisesti merkittävät maisema-alueet ja kohteet .....	55
2.22 Maakunnallisesti merkittävät maisema-alueet ja -kohteet .....	55
2.23 Muut maisemallisesti merkittävät alueet ja kohteet .....	56
2.3 Maiseman virkistyskäyttö.....	61
<b>3. KULTTUURIYMPÄRISTÖ-SELVITYS .....</b>	<b>63</b>

3.1 Saamelaiskulttuuri .....	64
3.11 Asutushistoria .....	64
3.12 Kiinteät muinaisjäännökset .....	68
3.13 Saamelaiskulttuuri ja mytologia.....	69
3.2 Arvokkaat kulttuuriympäristöt .....	80
3.21 Selvitysmenetelmät ja -vaiheet.....	80
3.22 Alueen kulttuuriympäristökohteista yleisesti .....	81
3.23 Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt ja kohteet.....	82
3.24 Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet .....	86
3.25 Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas rakennus, rakennusryhmä tai muu kohde .....	89
3.26 Sotahistoriaikohteet .....	94
3.27 Seidat ja pyhät paikat.....	94
3.3 Rakennetun ympäristön arvottaminen.....	97
<b>4. RAKENTAMISSUOSITUKSET.....</b>	<b>101</b>
4.1 Suositukset luonnon kannalta .....	102
4.2 Suositukset maiseman kannalta .....	104
4.3 Suositukset kulttuuriympäristön kannalta .....	104
<b>LÄHTEET:.....</b>	<b>105</b>

Liitekartat: Suomen kallioperä 1: 1 000 000, Geologian tutkimuskeskus, A3  
Suomen maaperä 1: 400 000, Geologian tutkimuskeskus, A3  
Metsä- ja suotyypit 1: 100 000  
Suojelualueet, uhanalaisesiintymät ja metsälain mukaiset erityisen tärkeät elinympäristöt 1: 100 000  
Maisemakuva 1: 100 000  
Kulttuuriympäristö 1: 100 000

Lähdeluettelo selostuksen lopussa.

Valokuvat AIRIX Ympäristö, ellei toisin mainita.

## Selvitystarpeiden rajaus

Inarinjärven osayleiskaavatyö kattaa Inarijärven ja sen ranta-alueet sekä Tuulispää-Otsamo alueen ja Pielpajärven ympäristön. Järvelle on laadittu 1990-luvun alussa osayleiskaava, johon liittyen on tehty selvityksiä Turun yliopiston toimesta 1989. Ne ovat tämänkin selvitysraportin perusta.

Suunnittelualue on hyvin laaja, läpimitaltaan noin 70 km. Koko aluetta koskevat yleispiirteiset selvitykset tehdään olemassa olevan aineiston pohjalta. Suuri osa luontotiedoista, varsinkin kartta-aineistosta, on saatu metsähallituksen luontopalveluilta. Kulttuuriympäristöä koskeva perustieto on kerätty aiemmin tehdyistä selvityksistä ja maakuntakaavasta sekä Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi-hankkeen aineistosta. Maakuntakaavaan tehty maisemaselvitys on ollut myös tähän suunnitelmaan liittyvän maisemaselvityksen lähtökohtana.

Tarkennuksia maastokäynteineen selvityksiin tehtiin vain niille alueille, joille kohdistuu rakentamispainetta. Todennäköisiä tarkennusalueita ovat Inarin kirkonkylän ympäristö ja Juutuanjoen varsi sekä Inari-Ukonjärvi välinen rantajakso. Koska rakentamisalueet selviävät vasta suunnitteluprosessin kuluessa, selvityksiä tarkennettiin maastokäynteillä alustavan luonnosvaiheen jälkeen kesällä 2007.

## Selvitysmenetelmät

### Luontoselvitys

Luontoselvitys pohjautuu osittain aiempaa yleiskaavaa varten tehtyihin selvityksiin. Lähes suoraa kopiota siitä ovat kuvaukset ilmastosta, kallio- ja maaperästä sekä vesistöstä. Nyt selostukseen on liitetty myös karttaotteet geologisen tutkimuslaitoksen laatimista kartoista.

Kasvillisuuden peruskuvauks on osittain lainattu aiemmasta selvityksestä, mutta sitä on merkittävästi täydentänyt ja muokannut tätä laajennettua suunnittelualueita koskeva luontokartoittaja, MTI Maire Puikko. Samoin kuvaukset eläimistöä ovat uusia, tätä työtä varten koostettu.

Tähän aihepiiriin liittyen on tehty uudet kartat suojelualueista ja kasvillisuudesta. Niiden aineisto on saatu numeerisena Lapin Ympäristökeskukselta ja Metsähallituksen luontopalveluilta. Selvitystä on tehty maastossa kesinä 2005-2006 sekä kohteita tarkistettu alustavan kaavaluonnoksen pohjalta kesällä 2007. Uusimmat kohde- ja tekstipäivitykset ovat helmikuulta 2009 ja joulukuulta 2010. Kesällä 2012 tarkistettiin uuden lomakylän alue Siskelijärvellä, 2015 Ukonjärvellä, ja selvityksen tiedot siirrettiin tähän raporttiin ja kartoille.

### Maisemaselvitys

Maisemarakenteen kuvaus perustuu pitkälti aiempaa yleiskaavaa varten tehtyihin, Turun yliopiston vuonna 1989 tekemiin selvityksiin. Sieltä ovat peräisin mm. paikallisesti arvokkaat maisema-alueet, jotka ovat erilaisia geologisia muodostumia.

Maisemakuvallisen tarkastelun on tehnyt maisema-arkkitehti Terttu Kurttila kartta-tarkastelun perusteella syksyllä 2006.

#### Kulttuuriympäristöselvitys

Selvityksen aineisto on koottu kulttuuriympäristöä käsittelevistä, aiemmista julkaisuista, jotka on mainittu tämän selostuksen lopussa olevassa lähdeluettelossa. Uutta tietoa on saatu Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi – hankkeesta sekä Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma –hankkeesta. Lisäksi on tehty asiantuntijoiden haastatteluja ja saatu kuva-aineistoa rakennuksista kunnalta. Maastokäynnillä kesällä 2006 valokuvattiin joitakin kohteita ja tutkittiin Siidan arkistoja.

Aineiston on koonnut ja muokannut tähän raporttiin arkkitehtiylioppilas Tiina Toratti. Muinaisjäännöksistä tehtiin erillinen, uusi kartoitus syyskesällä 2008 Museoviraston toimesta. Selvityksestä on oma, erillinen raportti, joka valmistui helmikuussa 2009.

Vuonna 2009 valmisteltiin Museovirastossa uusi inventointi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä. Selvitys valmistui joulukuussa 2009, ja sen perusteella muutamien kohteiden luokitus ja sisällöllinen määrittely on muuttunut. Muutos on huomioitu tässä raportissa.

Muinaisjäännöksiä kartoittava arkeologinen inventointi tehtiin Museoviraston toimesta kesällä 2008 ja siitä on erillinen raportti, joka sisältää myös kartat. Lisätarkistus Siskelijärvelle suunnitellulle lomakyläalueelle tehtiin elokuussa 2013 ja Ukonjärvelle elokuussa 2015. Alueelta ei löytynyt muinaisjäännöksiä.

Tämän raportin on koonnut arkkitehti Riitta Yrjänheikki. Hän on myös ohjannut selvitysten tekijöitä.

Raportin valokuvat ovat kaavoittajan elokuussa 2006 kuvaamia. Kulttuuriympäristöselvityksessä on lisäksi lähderaporteista kopioituja kuvia ja karttoja.



# 1. LUONTOSELVITYS

Maire Puikko, MTI, luontokartoittaja

## 1.0 Selvitysmenetelmät ja –vaiheet (Maire Puikko 22.12.2010)

Luontoselvityksen teko aloitettiin kirjoittamalla kartoitettavan alueen luonnosta yleistietoa kirjallisuuden ja uhanalaisten lajien esiintymäpaikkojen perusteella. Nämä uhanalaistiedot saatiin käyttöön Lapin Ympäristökeskukselta v.2006 ja Ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmästä 27.10.2006.

Kesällä 2007 tehtiin poroisäntien ja poromiesten haastattelut alueiden käytöstä porotaloudelle, joiden pohjalta piirrettiin kartta porotalouden kulkureiteistä ja erotuspaikoista. Luontoselvityksen kirjoittamista jatkettiin vuoden 2007 loppuun ja silloin kirjoitettiin mm. alueiden käytöstä porotaloudelle, kalastoon liittyvää tietoa ja kirjoitettiin alueen kasvillisuudesta Ympäristötaito Airix Oy:ltä saatujen karttojen pohjalta. Airix oli saanut metsä- ja suokasvillisuustiedot (karttojen mittakaavat 1:60 000), metsälain mukaiset erityisen tärkeät elinympäristöt (mittakaava 1:100 000) ja maankäyttöluokkakartat (mittakaava 1:100 000) metsähallituksen luontopalveluista.

Maastossa Inarijärven osayleiskaavaan liittyvät luontokartoitukset tehtiin 16.6.-25.7.2008 välisellä ajalla siten, että maastossa käveltiin ja kartoitettiin mantereelta lähes kaikki matkailuun ensimmäisessä kaavaluonnoksessa varatut alueet. Kartoituksessa kiinnitettiin erityistä huomiota suojeltuihin lajeihin niin kasveihin, lintuihin, sieniin kuin nisäkkäisiin, mutta kaikki alueilla esiintyvät lajit kirjattiin ylös. Lisäksi tarkasteltiin alueita yleisen rakennettavuuden kannalta, mm. kivisyys, sähkölinjat ja porotalouden toiminnat merkittiin. Kartoitukseen varatun ajan ja määrärahan rajallisuuden vuoksi alueet käytiin läpi vain kerran ja yksittäiset mökkipaikat kartoitettiin vain siinä tapauksessa, että ne sijoittuivat lähelle matkailualueutta tai suojelualueutta. Saariin kaavailluille matkailualueille ei kartoitusta tehty koska venekyytiä ei ollut eikä niihin olisi ehtinytkään kaava-alueen laajuuden ja käytettävissä olleen ajan vähyyden vuoksi.

Karttoihin (työkarttoja yhteensä 7 kpl, mittakaavassa 1: 10 000 ) merkittiin muutosehdotukset punaisella tussilla ja karttaan merkitsemättömät tiet sinisellä kynällä. Lisäksi selostettiin karttalehti kerrallaan maastokohteiden tulokset - osasta kohteita kerrottiin vain alueen luonnosta ilman muutosehdotusta, osasta alueista luontokartoittaja teki oman ehdotuksesta ja kertoi syyn muutostarpeeseen. Tällä tavalla osa kaavoitetuista alueista tuli poistettua rakentamiselle osoitetuista alueista, mm. ensimmäisessä luonnoksessa Juutuanjokivarrelle matkailuun kaavoitetut alueet.

Myöhemmissä kaavaluonnoksissa on merkitty uusia alueita matkailurakentamiselle, eikä niitä ole kartoitettu maastossa, mutta niitä alueitakin on tarkasteltu ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmän uhanalaisten lajien esiintymätietojen pohjalta. Lisäksi nämä alueet ylittävät 500 kerrosneliömetrin rajan ja niistä tulee tehdä ranta-asemakaavat luontoselvityksineen myöhemmässä vaiheessa.

Luontoselvitystä päivitettiin marraskuussa 2010 kun kesällä oli tehty uusia uhanalaisesiintymäkartoituksia. Ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmästä saatiin uusimmat lajien esiintymätiedot 10.9.2010. Selvitykseen ja karttoihin lisättiin uudet esiintymät ja samalla tarkastettiin kirjoitettujen tietojen paikkansapitävyys, mm. vesilain muutos vuodelta 2009 siirsi lähteet suojeluun koko maassa.

Kesällä 2012 tarkistettiin uuden lomakylän alue Siskelijärvellä JA 2015 Ukonjärvellä ja selvityksen tiedot siirrettiin tähän raporttiin ja kartoille.

## 1.1 Ilmasto, kallio- ja maaperä sekä vesistö

### 1.11 Ilmasto

Inarin ilmastolliset olot vaihtelevat alueittain suuresti. Eroja aiheuttavat etäisyys jäämerestä ja erot auringonsäteilyn määrässä. Myös ympäristön korkeussuhteiden vaihtelut vaikuttavat paikallisilmastoon.

Inarin allas on ympäröivää tunturialuetta huomattavasti lämpimämpi. Suuri vesipinta varastoi ja luovuttaa hitaasti lämpöä. Veden termisen sekoittumisen ja suuren lämpökapasiteetin takia pienilmasto on vesistön yllä ja rantamailla paljon tasaisempi lämpöoloiltaan kuin kuivalla maalla. Hallanvaara on yleensä järven rannoilla vähäisempi kuin kuivissa laaksoissa.

Järviveden pintalämpötilat vuosien 1961-1975 havaintojen mukaan ovat kesäkuussa 10-12 C, heinäkuussa 14-16 C, elokuussa 12-14 C ja syyskuussa 6-8 C. Jäämisen ajankohta on keskimäärin 30.10. ja jäiden lähtö ajoittuu yleensä kesäkuun alkuun, 5.6. tienoille. Tosin jäidenlähdon aikataulussa voi olla suuriakin vaihteluita.

### 1.12 Kallioperä

Inarijärven kallioperä koostuu pääosin ikivanhasta graniittisesta pohjagneissistä ja nuoremasta granuliitista. Näiden kahden kivilajin selväpiirteinen raja kulkee luode-kaakko-suunnassa suunnilleen järven keskeltä. Rajakohtaan sijoittuu pienialaisia fylliitti- kiilleliuske- ja kiillegneissiesiintymiä sekä happamia syväkiviä, pääasiassa graniitteja.

Pohjagneissit ovat 2,5-3 miljardia vuotta sitten Taka-Lapissa kohonneen poimuvuoriston tasaiseksi kuluneita juuriosia. Ulkonäöltään ne ovat tavallisesti raitaisia ja selvästi suuntautuneita. Gneissit ovat nykyisin voimakkaasti metamorfuneita eli niiden alkuperäinen rakenne, mahdollisesti myös mineraalikoostumus, on paineen ja kuumuuden ansiosta muuttunut.

Pohjagneissialueen eteläpuolella on laaja, kaarenmuotoinen granuliittialue, joka muodostaa ainutlaatuisen kokonaisuuden Suomen kallioperässä. Granuliitti on alkuaan ollut kvartsirikasta sedimenttiä, joka joutui maankuoren liikunnoissa useaan otteeseen metamorfoosin kohteeksi. Tällöin sedimenttikivien alkuperäinen rakenne ja mineraalikoostumus muuttui täysin. Niistä tuli granuliitteja: raitaisia, vaaleita, paikoin gneissimäisiä kiviä, joiden päämineraalit ovat plagioklaasi, kvartsi, granaatti ja joskus kordieriitti. Parhaiten granuliitin tunnistaa juuri granaateista, punertavista ja mustista omanmuotoisista mineraaleista, joita liittyi granuliittiin metamorfoosin aikana.



## 1.13 Maaperä

Maaperä muodostuu maalajeista, jotka luokitellaan syntyvän mukaan kivennäis- eli mineraalimaalajeihin ja eloperäisiin eli orgaanisiin maalajeihin. Maalajit muodostavat erityyppisiä maaperän kerrostumia. Kivennäismaalajien ryhmä jaetaan edelleen lajittuneisiin ja lajittumattomiin maalajeihin. Edelliseen ryhmään kuuluvat veden ja tuulen kuljettamat ja kerrostamat maalajit ja jälkimmäiseen jäätikkösyntyiset moreenit.

Moreeni on Lapin yleisin maalaji. Se peittää läänin pinta-alasta noin 50%. Moreeni koostuu lajittumattomasta aineksesta ja sisältää lähes kaikkia raekokoja savesta lohkareisiin saakka. Moreeni on syntynyt jäätikön kallioperästä irrottamasta ja murskaamasta kiviaineksesta. Siksi moreeniaineksen kivet ovat tavallisesti särmikkäitä.

### Lapin Granuuliittivyöhyke ja Inari-kompleksi

- 77 Granaattipitoista paragneissia
- 78 Ortopyrokseenidioriittia
- 80 Gneissigraniittia, graniittigneissia ja sarvivälkegneissia
- 81 Liuskeista gabroa ja granodioriittia (1.95-1.93 Ga)
- 82 Paleoproterotsooista mafista ja felsistä metavulkaniittia
- 83 Paleoproterotsooista metasedimenttiä

### Arkeaisia kivilajeja

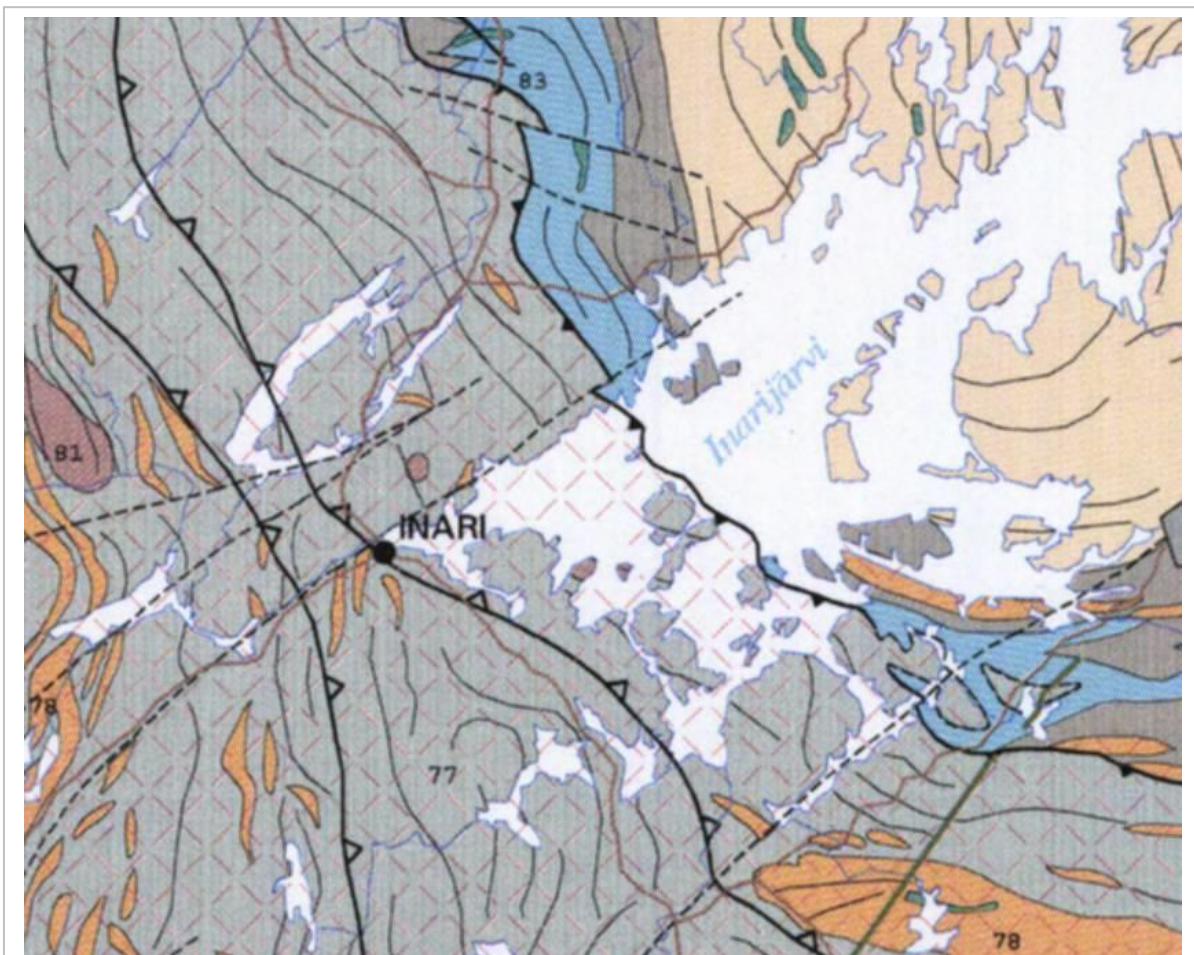
- 85 Gneissia ja migmatiittia

### Lapin Granuuliittivyöhyke ja Inari-kompleksi

- 77 Granaattipitoista paragneissia
- 78 Ortopyrokseenidioriittia
- 80 Gneissigraniittia, graniittigneissia ja sarvivälkegneissia
- 81 Liuskeista gabroa ja granodioriittia (1.95-1.93 Ga)
- 82 Paleoproterotsooista mafista ja felsistä metavulkaniittia
- 83 Paleoproterotsooista metasedimenttiä

### Arkeaisia kivilajeja

- 85 Gneissia ja migmatiittia



Voimakkaasti virtaavan jäätikön alueella, kuten Inarissa, syntyi jäätikön liikkeen suuntaisia virtaviivaisia moreenimuodostumia, drumliineja. Usein drumliineilla on kalliosydän, jonka taakse moreeni on kasautunut pitkäksi hännäksi. Inarijärven länsi- ja luoteispuolella on mittava drumliiniparvi, joka paikoin hipaisee järven rantaa. Suuntautuneita moreenimuotoja on myös järven eteläosissa ja Nellimön suunnalla.

Jäätikön liikesuuntaan poikittaisesti tai epämääräisesti suuntautuneita moreenimuotoja ovat kumpumoreenit. Ne ovat syntyneet jäätikön reunavyöhykkeessä jäätikön pinnalta ja sisältä vapautuneesta moreeniaineksesta jäätikön sulaessa paikalleen. Moreenikumpareet ja niiden väliset painanteet muodostavat kumpukuoppamaastoa, jota on Inarijärven alueella runsaasti, mm Pielpajärven ympäristössä.

Jäätikön perääntyessä sulamisvedet kuluttivat, pyöristivät ja lajittelivat mukana kuljettamaansa ainesta. Jäätikköjokimuodostumissa aines on tavallisimmin puhtaaksi peseytynyttä hiekkaa ja soraa, myös pyöristyneitä kiviä ja lohkareita esiintyy runsaasti.



*Näkymä Kontioharjulta, Partakontieltä koti Kasariselkää. Jyrkkää, kapeaa harjua ympäröivät vetiset suopainanteet.*

Yleisin jäätikköjokien kerrostama muodostuma on harju, kapea, jyrkkärinteinen ja usein symmetrinen selänne. Harjut muodostavat mannerjäätikön perääntymissuunnan mukaisia, pitkittäisiä harjujaksoja, jotka muistuttavat karttakuvassa jokiverkostoja. Harjuissa esiintyy paikoitellen pyöreänmuotoisia suppakuoppia, jotka ovat syntyneet harjuaineeseen hautautuneen jäälohkareen sulettua.

Merkittävä Repojoen-Inarin-Partakon-Sevettijärven harjujakso kulkee järven luoteisrantaa pitkin. Paikoitellen harju pistää esiin järvestä hiekkaisina saarina. Esimerkiksi Hautuumaasaaret ja Hietasaari ovat tämän harjujakson osia. Toinen Lapin suurimpiin harjujaksoihin kuuluva Kutturin-Ivalon-Nellimön harju myötäilee rantaa järven itäpuolella.

Jäätikköjoen laskiessa mereen tai jääjärveen syntyi sen suuhun suistokerrostumia, deltoja. mainitsemisen arvoisia ovat Nukkumajoen suulle kerrostunut laaja delta sekä Ivalojoen delta.

Jäätikön reunan ulkopuolella kasvittomilla alueilla tuuli kulutti, kuljetti ja kerrosti hienoinesta, syntyi dyynejä. Dyyneaines on erittäin hyvin lajittunutta ainesta, jonka raekoko vaihtelee 0,06-0,6 mm välillä. Jäätikön peräännyttyä etämmälle kasvillisuus peitti syntyneiden tuulimuodostumien pinnan, jolloin tuulen toiminta tyrehtyi. Näin tuulen kerrostamat eoliset muodostumat muuttuivat fossiiliseksi dyyneiksi. Fossiilisia dyynejä tavataan Lapissa yleisesti sekä suurten jäätikköjokisyntyisten muodostumien että joki- ja rantakerrostumien päältä ja läheisyydestä. Inarijärven alueella dyynit sijoittuvat järven luoteispuolelle Partakon suunnalle, missä ne Muurahaisniemessä ulottuvat järven rantaan asti.

Ote geologisen tutkimuslaitoksen maaperäkartasta on liitteenä tämän raportin lopussa.



*Inarijärven kuuluisin kallio, Ukonkivi-seita. Suurin osa järven saarista on kallioisia.*



*Kontionharjun jyrkkää rинnettä. Alueella kasvaa runsaasti isoja petäjiä.*

## 1.14 Geologiset erityispiirteet ja suojelukohteet

Inarijärvi rantoineen sisältyy valtakunnalliseen rantojensuojeluohjelmaan. Säännöstelystään huolimatta Inarijärvi on poikkeuksellisen luonnontilainen saaristo- ja rantakokonaisuus. Inarijärven alueella on useita arvokkaita geologisia luonnonmuodostumia ja aluekokonaisuuksia, jotka tulee säilyttää tuleville sukupolville. Kohteet on kuvattu tarkemmin maisemaselvityksessä ja näytetty maisemaselvitys-kartalla.

### Muurahaisniemen dyynikenttä

Muurahaisniemi on ainoa paikka, jossa Partakon dyynikenttä ulottuu aivan Inarijärven rantaan saakka. Pienuutensa vuoksi kentällä on vain paikallista merkitystä (luokka III) opetuskohteena.

### Riuruvaaran-Vuopajanniemen harjujakso

Harjujakso on maakunnallisesti edustava (luokka II) geologinen kokonaisuus. Sen arvokkuus perustuu tutkimuksellisesti kiinnostavaan muinaisrantaan, joka kertoo jäätikön perääntymisestä ja maankohoamisen nopeudesta alueella.

### Pielpajärvi-Vaahtorivuono

Kumpumoreenikenttiä on Lapissa paljon, mutta alueen laajuus ja selvyys tekevät siitä maakunnallisesti arvokkaan (luokka II). lisäksi alueella on kulttuurihistoriallisesti merkittävä Pielpajärven erämaakirkko. Vaihtelevana, joskin vaikeakulkuisena, alue soveltuu erinomaisesti retkeilyyn.

### Ukko

Geologisena kohteena Ukolla on paikallista merkitystä (luokka III). Sen arvo perustuu enemmänkin myytteihin ja jumaltarustoon muinaisesta uhripaikasta. Se on Inarijärven matkailun tunnus.

### Vuoriainen-Korkia-Maura

Alueen arvo perustuu visuaalisiin seikkoihin. Miellyttävä järvimaisema on maakunnallisesti arvokas (luokka II). Vaihtelevuutensa ansiosta maisema tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia matkailureittien

perustamista ajatellen. Korkia-Mauran jääluola on mielenkiintoinen yksityiskohta, jota voidaan harkiten hyödyntää matkailullisena vetonaulana.

#### Tervasaarensalmen alue

Myös tätä maisemallisesti poikkeavaa aluetta voidaan käyttää matkailun tarpeisiin. Kallioperän rakenne hallitsee vahvasti aluetta. Siksi kohteella on matkailun lisäksi merkitystä esimerkiksi opetus- ja tutkimuskohteena (luokka III) paikallisesti arvokas kohde.

#### Ivalojoen delta

Ivalojoen delta on valtakunnallisesti arvokas (luokka I). Suisto ja suistosaaret on merkitty valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan valtioneuvoston päätöksellä. Alueella pesii mm. törmäpääsky-yhdyskunta. Opetuksellisesti kohde on erinomainen esimerkki jokitoiminnasta ja joen uoman muutoksista. Deltan kehitystä seuraamalla voidaan tarkastella säännöstelyn vaikutusta koko järvioltaan tilaan.

### 1.15 Vesistöt, vedenlaatu ja pohjavesialueet

Inarijärvi kuuluu Paatsjoen vesistöalueeseen, jonka valuma-alueen pinta-ala on 14 550 km<sup>2</sup>. Se on Saimaan jälkeen maamme toiseksi suurin järvi. Sen kokonaispinta-ala on 1386 km<sup>2</sup> ja siinä on 3 318 saarta. Tarkasteltaessa saaritiheyttä Inarijärvi sijoittuu kolmanneksi – 3,10 saarta/km<sup>2</sup> - Puumalan Pihlajaveden ja Saimaan jälkeen. Rantaviivan pituudessa Inarijärvi sijoittuu niinkään kolmannelle tilalle Suur-Saimaan ja Iso-Kallan jälkeen. Järven keskisyvyys on 14,3 metriä ja suurin mitattu syvyys 92 metriä. Järvessä ajatellaan olevan vielä sitä syvempiäkin kohtia. Vettä Inarijärveen mahtuu kaikkiaan 15 100 km<sup>3</sup>. Veden teoreettinen viipymä on 3,3 vuotta.

Inarijärvi edustaa huippuoligotropista suurjärvityyppiä subarkitsella alueella, jollaisia on muualla vain Kanadassa. Inarijärven allas on oma luonnonmaantieteellinen alueensa, joka poikkeaa ilmastollisesti ja kasvillisuudeltaan muusta Lapista. Alueella luonto on hyvin monimuotoista. Säännöstelystä huolimatta Inarijärven saaristo on poikkeuksellisen luonnontilainen saaristo- ja rantakokonaisuus.

Inarijärven synty liittyy hyvin vanhoihin kallioperän liikuntoihin. Paljon myöhemmin, viimeksi noin 20 000 vuotta sitten, alue peittyi kokonaan mannerjään alle. Mannerjäätikön sulettua järvi jäi aluksi Jäämeren lahdeksi. Nopean rannan vetäytymisen vuoksi merellinen vaihe jäi lyhyeksi ja allas kuroutui pian järveksi noin 9000 vuotta sitten, sillä maankohoaminen nosti Virtaniemen kynnystason nopeasti merenpinnan yläpuolelle, jolloin syntyi Inarijärvi. Nykyisin maa kohoaa Inarijärven alueella 3-5 mm/v ja maankohoaminen kallistaa allasta koilliseen, minkä johdosta - jos järvi olisi luonnontilassa - järven vesimäärä vähenisi kynnnyksen kuluessa hitaasti alemmaksi.

Muinaiset maankuoren liikunnot aiheuttivat kallioperään lukemattomia murroksia ja ruhjeita, jotka myöhempien jäätiköitymisten aikana raivautuivat monin paikoin järvisyvänteiksi ja kapeiksi vuonoiksi. Kallioperän murrosinjakartan mukaan murrosten suunnat ovat Inarijärven kohdalla samat kuin syvänteiden ja pitkien vuonojen. Saaret tekevät järvestä sokkeloisen, viehättävän labyrintin. Vastapainoksi aukeavat suuret selät, joiden ääriä on löydettävissä miltei ulkosaaristomaisia piirteitä. Inarijärven yleisilme onkin selvästi kaksijakoinen: suuret ulapat Kasari-, Sammakko- ja Vasikkaselkä ovat lähes silmänkantamattoman suuria. Ulapoiden osuus järven pinta-alasta on 33% ja saariston osuus järven pinta-alasta 27%. Sokkeloista saaristoa löytyy runsaasti etenkin järven etelä- ja länsiosista.



Inarijärvi saa paaosan vedestään (38 %) lannesta laskevasta Juutuanjoen ja lounaasta laskevan Ivalojoen (30 %) valuma-alueilta. Inarijärven laskujoki Paatsjoki lähtee järven itäosasta läheltä Venäjän rajaa. Järven leveys Juutuanvuonon pohjukasta Paatsvuonoon on yli 50 km ja lounaiskaakkosuunnassa etäisyys Ukonjärvestä Suolisvuono pohjukkaan noin 80 km. Suurimpi selkiä ovat pohjoisessa Vasikkaselkä, järven keskiosassa Kasariselkä, lännessä Ukonselkä ja idässä Satapetäjäselkä.

Jäät ovat lähteneet Inarijärvestä vuosina 1961-1990 keskimäärin kesäkuun alussa (2.6.) ja pysyvä jääpeite on muodostunut lokakuun lopussa (31.10.). Avovesikauden pituus on Inarijärvessä siten keskimäärin vain noin 5 kuukautta ja suurimman osan vuodesta järvi on jään (maksimissaan 73 cm) peitossa. Veden lämpötila vaihtelee talven +3-+5 asteesta kesän +11-+18 asteeseen (keskiarvo 14,7 C). Yli 20 metrin syvyydessä veden lämpötila ei koskaan nouse yli 10 asteen.

Inarijärvi on karu ja kirkasvetinen järvi, jossa suoraan ihmistoiminnasta aiheutuvien ravinnekuormituksen osuus järven aineistaseesta on hyvin pieni. Inarijärvestä löytyy sekä suuria selkiä että kapeita salmia eli nuoria ja lahtia eli vuonoja. Tyypillisimmillään Inarijärven rannat ovat jyrkkiä moreeni- ja kalliorantoja, joiden kasvillisuus on hyvin niukkaa. Suojaisissa lahdissa saraikko voi kuitenkin muodostaa tiheitäkin kasvustoja ja syvemmillä esiintyy uposablentia vitoja, ruskoärviää ja järvisätkintä. Inarijärvellä rantavyöhykkeen turve on syntynyt sarakasvillisuuden levittäytyessä rantakivikon päälle ja täten turverannat eivät ole aitoja suorantoja. Erityisen runsaasti näitä rantoja on Riuruvuonon ja Akun suojaisilla osa-alueilla sekä Palkissaaren alueella. Loivia rantoja löytyy pääsääntöisesti vain lajittuneesta aineksesta koostuneilla rannoilla tai niiden välittömässä läheisyydessä kuten Partakon-Väylän alueelta. Inarijärven länsipuolella mittava drumliiniparvi (drumliinit ovat jäätikön liikkeen suuntaisia, usein sukkulamaisia moreeniselänteitä, joilla voi olla myös kalliosydän), jonka kohdalla ranta on eroosioherkkää ja voimakkaat säännöstelyvaihtelut aiheuttavat näillä alueilla helposti rantojen sortumisia ja muutoksia maisemassa.



Suhteelliset korkeuserot jäävät Inarijärvellä yleensä varsin pieniksi. Joitakin huomattavan korkeita kalliosaaria esiintyy kuitenkin järven eteläosassa, kuten Mahlatti ja Korkia-Maura. Järven rikkaat maisemakokonaisuudet syntyvät pääasiassa vesielementin ja rantaviivan muodon sekä topografian vaihteluista. Maisemat vaihtelevat suljetusta rantamaisemiin painottuvista nuorien ja sisäsaariston alueista suurten selkien avaruuteen. Järven eteläosassa ja keski-pohjoisosassa suojaisten habitaattien suhteellinen osuus on suurempi kuin järven länsi- ja luoteisosassa. Toisaalta avointen rantojen osuudet ovat näillä osa-alueilla myös suuremmat kuin järven läntisillä ja luoteisilla osa-alueilla. Järven eteläosa on verrattain saarinen ja sokkeloinen muihin osa-alueisiin verrattuna. Yhtenäiset selkävesialueet puuttuvat etelästä.

Inarijärveä on säännösteöty vuodesta 1941 lähtien, mutta yhtäjaksoisesti se on ollut säännöstelyallas vuodesta 1948 alkaen, jolloin Paatsjoki valjastettiin sähkövoiman tuotantoon Neuvostoliiton kanssa tehdyn sopimuksen mukaan. Merivedenpinnan korkeustasoon sidotun LN-järjestelmän mukaan keskivedenpinta on 118,87 metriä, ylimmillään vedenpinta on 119,50 metrissä ja alimmillaan 117,14 metrissä joten luvan sallima suurin veden vaihteluväli on 2,36 m. Käytännössä vedenkorkeuden vaihteluväli on ollut keskimäärin vain noin 1,5 m ja vedenpinta on ollut keskimäärin noin 55 cm luonnonmukaista ylempänä.

Vaikka säännöstely on muuttanut Inarijärven vedenkorkeuden keskimääräisiä arvoja melko vähän, se on kuitenkin vaikuttanut avovesikauden aikaiseen vedenpinnan vaihteluun merkittävästi. Luonnonmukaisena vedenpinta olisi alentunut kevään tulvahuipuista syksyyn mennessä noin 40 cm. Säännösteltynä vedenpinta on pysytellyt vastaavana ajankohtana lähes samalla tasolla. Syksyisin

vedenpinta on ollut noin 70 cm ylempänä kuin mitä se olisi luonnontilassa. Tämä on aiheuttanut voimakasta eroosiota etenkin hiekkarannoilla, joiden sortuminen aiheutti rantapuuston kaatumisen sekä jyrkän eroosiotörmän muodostumisen. Kesällä tasaisena pysyvä vedenpinta on muuttanut rantavyöhykettä karummaksi ja hidastanut kasvillisuuden luonnollista vyöhykkeisyyden syntyä. Kovilta rannoilta säännöstely huuhtoi sekä eloperäiset että hienojakoiset kivennäisaineet pois jättäen jäljelle karun rantakivikon. Nämä tekijät ovat ilmeisesti aiheuttaneet muutoksia joidenkin kalastolle tärkeiden pohjaeläinten esiintymisalueissa. Säännöstelyn vaikutukset ovat kohdistuneet pääasiassa rantavyöhykkeen eliöyhteisöihin, kuten vesikasvillisuuteen, pohjaeläimiin ja kalastoon.

Rantavyöhykkeen kasvillisuudessa säännöstelyn vaikutukset näkyvät parhaiten ylimmällä rantavyöhykkeellä, jossa sarat ovat vallitseva kasviryhmä. Valtaosa aikaisemmasta sarakasvillisuudesta onkin säännöstelyn seurauksena hävinnyt. Säännöstelyn vaikutus näkyy myös eroisioituneena kasvitomana alueena törmän tyven ja saraikon ylärajan välillä. Syvemmällä varsinaisen vesikasvillisuuden joukossa vaikutukset ovat huomattavasti vähäisempiä, vaikka luonnollisen kesäveden pinnassa tapahtunut nousu siirsi kasvillisuuden vyöhykkeisyyttä ylöspäin. Myös jään vaikutus kasvillisuuteen on selvästi havaittavissa erityisesti jäätymiselle herkkien lajien (mm. tummalahnaruoho) esiintymisrajoja tarkasteltaessa, mutta rantavyöhykkeen jyrkkyydestä johtuen jään kasvillisuutta rajoittava vaikutus on kuitenkin sangen vähäinen. Avoimilla rannoilla luontaisestikin niukka kasvillisuus on säännöstelyn myötä suurelta osin hävinnyt.

Inarijärven rantavyöhyke kestää yleisesti ottaen erittäin hyvin vedenpinnan korkeuden vaihteluita. Rannan tiivis kivipanssari tarjoaa hyvän suojan aallokko ja jään eroosiota vastaan. Kesäajan melko tarkoin tasolla 119,00 m pysyttelevä vedenpinta karunnuttaa kuitenkin rantaviivaa ja hidastaa luonnollisen vyöhykkeisyyden syntyä. Hiekkaiset rannat ovat edelleen epävakaita. Ylintä rantavyöhykettä lukuun ottamatta rannan kasvillisuus ei juurikaan poikkea luonnontilaisesta. Saraikkovyöhyke on hyvin kapea tai puuttuu suojaisia lahtia lukuun ottamatta. Pohjan laatu on selvästi kasvillisuutta rajoittava tekijä.

Inarijärvellä on vyörymäalttiita rantoja suojattu v.1996 loppuun mennessä 9,8 km. Suojaukset on tehty kiviheitokkeella (välppäjäte tai louhos) ja ne ovat keskittyneet Partakon-Väylän, Inarin kirkonkylän, Nellimin ja Veskonniemen alueille. Kyseiset rannat ovat asutuksen syntymisen kannalta olleet suotuisia hiekkatörmineen ja ne olivat vyöryalttiita korkean vedenpinnan ja voimakkaiden tuulten kuluttaessa niitä.

Kuluminen on ajan myötä vähentynyt, mutta suojaisten lahtien rannoilla voi nähdä edelleen veden alla kantoja ja harjualueilla vyöryviä törmä. Koska säännöstely on kestänyt noin 50 vuotta, vesiluonto on osittain sopeutunut uuteen tilanteeseen. Rantavyöhyke on osittain vakiintunut ja kasvillisuus on leviämässä takaisin vanhoille kasvupaikoilleen, mutta täysin ei rantavyöhyke ole stabiloitunut edes moreenirannoilla. Melko stabiileja rantoja löytyy suojaisissa usein turvepohjaisissa lahdissa ja lähellä jokisuistoa olevilla loivilla hiekkarannoilla. Avoimilla hiekkarannoilla tapahtuu yhä kulumista veden nousun vaihdellessa vuosittain.

Tutkimusten mukaan Inarijärven rantojen muutosta ei säännöstely yksinään selitä, vaan valuma-alueen eroosioherkkyyden ohella viime vuosikymmeninä eroosiota ovat lisänneet mm. metsätaloustoimenpiteet sekä poronhoidon ja luonnon virkistyskäytön tehostuminen.

Valtavan Inarijärven lisäksi kartoitusalueen eteläosassa on isohko Ukonjärvi (pituus n. 8 km ja leveys n. 4 km) ja edellisiä pienempiä järviä alueella on pääasiassa Inarin retkeilyalueella ja Pielpajärven erämaakirkon ympäristössä. Näistä suurimpia ovat Konesjärvi, Solojärvi, Kaitamojärvi, Ronkajärvi ja Iso Luosmajärvi, jotka sijaitsevat kartoitusalueen rajoilla ja niistä kustakin kartoitusalueen sisälle tulee



vain osa. Kokonaan kartoitusalueen sisällä ovat Inarin retkeilyalueella Myössäjärvi, Mukkajärvi, Alajärvi, Kutujärvi, Jänkäjärvi, Harjujärvi, Paksupetäjäjärvi, Tuulijärvi, Saukkojärvi, Iso Taipalejärvi, Pahlajärvi, Taimenjärvet, Karipääjärvi, Rovajärvi, Rautujärvi, Ilkiäjärvi, Pielpajärvi ja Pikku Pielpajärvi. Näistä selvä tunturijärvi on Tuulijärvi, joka sijaitsee 301 metriä meren pinnan yläpuolella. Taimenjärvet ja Karipääjärvi sijaitsevat 237-265 metrin korkeudella, kun taas muut sijaitsevat 122-217 metrin korkeudella. Tunturialueella on myös vielä pienempiä järviä ja lampia jopa 338 m korkeudella. Inarijärven rannoilla suurimpia järviä ovat Simmettijärvi, Siskelijärvi, Lintujärvi, Nuottamajärvi ja Paavisjärvi. Inarijärven saarissa on pääasiassa pienempiä järviä, vain Kaamassaaren Tyllyjärvi on hieman isompi.

Juutuanjoki sijaitsee Solojärven ja Inarijärven välissä. Jyrkän vastakohtaan mänty- ja tunturialueen järville tarjoaa koko valtakunnan mittakaavassa jylhä Juutuanjoki, jota Inarin saamassa kutsutaan Joenjoeksi (Juvduujuuha). Nimi kertoo joen luonteesta; valtaosa Länsi- ja Luoteis-Inarin vesistä laskee Juutuaa myöten Inarijärveen Inarin kirkonkylän kohdalla. Pudostusta hieman yli kymmenen kilometrin varrella on peräti 26 metriä, joten ei ihme, että joki on yleisilmeltään vuolas ja koskinen. Suurimpia Juutuanjoen latvajokia ovat Kaamasjoki, Vaskojoki, Menesjoki ja Lemmenjoki. Juutuanjoen kautta Inarijärveen laskevien jokien vesistöalueiden pinta-ala on yhteensä 5 214 km<sup>2</sup>, mikä on 36 % koko Paatsjoen vesistöalueesta. Joki on ihanteellinen koski-, virta- ja suvantoalueineen taimenen lisääntymiselle ja Juutuanjoki on Suomen tunnetuimpia koskikalastuskohteita.

Nukkumajoki laskee Inarijärveen Inarin kirkonkylällä, Niipijoki Väylässä ja Siuttajoki Partakossa. Nukkumajoen suulla sijaitsee glasifluviaalisia deltamuodostumia, jotka ovat syntyneet jääkauden aikaiseen mereen tai järveen ja ne ovat yleensä tasalakisia. Siuttajoki on Inarijärven pohjoispuolisista vesistöistä merkittävin järvitaimenen vaellusjoki. Vesistön alaosa on Inarijärven taimenen poikastuotantoaluetta.

Ivalojoen suu kuuluu kartoitusalueeseen ja vähäjärvinen Ivalojoen laskee siinä vetensä Inarijärveen. Joen valuma-alue jakaantuu Ylä-Ivalojoen valuma-alueeseen sekä Repojoen alapuoliseen Ala-Ivalojoen alueeseen. Koko Ivalojoen valuma-alueen pinta-ala on 3 884 km<sup>2</sup>, mikä on 27 % koko Paatsjoen vesistöalueesta.

Hietajoki laskee vetensä Inarijärven Partakonlahteen ja Väyläjoki Väylävuonoon. Muut alueella virtaavat vedet ovat pienempiä ojia tai puroja.

Aivan kartoitusalueen rajalla sijaitsee ja jää kartoitusalueen eteläpuolelle Kirakkakönkäässä olevan voimalaitos, jonka avulla säännöstellään Kirakkajokea ja Rahajärveä (vuodesta 1957 lähtien) ja säännöstelyväli on 130-132 metriä.

### Vedenjakaja-alueet

Vedenjakaja on valuma-alueiden välinen raja, jonka eri osista vedet laskevat eri suuntiin. Vedenjakajat ovat maaston korkeimmat kohdat ja siellä kasvillisuus on sopeutunut tulemaan toimeen ainoastaan sadeveden varassa. Vedenjakajat ovatkin tärkeitä pohjaveden muodostumisalueita, mikäli niiden maaperä on läpäisevää.

Kartoitusalue kuuluu kokonaisuudessaan Paatsjoen valuma-alueeseen ja kaikki vedet laskevat Inarijärveen, josta vesi valuu edelleen Paatsjoen pitkin Venäjän puolelle. Kartoitusalueen sisällä korkeat tunturit toimivat vedenjakajina, joista vedet valuvat eri suuntiin, mutta lopulta ne kuitenkin laskevat Inarijärveen. Tällaisia vedenjakajia ovat Otsamo, Nukkumapää, Sotkapää ja Aviaispää sekä vähävetiset Luosma, Miesniemi, Lauluvaara, Akku ja Karhunpesäkiven vaara.

## Vedenlaatu

Inarijärvi on tyypiltään oligotrofinen, karu järvi. Vesi on kirkasta, vähähumuksista ja ravinneköyhää. Vesistöjen laadullisen yleisluokituksen mukaan Inarijärvi kuuluu pääosin laatuluokkaan I (erinomainen) lukuun ottamatta Ivalojoen ja Juutuanjoen suualueita sekä Nangu-Sarmivuonoa, jotka kuuluvat laatuluokkaan II (hyvä). Jokien suualueilla veden laadun heikkeneminen johtuu jokien kuljettamista ravinteista sekä Ivalon ja Inarin taajamien jätevesistä. Nanguvuono kuuluu laatuluokkaan II veden korkeamman värin perusteella.

Biomassaan ja lajistotarkasteluun perustuvan luokituksen mukaan Inarijärvi voidaan lukea yhdeksi Suomen puhtaimmista ja parhaiten hyvinvoivista suurjärvistä. Inarijärveen tulevista ravinteista yli 90 % on peräisin luonnonhuuhtoumasta ja laskeumasta; vain 4-6 % on suoraan ihmisen toiminnasta aiheutuvaa piste- ja hajakuormitusta. Pistemäisellä ravinnekuormituksella ei ole merkittäviä vaikutuksia koko järven veden laatuun, vaikka paikallisesti sen merkitys voi olla suurempi Juutuanvuonossa, Ivalojoen edustalla, Nanguvuonossa ja Sarmivuonossa. Järven eteläosa ja Nanguvuono ovat kuitenkin rehevämpiä järven pohjoisosaan verrattuna

Koko Inarijärven valuma-alueen vesien laatua kuvastaa vähähumuksisuus ja alhaiset ravinnemäärät. Alueen vedet ovat yleensä puhtaita ja ne kelpaavat miltei kauttaaltaan juomavedeksi. Ihmistoiminnasta aiheutuvaa veden likaantumista tai ravinnepitoisuuden nousua havaitaan vain pienillä alueilla, ja ainoastaan lähellä asutusta olevan veden juomista on vältettävä. Suurin tulevaisuuden uhka on ilman kautta kulkeutuvien aineiden aiheuttama vesien happamoituminen. Happamoittava kuormitus on suureksi osaksi peräisin Kuolan teollisuuden päästöistä ja sen vähentäminen on osoittautunut käytännössä hyvin vaikeaksi. Inarijärven veden puskurikyky (alkaliniteetti) on laskenut tasaisesti 1960-luvulta alkaen 1980-luvun puoliväliin, minkä jälkeen happamoitumiskehitys näyttää tasoittuneen. Veden puskurikyky on kuitenkin vielä melko korkea, eikä veden pH-arvoissa ole näkynyt laskevaa suuntausta, vaikka järven itä- ja pohjoisosissa lumeen kertyneet happamoittavat aineet alentavat vesien puskurointikykyä.

Veden värin, näkösyvyyden ja COD Mn-arvon eli veden kemiallisen hapen kulutuksen mukaan järvestä voidaan erottaa erilaisia vyöhykkeitä. Keskimääräistä ruskeavetisempiä alueita ovat Juutuanvuono, Ivalojoen edusta ja Nanguvuonon pohjukka, joissa veden väri on 25-35 Pt mg/l. Veden väri kirkastuu pohjoiseen päin mentäessä ja on järven keskiosissa 10-15 Pt mg/l ja järven pohjoisosissa non 10 Pt mg/l. Jokisuualueiden korkeammat värin arvot johtuvat Ivalojoen ja Juutuanjoen valuma-alueilta järveen tulevasta orgaanisesta aineesta. Vastaavasti näkösyvyys kasvaa järven etelä- ja länsiosan jokisuiden edustoilta pohjoiseen päin mentäessä. Veden näkösyvyys oli alhaisin Ivalojoen edustalla missä se oli 3,6 m ja kasvoi järven pohjoisosiin mentäessä maksimissaan yli 8 metriin, muualla järven etelä- ja keskiosassa näkösyvyys oli enimmäkseen noin 5 m ulottuen paikoitellen yli 7 metriin asti. Vastaavasti COD Mn-arvo oli enimmillään noin 4,4 mg/l eteläisemmässä osassa järveä ja Vasikkaselällä järven koillisosassa se oli noin 2,7 mg/l. Veden väriluku ja COD Mn-arvo kuvastavat veden orgaanisen aineen eli lähinnä humuksen määrää.

Veden lämpötila vaihteli vuoden 1999 tutkimuksissa 0-5 metrin syvyydessä 8-18,5 asteen välillä siten, että järven eteläosassa lämpötilat olivat korkeimmat ja järven pohjoisosassa matalimmat. Väriluku on järvellä alhainen, samoin suola- ja ravinnepitoisuudet ovat pieniä. Näistä syistä myös kasviplanktonia on vähän ja näkösyvyys puolestaan on huomattavan suuri. Kasviplanktonin perustuotanto oli suurimmillaan yhden metrin syvyydellä ja väheni tasaisesti 14 metriin saakka.

Vertikaalisesti tarkasteltaessa järven veden hapen kyllästysaste oli elokuussa koko vesipatsaassa keskimäärin 90 % paitsi Nuoraselällä, jossa se oli pohjan lähellä keskimäärin 60 %. Kevättalvella hapen kyllästysaste on vaihdellut 20- ja 80 % välillä ja jokien edustalla on ollut hapen vajausta pohjan

lähisissä vesikerroksissa. Alusveden hapen kulumisen keväällä jokisuiden edustoilla johtuu jokien mukanaan kuljettaman orgaanisen aineen hajotustoiminnan aiheuttamasta hapen kulumisesta sekä vesimassassa että pohjasedimentissä.

Kokonaistypen pitoisuudessa ei ollut havaittavissa selvää alueellista vaihtelua. Sen sijaan nitriitti- ja nitraattitypen (NO<sub>2</sub>-N) pitoisuudessa havaittiin selvää alueellista vaihtelua. Nitraattitypen pitoisuudet olivat pieniä jokisuiden edustoilla ja Nanguvuonossa, kun taas suurimmillaan pitoisuudet olivat järven pohjoisosassa Vasikkaselällä.

Mineraaliravintesuhteen perusteella Inarijärvi on pääosin selkeästi fosforirajoitteinen, mutta järven "rehevimmät alueet", Nanguvuono ja jokisuiden edustat, voivat olla samanaikaisesti typpi- ja fosforirajoitteisia. Kesällä 1999 tutkimuksissa ei pintaveden muiden vedenlaatumuuttujien - sameus, sähköjohtavuus, pH- ja alkaliniteetti - arvoissa ollut suuria alueellisia vaihteluja.

Koko Inarijärven keskimääräinen kasviplanktonbiomassa oli alhainen. Kasviplanktonin biomassan perusteella järvessä oli kolme aluetta: etelässä "rehevöitynyt" ja "lievästi rehevöitynyt" alue sekä pohjoisosassa "normaali" alue. Tutkimuksen suurimmatkaan biomassat eivät ylittäneet oligotrofisen raja-arvoja. Kasviplanktonin määrän perusteella eteläosa on kokonaisuudessaan rehevämpi kuin pohjoisosan alueet. Biomassa-arvot ovat kuitenkin alhaisia, oligotrofiaa ilmentäviä. Edes biomassan kaksinkertaistuminen ei näy selkeänä lajiston muutoksena. Toisin sanoen, vaikka eteläosan alueet ovat rehevämpiä tai lievästi rehevämpiä järven pohjoisosiin verrattuna, ne ovat kuitenkin kaikki kasviplanktonin määrän perusteella selkeästi karuja ja pohjoisosan alueet ovat erittäin karuja.

Järven leväyhteisö oli lähes poikkeuksetta pienikokoisten, siimallisten kultalevien dominoima, sillä kultaleviä oli vähintään 30 %, mutta runsaimmillaan jopa 70 % kokonaisbiomassasta. Kultalevien ryhmä oli myös taksonimäärältään runsas. Eteläosan "rehevöityneissä" osissa nielulevät ja eutrofiaa indikoiva panssarisiimalevä (*Peridinium umbonatum*) ja "lievästi rehevöityneillä" alueilla piilevä (*Rhizosolenia longiseta*) olivat tyypillisiä. Sinilevien määrä oli huomattavan vähäinen. Sinileväyhteisö koostui pääasiassa pienisoluisista pieniä yhdyskuntia muodostavista lajeista, mikä on tyypillistä karuille vesille.

Veden laadun perusteella järvi ei ole rehevöitymässä, vaan on havaittavissa pikemminkin laskeva suuntaus. Sen sijaan sedimenttien piileväanalyysit ilmentsivät järvessä 1980-luvun lopussa alkanutta lievää rehevöitymiskehitystä.

Vaikka Inarijärveä voidaan kokonaisuudessaan pitää karuna ja kirkasvetisenä järvenä, veden laadussa ja rehevyytasossa on kuitenkin havaittavissa alueellista vaihtelua. Selvimmät alueelliset erot veden laadussa havaittiin orgaanisen aineen arvoissa sekä ravinteista kokonaisfosforin ja nitraattitypen pitoisuuksissa. Nitraattityppeä lukuun ottamatta näiden muuttujien pitoisuudet ovat suurimmillaan jokisuiden edustoilla ja Nanguvuonossa, josta ne pienenevät vähitellen järven pohjois- ja koillisosiin mentäessä. Järven eteläosassa veden väriluku on 2-3 kertainen pohjoisosaan verrattuna ja kokonaisfosforin pitoisuus on noin 50 % suurempi kuin järven pohjoisosassa. Havaitut erot johtunevat pääasiassa jokivesien mukana kulkeutuvista orgaanisesta humusaineesta ja siihen sitoutuneesta fosforista. Kuitenkaan typen pitoisuudessa ei havattu vastaavanlaisia alueellisia eroja. Sen sijaan nitraattitypen pitoisuudet ovat jokisuiden edustalla ja Nanguvuonossa huomattavasti pienempiä kuin järven keski- ja pohjoisosissa. Näillä järven "rehevimmillä alueilla", missä myös perustuotanto on suurempaa, typpi voi yhdessä fosforin kanssa rajoittaa levien tuotantoa. Muualla fosfori on selkeästi tuotantoa rajoittava minimitekijä.

Myös kasviplanktonin määrän perusteella Inarijärvi on karu, ja pohjoisosaltaan erittäin karu. Järven eteläosassa kasviplanktonin määrä sekä tuorepainona että klorofylli a:n pitoisuutena mitattuna on 80-100 % suurempi kuin järven pohjoisosassa. Kasviplanktonlajiston koostumus on kuitenkin pääosin

samanlainen, karuille vesille tyypillinen, kautta koko järven. Lajisto on pienikokoista ja etenkin kultalevien diversiteetti on suuri. Taksonien lukumäärä on kuitenkin "rehevimmillä" alueilla jonkin verran suurempi ja eutrofiaa indikoivia lajeja on enemmän kuin pohjoisessa karuilla alueilla. Pitkän aikavälin muutoksena voidaan todeta piilevien osuuden biomassasta 1990-luvulla lisääntyneen ja kultalevien vähentyneen, mikä saattaa olla merkki vähittäisestä rehevöitymisestä.

Erot eläinplanktonin kokonaisbiomassassa järven eri osien välillä olivat vuosien 1998 ja 1999 tulosten perusteella vähäisiä. Keskimääräinen eläinplanktonbiomassa oli noin puolet eräiden muiden Pohjois-Suomen järvien biomassasta. Inarijärven eläinplanktonlajisto käsitti enimmäkseen tyypillisiä suurten ja karujen vesistöjen lajeja. Vesikirppuja oli eniten järven eteläosan rehevimmillä alueilla, missä myös planktonsyöjäkalojen määrät olivat muita alueita suurempia.

Vesistöistä Inarijärvi kuuluu riskialueisiin. Sitä uhkaa niin ikään Kuolasta peräisin oleva hidas happamoitumiskehitys.

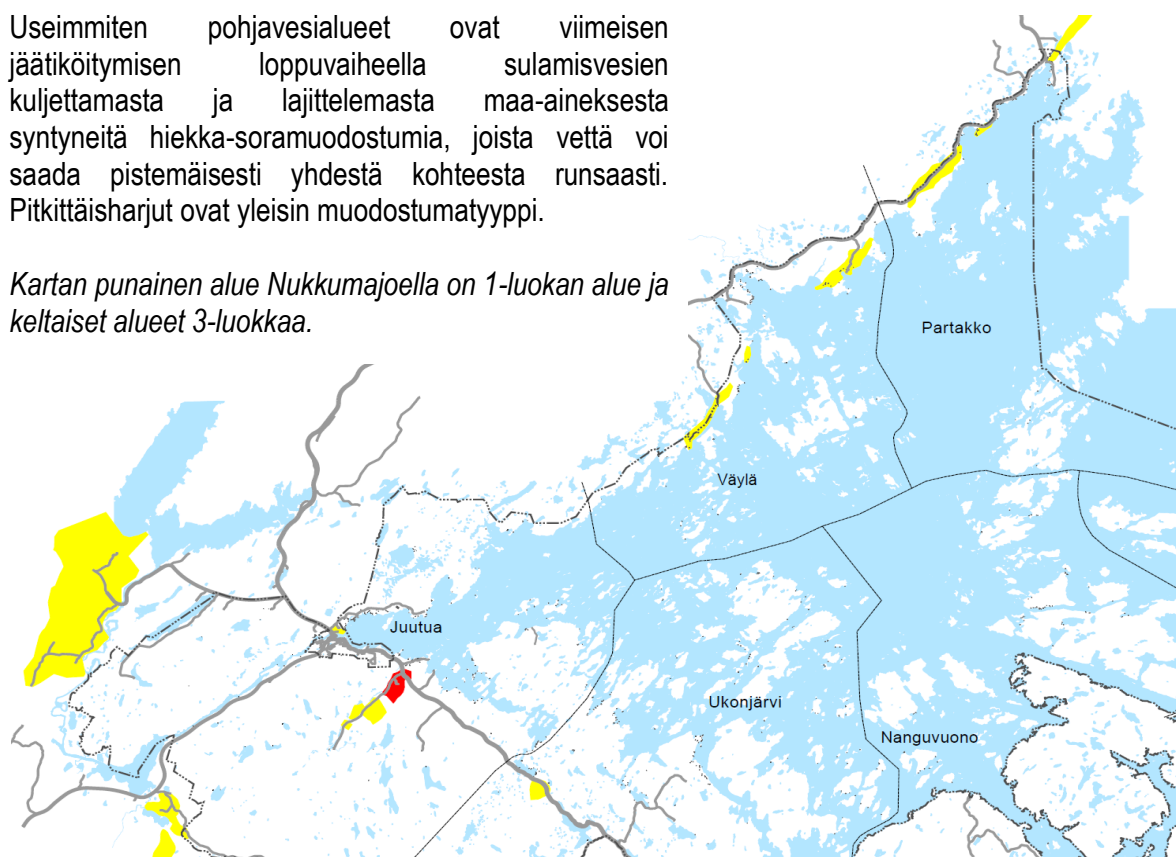
Inarin retkeilyalueen vesistöt ovat laatuluokaltaan erinomaisia (luokka I) ja ne ovat vähäravinteisia ja kirkkaita. Lievästi humuspitoisia vesiä tavataan ainoastaan havumetsäalueen suoperäisissä lampivesissä. Esimerkkinä veden erinomaisesta kirkkaudesta ovat Myössäjärvi ja Tuulijärvi, joissa näkösyvyys ylittää lähes 10 metriin. Pääosa vesistä on pienehköjä järviä ja lampia sekä niihin tulevia ja niistä lähteviä puroja.

Retkeilyalueen vesistöt luokitellaan lähes luonnontilaisiksi. Aikojen saatossa vesistöjen ja niiden kalaston tilaa ovat muuttaneet merkittävimmin Inarijärven säännöstely ja kalanistutukset.

### Pohjavesialueet

Useimmiten pohjavesialueet ovat viimeisen jäätiköitymisen loppuvaiheella sulamisvesien kuljettamasta ja lajittelemasta maa-aineksesta syntyneitä hiekka-soramuodostumia, joista vettä voi saada pistemäisesti yhdestä kohteesta runsaasti. Pitkittäisharjut ovat yleisin muodostumatyyppi.

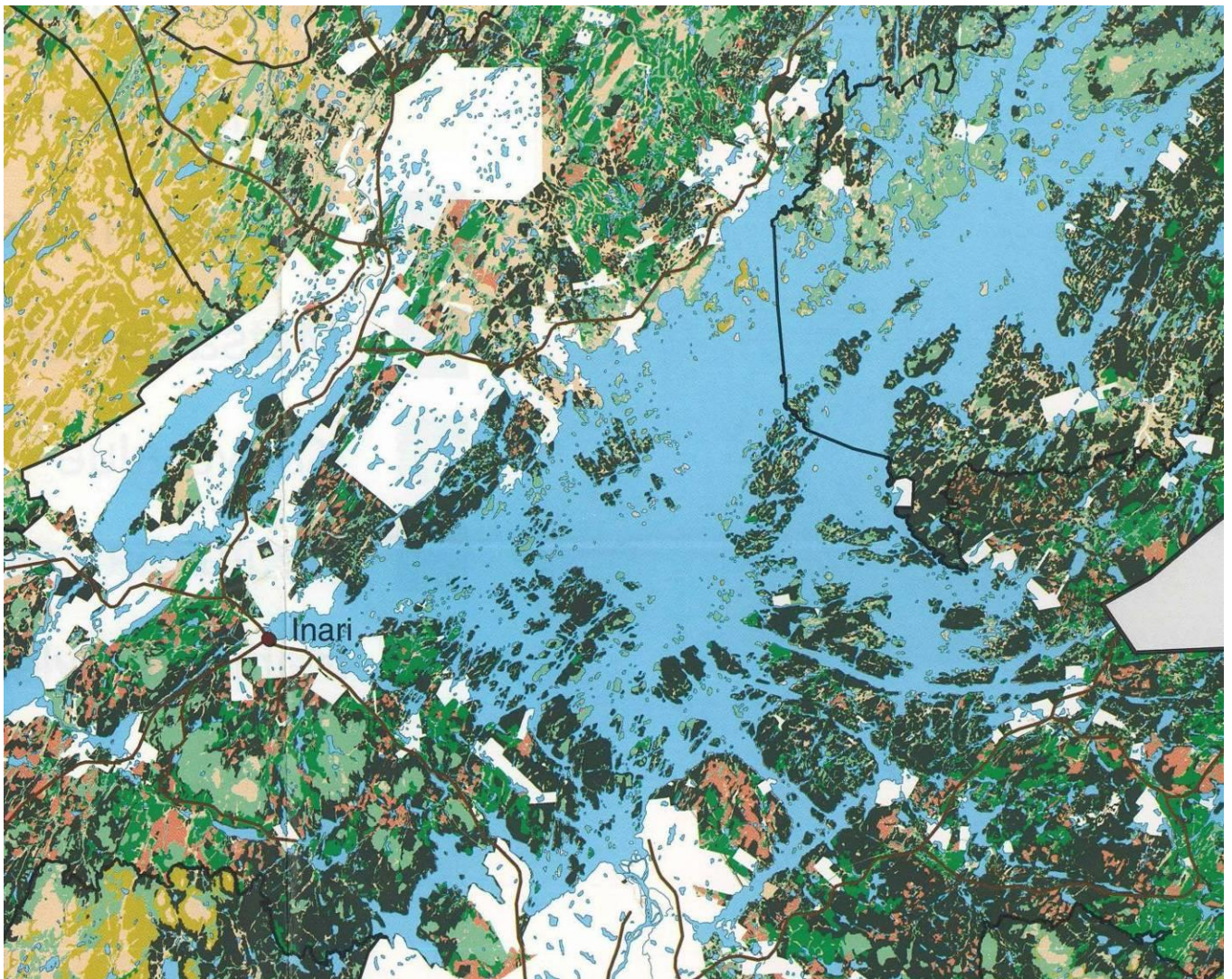
*Kartan punainen alue Nukkumajoella on 1-luokan alue ja keltaiset alueet 3-luokkaa.*



Pohjavesi on kartoitusalueella yleensä luontaisesti sellaisenaan talousvedeksi kelpavaa, mutta joillakin laitoksilla sitä alkaloidaan korroosion vähentämiseksi, koska pohjavesi on tällä alueella yleensä luontaisesti hieman hapanta. Inarijärven osayleiskaavan alueella ei ole tekopohjavesilaitoksia käytössä, eikä teollisuudella ole omia pohjavedenottoja. Inarin kirkonkylän pohjavedenotto sijaitsee Nukkumajoen suulla olevassa pohjavesimuodostumassa, mikä on luokiteltu 1-luokan alueeksi. Muut suunnittelualueet pohjavesimuodostumat ovat toistaiseksi luokkaa 3, ja niille sijoittuu kiinteistökohtaisia kaivoja. Nukkumajokilaakson muodostuma on kolmiosainen. Talvitupajärven eteläpuolella on myös pohjavesimuodostuma. Pohjoisrannalla on pitkä harjumuodostuma Kotkavuonosta Partakkoon, missä on kuusi 3-luokan pohjavesimuodostumaa.

Vedenottokäytössä olevat pohjavesialueet ovat asutus- ja teollisuusalueiden ulkopuolella, joten näistä syistä johtuvat riskitekijät ovat pieniä. Maatalouden aiheuttamaa kuormitusta ei ole lainkaan. Pohjavesialueilla ei juurikaan ole vilkasliikenteisiä teitä eikä maanteiden suolausta, joten haitat pohjavesille jäävät tältä osin myös vähäisiksi. Kuormittavia tekijöitä alueella ovat lähinnä metsätalous, yhdyskunnat sekä haja- ja loma-asutus.

### YLEISSILMÄYSKARTTA SUUNNITTELUALUEEN METSISTÄ



valkoiset alueet: yksityisten maita  
 sininen: vesialue  
 musta: vanhat metsät  
 punaruskea: siemenpuusto  
 merenvihreä: puustoinen suo ja harvapuustoinen metsä  
 tumma vihreä: taimikot ja nuoret metsät  
 puuteri: avosuot ja tunturit  
 okrankeltainen: tunturikoivikot

## 1.2 Kasvillisuus

Inarijärven alue sijaitsee Metsä-Lapin kasvillisuusalueella boreaalisen havumetsävyöhykkeen pohjoisosassa 68°17' - 69° 27' pohjoista leveyttä ja 24° 48' - 29° 15' itäistä pituutta rajaamalla alueella. Kasvimaantieteellisestä näkökulmasta Inarin altaan mäntyvaltainen metsäalue on oma kokonaisuutensa ja erikoisuus, koska muualla Euraasiassa mänty ei muodosta havumetsänrajaa.

Pinnanmuodoltaan kartoitusalue on keskeisiltä osiltaan eli Inarijärven ympäristössä varsin alavaa, mutta järven etelä- ja länsiosan tunturialueella korkeuserot ovat yli 300 metriä absoluuttisen korkeuden vaihdellessa 150 ja 600 metrin välillä merenpinnan yläpuolella. Allasalue on korkeussuhteiltaan vaihtelevan kumpuilevaa maastoa, jonka korkeuserot ovat 50-100 metriä absoluuttisen korkeuden vaihdellessa tavallisimmin 100 ja 200 metrin välillä. Muutamien vaarojen laet ulottuvat yli 200 metrin korkeuteen.

Kasvimaantieteellisesti Inarijärven valuma-alue kuuluu pohjoisboreaaliseen vyöhykkeeseen, ja pääosa alueesta kuuluu sen mantereiseen Metsä-Lapin alueeseen. Metsäkasvillisuudessa Metsä-Lapissa tuoret kankaat ja lehdot ovat hyvin harvinaisia, kun taas karut, jäkälävaltaiset männiköt ja tunturikoivikot ovat tyypillisiä. Metsä-Lapin alueella kuusi on hyvin harvinainen, mutta poikkeuksellista alueelle on se, että puumainen mänty kasvaa pohjoisempana kuin kuusi, koska muualla pohjoisboreaalaisella vyöhykkeellä kuusi kasvaa pohjoisempana kuin mänty. Inarijärven-Paatsjoen mäntymetsä on valtavan euraasialaisen havumetsävyöhykkeen, taigan, luoteisin uloke. Maantieteellinen sijainti on syynä siihen, että tyypillinen eläimistö ja kasvisto koostuu toisaalta lajeista, jotka ovat täällä levinneisyytensä pohjoisrajalla, ja toisaalta itäisistä lajeista, jotka ovat täällä länsirajallaan.

Ilmaston kylmyyden, karun maaperän ja lyhyen kasvukauden johdosta kasvillisuus on karua ja lajistoltaan niukkaa.. Sekä mantereeseen että Inarijärven saarten metsät ovat enimmäkseen mäntyvaltaisia, mutta myös koivu-mänty sekametsiä esiintyy. Männikkö koostuu keskimäärin vanhasta, yli 200-vuotiaasta puustosta, joskin järven eteläosan saarissa metsä on osin uudistunut 1930-luvulla tapahtuneiden palojen seurauksena. Tunturien rinteillä kasvillisuus vaihettuu männiköstä tunturikoivikoiden kautta paljakaksi. Laaksoissa ja notkelmissa on soita, jotka ovat enimmäkseen ohutturpeisia ja kivisiä. Metsien pintakasvillisuutta luonnehtivat harva varvikko ja runsas poronjäkälä.

Suokasvillisuuden perusteella pääosa Inarijärven valuma-alueesta kuuluu Metsä-Lapin aapasuovyöhykkeeseen, jonka aapasuille on tyypillistä roudan muovaamat mättäiset pounikot sekä rahkajänteiden muodostama katkeileva verkko. Soiden osuus maa-alasta on suurimmalla osalla valuma-alueella ainoastaan 11-20 %. Suotyypit ovat yleensä karuja räme- ja nevatyyppisiä.

Suurten selkien pikkusaarissa puusto on matalaa ja tuulenpieksämää, ja paikoin on nähtävissä lähes ulkosaaristomaisia piirteitä. Vähäpuustoisia kallioalueita on Inarijärven rannoilla ja saarissa. Vesikasvillisuuden puolesta koko alue kuuluu Carex-tyypiin eli sarajärviin, jotka ovat oligotrofisia, vähähumuksisia ja niukkaravinteisiä.

sia. Ilmaversoisia kasveja on sarajärvissä vähän, sen sijaan kellus-, upos- ja pohja-lehtisiä voi esiintyä runsaastikin.

Vuotuinen keskilämpötila Inarijärven läheisyydessä on korkeampi, kasvukausi pitempi ja tehoisa lämpösumma suurempi kuin ympäröivällä alueella. Syynä on veden ominaislämpökapasiteetti, joka on noin neljä kertaa suurempi kuin ilman, joten Inarijärvi sitoo tehokkaasti lämpöä ja estää lämpötilan nopeita muutoksia. Keväällä ja alukesästä järvellä on viilentävä, syksyisin taas puolestaan lämmittävä, vaikutus lähiympäristöönsä. Vesi tasoittaa myös yön ja päivän välisiä lämpötilaeroja. Inarijärven ympäristön kasvillisuus kertoo alueen suotuisasta ilmastosta, sillä monet lajit esiintyvät Inarijärven läheisyydessä tavallista pohjoisempaan.

## 1.21 Metsätyypit ja metsäkasvillisuus

Metsät on jaettu metsätyyppeihin, jotka erotetaan pintakasvillisuuden lajien runsaussuhteiden avulla. Kasvualustan perusteella metsätyypit jaetaan hyvyysluokkiin: metsämaa, kitumaa ja joutomaa.

Inarijärven rantojen ja saarten metsämaat ovat enimmäkseen kuivia (juolukka-puolukka-variksenmarjatyypin, UVET=*Uliginosum-Vaccinium-Empetrum*-tyyppi), kuivahkoja (juolukka-variksenmarja-mustikkatyypin, UEMT=*Uliginosum-Empetrum-Myrtillus*-tyyppi) tai tuoreita (suopursu-mustikkatyypin, LMT=*Ledum-Myrtillus*-tyyppi) kankaita. Alueella on myös erittäin vähän pieniä kuvioita karukkokankaita (jäkälätyypin, CIT=*Cladina*-tyyppi) ja lehtomaisia kankaita (kurjenpolvi-mustikkatyypin, GMT=*Geranium-Myrtillus*-tyyppi) ja lehtoja (kurjenpolvi-metsäimarretyyppi, GDT=*Geranium-Dryopteris*-tyyppi).

Kuivan kankaan pohjakerroksessa vallitsevat jäkälät ja kenttäkerroksen varvut - juolukka, puolukka ja variksenmarja- esiintyvät runsaina mutta jäävät mataliksi ja pienilehtisiksi. Pensaskerrosta ei ole juuri lainkaan. Mänty on lähes ainoa puulaji ja metsät ovat siksi harvoja ja valoisia. Kuivia kankaita on kartoitusalueella hajanaisesti koko alueella – niiden eräänlaisia keskittymiä on Otsamon länsipuolella, Mahlatti-saaren rannoilla ja Ukonselän ja Kasariselän välisillä pienillä saarilla.

Kuivahkojen kankaiden pohjakerroksessa esiintyy jäkälien ohella sammalia yhtä runsaasti. Varvusto on runsasta, tavallisimmin variksenmarjaa, mustikkaa ja puolukkaa mutta myös juolukkaa ja suopursua esiintyy. Pensaskerroksen täyttävät lehtipuiden vesat. Mänty on tässäkin tyyppissä vallitseva puulaji, mutta siellä täällä mäntyjen seassa kasvaa koivujakin.

Kuivahkoja kankaita on kartoitusalueella eniten ja niillä on laajoja, yhtenäisiä alueita mm. Inarijärven isoimmilla saarilla ja Miesniemessä. Myös Otsamon ja Tuulispäiden-Aviaispäiden alemmat rinteet ovat enimmäkseen kuivahkoja kankaita, joita täplittävät muut kasvillisuustyypit.

Tuoreiden kankaiden pohjakerroksessa on seinäsammalta yleensä runsaammin kuin kerrossammalta. Varvusto on hyvin runsasta – variksenmarjaa, suopursua, mustikkaa, juolukkaa ja puolukkaa suunnilleen saman verran kutakin. Jäkälä esiintyy, joskin vähemmän kuin edellisissä metsätyypeissä. Valtapuulajina on edelleen mänty mutta sekapuuna on runsaasti koivua.

Tuoreita kankaita on kartoitusalueella hajanaisesti koko alueella, mutta niiden selvät keskittymät ovat Seulavaara-Akku ympäristössä Inarijärven eteläosassa, Pielpajärven erämaakirkon pohjoispuolella, Miesniemessä ja Nellimissä Tiaisniemessä sekä niemen pohjoispuolella olevilla Inarijärven rannoilla. Erityisen isot yhtenäiset kuviot tuoretta kangasta on Akun ympärillä.

Karukkokankaiden pohjakerroksessa muiden kuin jäkälien osuus on merkityksetön. Palleroporonjäkälä on selvästi yleisin laji mutta joskus tinajäkälää on runsaammin kuin poronjäkälää. Sammaleista ovat yleisimmät karhunsammalet. Varvusto on kitukasvuista ja laikukkaista – kanervaa, variksenmarjaa, puolukkaa, sianpuolukkaa, mustikkaa ja keltaliekoa. Yleiskuvassa maa näyttää jokseenkin puhtaalta jäkäliköltä. Varsinaista pensaskerrosta ei ole ja valtapuulajina kasvava mänty jää silmiinpistävän matalaksi.

Karukkokankaita esiintyy kartoitusalueella olemattoman vähän – vain yksi kuvio Satapetäjäselän pohjoisrannalla.

Lehtomaisten kankaiden pohjakerroksessa sammalisto on aukkoinen; päälajina kerrossammal. Varvusto on korkea mutta aukkoinen ja mustikka on runsain laji. Heinä- ja ruohokasvillisuus on runsasta; lillukka, metsätähti, nuokkuhelmikkä, kevätpiippo ja kurjenpolvi. Pensaskerroksessa on useita lajeja mm. kataja ja herukat. Puulajina on kuusi, mänty tai koivu. Lehtomaisia kankaita kartoitusalueella on vain yksi pieni kuvio Tuulispäällä.

Lehtojen pohjakerroksessa sammalpeite on harva eikä jäkäliä esiinny lainkaan. Korkeat, suuri- ja ohutlehtiset ruoho- ja heinälajit ovat luonteenomaisia. Jokseenkin aina esiintyy myös kookkaita saniaislajeja; varpuja ei yleensä ole lainkaan tai hyvin vähän. Pensaita on useita lajeja ja lehtipuita kasvaa runsaasti ja koivut kehittyvät verrattain korkeiksi ja suorarunkoisiksi.

Lehtoja on kartoitusalueella olemattoman vähän – ainoastaan Juutuan rannalla Haapalehto.

Metsätyypit eivät juuri koskaan esiinny puhtaina, ne vaihtuvat toinen toisikseen liukuvasti ja siksi niitä on vaikea erottaa toisistaan. Kuusi puuttuu Inarijärveltä, mutta yksittäiset paikannimet, kuten Kuusisaari, antaisi viitteitä siihen suuntaan, että kuusta olisi ainakin joskus esiintynyt järven eteläisten osien saarissa. Pienemmissä saarissa suurten selkien äärellä puusto on matalaa ja tuulenpieksämää. Saaret ovat paikoin hyvin kallioisia ja jyrkkärantaisia, eikä rantakasvillisuuttakaan juuri ole.

Kitumailla kasvillisuuden tuotto ja puuston kasvu on heikompa. Niiden puut ovat hyvin eri ikäisiä ja yleensä vanhanakin matalia. Kitumaat ovat suurimmaksi osaksi soita, varsinkin rämeitä. Kovien maiden kitumaita ovat kalliometsiä, louhikkometsiä, lakimetsiä ja tunturimetsiä. Kitumaiden putkilokasvilajisto ei yleensä sanottavasti erotu ympäröivien metsämaiden kasvillisuudesta. Kuivimpia kallioalueita peittää yleensä laikuttainen poronjäkälepeitto.

Kovien maiden kitumaita on kartoitusalueella laajoja yhtenäisiä kuvioita pääasiassa tunturialueilla Otsamolta Jurmurovien kautta Nukkumapäälle, Tuulispäille ja Aviais-päälle. Muualla kitumaita on pieniä alueita siellä täällä kartoitusalueella – kuitenkin siten että selvä toinen keskittymä tunturialueen lisäksi on kartoitusalueen pohjoisosa ja sen saaret.



Joutomailla puusto on erittäin harvaa tai puuttuu kokonaan. Joutomaat ovat pääosin aukeita soita, varsinkin nevoja. Kovien maiden joutomaita ovat avokalliot, avolouhikot, avohietikot (näihin luetaan Lapin hiekkakankaat eli kuolpunat), huonoimmat vaarojen lakimetsät, karumpi osa tunturin koivuvyöhykettä ja avotunturit. Raja joutomaiden ja kitumaiden välillä on usein epäselvä.

Kovien maiden joutomaita on kartoitusalueella laajempina yhtenäisinä kuvioina tunturien lakialueilla Otsamolla, Nukkumapäällä ja Aviaispäällä. Kartoitusalueen pohjoisosassa Inarijärven rannoilla Muurahaisniemestä Lahdenperään on myös laajoja joutomaa-alueita, mutta ne ovat pääasiassa nevoja. Pienempiä joutomaa-alueita on hajallaan koko kartoitusalueella.

Hietikoita ja hiekkaisia jäkälämaita, kuolpunoita, on alueella Inarijärven rannalla välillä Muurahaisniemi-Partakko useina erillisinä kuvioina ja Taimenjärvi-Karipääjärvi-Nukkumapää-alueella melko laaja yhtenäinen alue. Lisäksi hyvin pieniä hietikoita tai kuolpunoita löytyy Juutuan rannalta, Juutuanvuonon niemistä, Pielpajärven alueelta, Tuulispäiden ympäriltä, Simmettijärven lounaispuolelta ja yksi isompi pitkänomainen kuolpuna Lintujärven eteläpuolelta Akun länsipuolella. Kuolpunat ovat vähäpuustoisia, vähätuottoisia alavia maita.

Kalliokkoja tai louhikkoja alueella on laajempina alueina Jurmurovilla, Karipääjärvi-Nukkumapää alueella ja Myössäjärven ympäristössä. Pienempiä kalliokko- tai louhikkoalueita on siellä täällä Otsamon alueella ja Inarijärven saarissa. Erityisesti Nellimin alueen saarissa ja rannoilla sekä Tiiasniemessä niitä on runsaammin.

Tunturia tai lakimaata alueella on laajat yhtenäiset kuviot kartoitusalueen lounaisosassa Otsamolla, Tuulispäillä, Nukkumapäällä, Jurmurovilla, Juutuanvaarassa, Pahtavaarassa, Saukkotupapäällä, Palopäällä ja Aviaispäällä.

Maatalousmaata on Inarin kirkonkylän lähellä Sarviniementien varressa ja Nikulanperällä.



*Inarijärven länsirannan vaaramaisemaa hallitsevat tuuheet mäntymetsät.*



*Neva Inarijärven pohjoisrannalla.*

## 1.22 Suotyypit ja suokasvillisuus

Metsä-Lappi on voimakkaasti soistunutta aluetta. Soiden syntymistä edistää viileä ilmasto, runsas sademäärä ja vähäinen veden haihtuminen. Suurten järvi-altaiden ympäristössä, kuten myös Inarijärvellä, on vain vähän soita. Rantojen pienialaiset suot esiintyvät melko puhtaina suotyypeinä. Ne ovat rämeitä tai nevoja. Pohjoisen erikoisuuksia, palsasoita, ei Inarijärven rannoilla ole.

Korvet ovat metsäisiä soita, joiden puuston muodostavat kuusi ja lehtipuut. Varsinaisia suovarpuja korpityypeillä ei juuri kasva, sen sijaan kyllä mustikkaa ja puolukkaa. Korpityyppisiä on lettomaiset korvet, nevamaiset korvet ja aidot korvet. Korvet kuuluvat metsätalouden luokituksessa kitumaihin.

Korpikuvioita kartoitusalueelta löytyy erittäin vähän ja ne ovat pieniä kuvioita. Mennäkömpää ”korpikeskittymiä” on Juutuanjokivarren pitkät kapeat korpijuotit. Muuten muutamia pieniä korpikuvioita on pääasiassa vain Pielpajärvien alueella, Ot-samotunturin ympärillä ja Tuulispäiden ja Nukkumapään alarinteiden kuruissa. Inarijärven saarissa niitä ei ole lainkaan.

Rämeet ovat puoliaukeita kituvaa männikköä kasvavia soita, mutta männyn ohella saattaa kasvaa runsaastikin koivua. Kenttäkerrosta luonnehtivat puuvartiset varpukasvit kuten suopursu, vaivaiskoivu ja variksenmarja. Pohjakerroksen valtalajeja ovat rahkasammaleet. Rämeet syntyvät usein kangasmaiden soistuessa, jolloin aluksi syntyy kangasräme. Kangas- ja rämekasvillisuuden välillä on yleensä useita väliasteita. Rämeet kuuluvat metsätalouden luokituksessa kitumaihin.

Rämeitä on koko kartoitusalueella pääasiassa pitkinä kapeina juotteina, mutta myös isompina laajoina kuvioina mm. Pielpajärvien pohjoispuolella, Miesniemessä, Akulahdessa ja Partakossa. Lisäksi kartoitusalueen itäosan saarilla rämeitä on erityisen paljon kokonaispinta-alasta mm. Tavesaarella ja Tuurakivensaarella.

Avosuot ovat luontaisesti puuttomia soita; siellä täällä saattaa kuitenkin esiintyä

taimia, muutamia kitukasvuisia puita ja keloja. Avosoiden päätyyppiryhmässä erotetaan nevat ja letot sen perusteella, vallitsevatko aluskasvillisuudessa ns. lettolajit vai eivät. Nevat ja letot kuuluvat metsätalouden luokituksessa joutomaihin.

Nevat ovat useimmiten erittäin vetisiä ja avopintoja esiintyy etenkin pohjoisilla nevoilla. Kasvillisuuden valtalajeina ovat sarakasvit. Ruohojen määrä vaihtelee ravinteisuuden ja kosteuden mukaan. Pohjakerroksen muodostavat pääasiassa rahkasammalet.

Nevoja kartoitusalueella on vähemmän kuin rämeitä, mutta niitä löytyy isompina yhtenäisinä kuvioina Muurahaisniemessä ja Inarijärven rannoilla Väylävuonosta Partakonselälle. Pienempiä kuvioita nevaa löytyy itäosan saarista: Varttasaaresta ja Kaamassaaresta sekä Pielpajärvien ympäristössä.

Letot ovat avosoita joilla kasvaa vaateliaita sammalia ns. ruskosammalia runsaasti. Lettoisuus kuvastaa lähinnä kalkin ja typen runsautta sekä kasvualustan vähäistä happamuutta, mutta usein samalla kalin ja fosforin niukkuutta. Letot kuuluvat metsätalouden luokituksessa joutomaihin.

Lettoalueita on kartoitusalueella vain kaksi kuviota – pieni Paavisjärven eteläpuolella ja suurempi 4-tien ja Inarijärven välissä Palolahden tien pohjoispuolella.

### 1.23 Vesi- ja rantakasvillisuus

Taka-Lapin järvet ovat todennäköisesti ilmastollisista syistä kirkasvetisiä ja niukka-ravinteisia eli oligotrofisia. Tällainen on myös Inarijärvi.

Inarijärven rannat ovat suurimmaksi osaksi paljaita, vain suojaisimmissa poukamissa kasvaa saraikkoa. Yleisimmät saralajit ovat vesisara, jousisara ja pullosara. Sarojen tieteellisen nimen mukaan järviyyppeä nimitetään Carex- eli sarajärviyypiksi. Suojaiset pitkät lahdenpohjukat ja kapeat salmialueet ovat usein pohjalaadultaan liejuisia ja yhtenäisen sarakasvillisuuden reunustamia. Rantakasvillisuuden tiheyden perusteella järveä voisi paikoitellen luulla rehevöityneeksi, mutta lajisto koostuu miltei kokonaan puhtaan veden ilmentäjistä. Ruovikot ja kortteikot ovat harvinaisia. Avoimilla kivikkorannoilla kasvaa pienikokoista rantaleinikkiä ja hapsiluikkaa.

Uposlehtisiä kasveja ja pohjaruohoja esiintyy usein yllättävänkin runsaasti kirkasvetisissä järvissä. Kovimmatkaan pakkaset eivät pääse paljoakaan hätyyttämään vedenalaisia kasveja. Yleisimpiä uposlehtikasveja ovat ahvenvita ja ruskoärviä. Pohjaruohoista mainitsemisen arvoisia ovat tummalahnaruoho, järvisätkin ja siimamaiset palpakot.

Inarijärven harvalukuiset hiekkarannat ovat keskittyneet järven eteläosassa sijaitsevien jokien suistoalueille sekä harujuksolelle (Partakko, Ämmänhiekkä). Harujuksojen rannat ovat yleensä voimakkaasti eroosioituvia ja yläosaltaan miltei kasvitomia. Loivat ja suojaiset hiekkarannat muodostavat kaikkein rehevimmän rantatyyppin. Näillä rannoilla ylin vyöhyke voi olla jopa järviruo´on valtaama. Pohja on usein erittäin tiheän suurikokoisen pohjalehtikasvuston peitossa, joista tummalahnaruoho on runsaslukuisin.

Suurkasvillisuuden lisäksi Inarijärven rantavyöhykkeelle on tyypillistä päällyskasvuston runsaus. Rantakivet ja pohjan paikoin tiivistikin peittävästä rihmamaisesta kasviplanktoneista ja bakteereista koostuva päällyskasvusto viihtyy hyvin Inarijärven karuilla ranta-alueilla, koska se pystyy hyödyntämään veden niukkojen ravinteiden lisäksi sedimentistä saatavia ravinteita.

Kasviplanktonin määrä ja koostumus heijastavat järven karuutta. Inarijärvessä lajistoto on karulle järvelle tyypillisesti monimuotoinen; levät ovat pääasiassa pieniä ja siimallisia. Lajistoon kuuluu runsaasti vähäravinteisuuden ilmentäjiä. Yksittäisten leväryhmien, kuten kultalevien, nielulevien ja panssarilevien ajoittainen runsastuminen saattaa kuvastaa alkavaa rehevöitymiskehitystä. Toisaalta nämä Inarijärvessä runsaina tavatut leväryhmät ovat vähäravinteisille vesille tyypillisiä. Rehevöitymistä ilmentäviä sinileviä ja viherleviä oli vuosina 1992-1997 vähän, mutta vuonna 2006 viherlevää esiintyi Ukonselällä.

Erikoisuutena Juutuan reheviltä rannoilta löytää vehmaina, alueella muuten vähäisinä esiintyviä kasveja, mm. pohjanhoikkaängelmä, hentokorte, korpikastikka, siniheinä, metsäruusu, punaherukka ja tesma.

Ivalojoen suistoalueelta on tehty mielenkiintoisia kasvihavaintoja. Mm. ruokohelppi, rantaluikka, lapinvesitähti ja myrkkyykeiso kasvaa alueella.

## 1.24 Tunturikasvillisuus

Tunturikoivu on nykykäsitteiden mukaan hieskoivun alalaji, joka esiintyy kapeina vyöhykkeinä metsänrajaseuduilla ja esimerkiksi Inarijärven ulkosaarissa ja suurien soiden saarekkeissa oleva koivu luokitellaan tunturikoivuksi. Tunturikoivikot luokitellaan metsätaloudessa kitumaiksi.

Esimerkiksi Inarijärven lounaispuolella sijaitsevan Otsamo-tunturin rinteiltä löytää tyypillistä tunturikasvillisuutta tunturikoivikoista paljakkiaan asti. Puusto muuttuu rinnettä ylöspäin mentäessä Juutuanjoen rannan mäntymetsästä mäntykoivusekametsän kautta tunturikoivikoksi ja lopulta puuttomaksi tunturipaljakaksi.



Paljakka tarkoittaa metsävyöhykkeen yläpuolella tuntureilla olevaa pysyvää puutonta aluetta. Paljakka alkaa esiintyä tuntureilla 400-500 metrin korkeudessa merenpinnan yläpuolella. Paljakan alaosissa on tunturikankaita, joissa kenttäkerroksen lajisto on hyvin samanlaista kuin alempana metsävyöhykkeessä. Ylemmäksi mentäessä paljakalla voi olla tunturikankaiden lisäksi mm. tuulenpieksemiä, lumenviipyymiä ja tunturiniittyjä. Paljakan ylimmissä osissa kasvillisuus muuttuu niukemmaksi ja alueella vallitsevat sammaleiset laikut ja rakat, joissa on lähinnä jäkäliä ja heiniä. Paljakalla on myös ohutturpeisia paljakkasoita.

Paljaalla laella esiintyy runsaimpina tunturikasveista sielikkö, uuvana, kurjenkanerva, vaivaispaju, riekonmarja sekä kosteammilla paikoilla lääte ja siniyökönlehti. Otsamon laella on erikoisuutena harvinaisen idänkeulankärjen (*Oxytropis campestris* ssp. *sordida*) esiintymä.

## 1.25 Kulttuuri- ja puolikulttuurikasvillisuus

Kulttuuri- tai puolikulttuurikasvillisuus muodostuvat kasviyhdyksistä, joihin ihminen on tavalla tai toisella puuttanut.

Kulttuurikasvillisuutta esiintyy ihmisen täysin muuttamalla kasvupaikoilla - pelloilla, puutarhoissa, pihoiden ja teillä. Puolikulttuurikasvillisuutta tavataan paikoilta, joilla ihmisen vaikutus ei ole täysin muuttanut kasvillisuutta eli niityiltä ja pientareilta. Inarijärven rannoilla sekä kulttuuri- että puolikulttuurikasvillisuutta on varsin niukasti. Peltoja on vähän, sillä alue sijaitsee viljanviljelyn kannattavuusrajan pohjoispuolella. Suurin osa pelloista on heinäpeltoja eli peltonurmea, joilla on runsaasti luonnonkasvillisuutta. Puolikulttuurikasvillisuuteen voidaan lukea Inarijärven saarten ja rantojen kentät, varhaiset asuinpaikat, asuinkentät. Viime vuosikymmeneen asti ympärivuotisesti asutuilta kentiltä niitetään yhä edelleen rehua karjalle.

## 1.26 Uhanalaiset kasvit

Suomalaisen uhanalaisluokituksen (UHEX) mukaan: CR=äärimmäisen uhanalaiset, EN=erittäin uhanalaiset, VU=vaarantuneet, NT=silmälläpidettävät, RE=alueellisesti hävinneet, ja RT=alueellisesti uhanalaiset.

Kartoitusalueelta on löydetty seuraavat erittäin uhanalaiset (EN), vaarantuneet (VU) tai silmälläpidettävät (NT) putkilokasvilajit: lapinesikko (*Primula stricta*; VU), metsänemä (*Epinoqium aphyllum*; VU), pohjannoidanlukko (*Botrychium boreale*; VU), lettorikko (*Saxifraga hirculus*; VU), ketonoidanlukko (*Botrychium lunaria*; NT), ahonoidanlukko (*Botrychium multifidum*; NT), ruijanruoholaukka (*Allium schoenoprasum* var. *sibiricum*; NT), velttosara (*Carex laxa*; NT) ja himmeävilla (*Eriophorum brachyantherum*; NT). Elinvoimaisista ja turvatuista (LC) alueellisesti uhanalaisista lajeista alueelta on löydetty mm. soukkasara (*Carex parallela*), kalliosara (*Carex rupestris*), idänkeulankärki (*Oxytropis campestris* ssp. *sordida*) ja lapinleinikki (*Ranunculus lapponicus*).

Edellisistä on luonnonsuojeluasetuksen mukaan rauhoitettuja metsänemä, lettorikko ja lapinleinikki, joista lapinleinikki on rauhoitettu erityisesti suojeltava laji. Suomen vastuulajeja alueelta löydettyistä kasvilajeista ovat pohjannoidanlukko, ahonoidanlukko, velttosara, himmeävilla, lapinleinikki, lapinesikko, ja lettorikko.

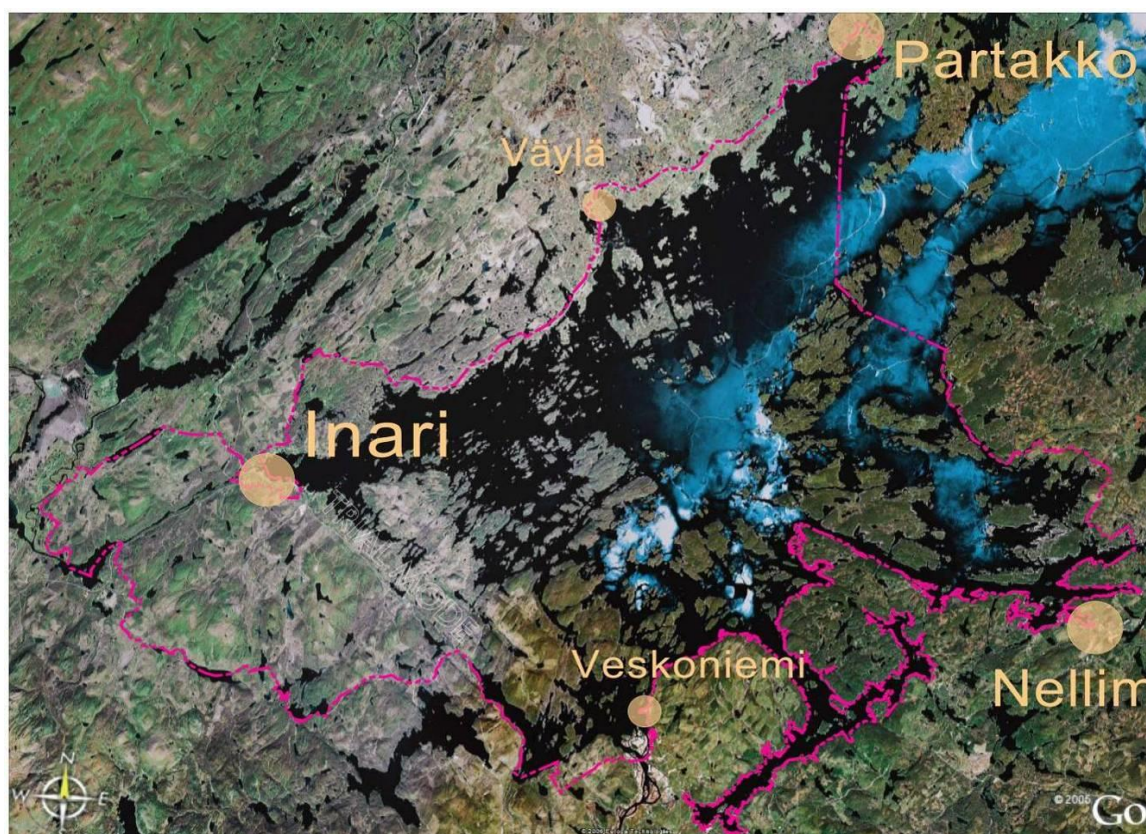
Muita alueella esiintyviä Suomen vastuulajeja ovat ei-uhanalaiset kasvilajit: vaalealahnaruoho (*Isoetes echinospora*), tummalahnaruoho (*Isoetes lacustris*), kellosinilatva (*Polemonium acutiflorum*) ja pohjanpalpakko (*Sparganium hyperboreum*). EU:n luontodirektiivin liitteiden II ja IV lajeja ovat lapinleinikki ja lettorikko sekä liitteen V lajeja riidenlieot, rahkasammalet ja poronjäkälät, joiden hyväksikäyttö voi vaatia hyödyntämisen sääntelyä.

Näitä uhanalaisia kasvilajeja esiintyy seuraavilla alueilla: Otsamo, Juutuanjoen ranta, Inarin kirkonkylän pohjoispuoli, Solojärvi, Nukkumajoki, Nikulanperä, Tuulispäät, Pielpajärven ympäristö, Miesniemi, Seulavaara, Ukonjärvi, Ylimmäisen Mustajärven lähialue, Petäjäsaarten välinen saari, Iso-Jääsaari, Palkissaari, Kaamassaari, Tiaisniemi, Nanguvuono ja Inarijärven pohjoisosan rannat ja saaret. Alueellisesti uhanalaista myrkkyykeisoa (*Cicuta virosa*; RT) löytyy Ivalojoen suisto-alueelta.

Uhanalaisista sammalista alueelta on löydetty kaksi luonnonsuojeluasetuksessa rauhoitettua lajia: Tiaisniemestä isonuijasammal (*Meesia longiseta*; EN), joka on erityisesti suojeltava ja Suomen vastuulaji sekä EU:n luontodirektiivin liitteen II laji, ja Juutuanjoen rannalta vaarantunut koskikorvasammal (*Jungermannia obovata*; VU).

Uhanalaisista jäkälistä on löydetty kartoitusalueelta alueellisesti uhanalaista hongantorvijäkälää (*Cladonia parasitica*; NT) Jurmurovien alueelta useammasta kohtaa.

Ylä-Lapissa on Metsähallituksen tarkemmassa seurannassa metsänemä, joka otettiin Juutuan retkeilyalueella seurantaan syksyllä 1998. Yksilöt laskettiin, mitattiin ja merkittiin.



Satelliittikuvaote Inarijärveltä. Pienilmaston vaikutus kasvillisuuteen keväällä on selvästi nähtävissä. Lehtimetsät näkyvät heleän vihreinä, havumetsät tummempina. Kalliot ja alavat suot näkyvät harmaana.

urpiainen ja harmaasieppo. Vanhojen metsien lajeja alueella edustavat metso, pohjantikka, lapintiainen, kuukkeli ja taviokuurna. Koivikkosaarissa on tunturikoivikoille ominaista lajistoa mm. sinirinta ja pajusirkku. Inarijärven metsien runsaslukuisiin pesimälintuihin kuuluvat myös tilhi ja laulurastas sekä iso-, pikku- ja kirjosiipikäpylintu. Inarissa levinneisyytensä pohjoisrajan saavuttavat palokärki ja tervapääsky ovat metsien harvalukuisia pesijöitä. Piekana ja ampuhaukka ovat yleisimmät päiväpetolinnut, hiiripöllö on pöllöistä yleisin, joskin harvalukuinen.

Inarijärven linnusto on varsin niukka sekä lajistoltaan että määrältään ja vesilintuja, kuten puolisuikeltajasorsia, on vähän. Järvi on karu, koska rantavyöhyke puuttuu lähes kokonaan. Tavallisimpia vesilintulajeja ovat telkkä, tukkakoskelo, isokoskelo, tavi ja kuikka. Kahlaajia ja lokkeja on alueella vähän, mutta erikoisuutena merilokki esiintyy alueella. Tavallisimpia kahlaajia ovat liro ja rantasipi. Rahajärven pohjoispuolella esiintyy vesi- ja rantalintuina edellisten lisäksi laulujoutsen, lapintiira, pikkukuovi, kalalokki, metsä- ja valkoviklo.

Inarijärven alueella on tavattu yhteensä 209 lintulajia. Pesimälajistoon kuuluu 107 lajia, joista uhanalaisia ovat ampuhaukka, lapinsirri, naurulokki, käenpiika ja pikkutikka. 15 paikkalintulajia esim. riekko, metso, kanahaukka, huuhkaja, pohjantikka, lapintiainen, kuukkeli ja korppi asustavat reviirillään läpi vuoden. Pesimälintujen lisäksi Inarijärvellä tavataan lajeja, jotka saattavat levähtää alueella muutollaan. Tunturi-Lapin lintulajeista tällaisia ovat esim. lapasotka, suosirri, punakuiri, lapinkirvinen ja lapinsirkku. Myös Jäämeren läheisyys näkyy Inarijärven linnustossa. Järvellä tavataan säännöllisesti merilintuja, joista osa myös pesii alueella. Yleisimmät lajit ovat merilokki, harmaalokki, merimetso ja merikihu.

Ylä-Lapissa esiintyy muutamia uhanalaisia eläinlajeja, joiden valtakunnallisen esiintymisen pääalue on pohjoisimmassa Suomessa. Tällaisia lähes täydellisesti Ylä-Lapin lajeja ovat erittäin uhanalainen tunturihaukka ja äärimmäisen uhanalainen kiljuhanhi. Lisäksi Suomen maakotkakannasta pesii Ylä-Lapissa noin 25 %. Muista metsähallituksen kohdelajeista Ylä-Lapin alueella pesivät merikotka ja muuttohaukka.

EU:n lintudirektiivin I-liitteen lajeista Inarijärven (koskee koko järven aluetta) pesimälinnustoon kuuluvat seuraavat lajit (\*Suomen vastuulaji): \*laulujoutsen, \*uivelo, pyy, \*teeri (NT), metso (NT), kaakkuri (NT), kuikka, sääksi (NT), ampuhaukka (VU), kurki, kapustarinta, suokukko (NT), \*liro, vesipääsky, \*pikkulokki, lapintiira, \*huuhkaja, hiiripöllö, \*varpuspöllö, lapinpöllö, suopöllö, \*helmipöllö, palokärki, \*pohjantikka (NT) ja sinirinta. Kaakkureita arvioidaan pesivän Inarijärven alueella 11-50 paria. Lisäksi lintudirektiiviin kuulumattomista Suomen vastuulajeista Inarijärvellä pesii metsähanhi (NT), haapana, tavi, tukkasotka, telkkä, isokoskelo, tukkakoskelo, piekana, jänkäsirriäinen (NT), jänkäkurppa, pikkukuovi, kuovi, mustaviklo, valkoviklo, rantasipi, karikukko, leppälintu, kuukkeli (NT), isokäpylintu ja taviokuurna (RT).

Inarijärvellä pesii myös uhanalaisista lintulajeista mustalintu (NT), tuulihaukka (NT), lapinsirri (VU), naurulokki (VU), käki (NT), tervapääsky (RT), käenpiika (VU; havaintoja vain kylätaajamista), pikkutikka (VU), metsäkirvinen (RT), pensastasku (NT), kivitasku (NT), lapintiainen (NT), isolepinkäinen (NT) ja varpunen (NT).

Juutuanjoki on talviaikaan tärkeä koskikarojen (NT) talvehtimis- ja kerääntymisalue, ja siellä voi yhdellä kertaa nähdä jopa 40 koskikaraa.

Uhanalainen erityisesti suojeltava lapasotka (VU) sekä melko yleiset alli ja pilkkasiipi (RT) pesivät pääasiassa tunturilammilla ja ne vaativat pesimävedekseen rehevää vesistöä ja suorantaa lammen ympärille.

### LINNUSTOLLISESTI TÄRKEÄT ALUEET

Inarijärven alueella kaakkurin pesinnät tiedetään Leveä Petäjäsaaresta, Kotkanien lammesta ja Akulahden edustan saaresta, sekä myös Hoikka Petäjäsaaren lammen pesinnästä ja Kaakkurilammen (sijaitsee Ylemmän Mustajärven pohjoispuolella) pesinnästä on kerrottu. Juutuanjoen suun saarella on pesinyt uhanalainen lapinsirri. Merikotkan (VU) havaintoja tehdään vuosittain Inarijärven ranta-alueilta, mutta yhtään varmaa pesintää ei alueelta tiedetä. Myös muuttohaukasta (EN) on havaintoja järveltä.

Ivalojoen suisto eli ”Ivalojoen suiston suot” NATURA -alue on linnustollisesti merkittävä alue ja siellä on tavattu yhteensä 127 lintulajia, joista pesivinä 56 lajia. Siellä voi havaita Suomen pohjoisimmat heinätavut ja lapasorsat, sekä harvinaisen lapasotkan. Pesimälajistossa esiintyy seitsemän Suomen silmälläpidettäväksi tai uhanalaiseksi luokiteltua lajia ja vuosittain suistossa näkee myös muita paikallisia harvinaisuuksia. Pesimälinnustoon kuuluvat mm. haapana, heinäSORSA, lapasorsa, tukkasotka, tukkakoskelo, naurulokki, pikkutikka ja ruokokerttunen. Muutonaikana sieltä voi löytää mm. kaakkurin, mustalinnun, pilkkasiiven, kalasääsken, tuulihaukan, lapinsirrin, punakuirin ja lapinharakan sekä satunnaisesti mm. silkkihaikaran, lyhytnokkahanhen, harmaasorsan, muuttohaukan ja tundrakurmitsan. Ivalojoen suiston pesimälinnusto on Inarin Lapin olosuhteissa monipuolinen, mutta alueen suurin merkitys on muuttavien vesilintujen lepäily- ja kerääntymisalueena. Alueelta on tavattu lajeja, joista ei ole havaintoja muualta Inarin Lapista, esim. amerikkaan haapana ja silkkihaikara.

Paatsjoen joenniska on vapaa jäältä läpi talven ja siksi onkin luonnollista että keväällä ensimmäiset vesilinnut kokoontuvat sulaan. Silloin on mahdollista nähdä jo maaliskuussa ensimmäiset joutsenet ja vielä toukokuussa sulassa usikentelee koskeloita ja hanhia.

Juutuanjoen sula on loppukeväisin tärkeä muuttolintujen lepopaikka, jossa lokit, sorsalinnut ja kuikat levähtävät sulassa tai sen laiteilla odotellessaan järven jäiden lähtöä. Juutuanjoen laaksossa on tavattu pikkutikan (VU) pesintöjä sekä käenpiian (VU) pesintää.

Solojärvi on keväällä tärkeä lintujen kerääntymis- ja lepäilyalue, jossa näkee yhdellä kertaa kymmenittäin laulujoutsenia ja kuikkia muutamien kevätkokkojen aikana. Muutonaikaisten alueiden luokituksessa Solojärvi kuuluu maakunnallisesti arvokkaisiin alueisiin.

Rahajärven pohjoispuolen lintulajistosta ei löytynyt inventoinnissa uhanalaisia lajeja eikä alueen lajisto poikennut muutenkaan ympäröivien alueiden lajistosta. Rahajärven koillispuolella sijaitsevat Kaislalammet edustivat laskenta-alueen linturikkainta aluetta. Lintulajeja havaittiin linjalaskennan ja tarkemman inventoinnin aikana



21. Vielä Kaislalammilta koilliseen sijaitsevalla Katosjärvellä ja sen ympäristössä havaittiin 13 eri lintulajia ja järvi oli ainakin joutsenten ruokailujärvenä. Rahajärven pohjoispuolella olevan Pahtajärven rannan kalliopahdat ja sen rinteet ovat tyypillisiä monien petolintujen ja rotkolaaksoihin normaalisti pesivien lintujen elinaluetta ja siten linnustollisesti arvokkaita kohteita. Myös jyrkkärinteinen Sotkapää on mahdollinen petolintujen elinpiiri.

Linnustollisesti arvokkaimmat kohteet ovat Kaislalampien alue, Katosjärven alue sekä Palopään ja Aviaispään välinen puronvarsikuru sekä mahdollisesti Pahtajärven länsipuolinen kalliopahta, etenkin parempina petolintuvuosina.

Väylä-Partakko-alueella sijaitsee hyvin harvinaisen kiljuhanhen (CR) muuttoalue. Väylän alueen haavikoista on kertynyt pikkutikasta eniten havaintoja ja alueella pesii varmasti joitakin pareja.

## 1.32 Kalasto

Inarijärvi ja sen sivuvesistöt ovat eräs niistä harvoista alueista valtakunnassa, missä on olemassa alkuperäisiä vaelluskalakantoja ja joiden koko elinkierto voi edelleen tapahtua esteettä luonnossa.

Inarijärven kalalajistossa esiintyvät lohensukuiset kalalajit runsaina. Tyypillisenä piirteenä Inarijärvelle, samoin kuin muille pohjoisimman Suomen vähäravinteisille järville, että särkikalat puuttuvat mutua lukuunottamatta. Luontaisina lajeina järvestä esiintyy järvitaimen (*Salmo trutta m.lacustris*), nieriä -isonieriä ja pikkunieriä- (*Salvelinus alpinus*), siika (*Coregonus sp.*), harjus (*Thymallus thymallus*), hauki (*Esox lucius*), ahven (*Perca fluviatilis*), made (*Lota lota*), kolmipiikki (*Gasterosteus aculeatus*), kymmenpiikki (*Pungitius pungitius*) ja mutu (*Phoxinus phoxinus*). Uusina lajeina järveen on istutettu planktonsiikaa (*Coregonus pallasii*), harmaanieriää (*Salvelinus namaycush*) ja järvilohia (*Salmo salar m. sebago*), joista järvilohi mahdollisesti lisääntyy Ivalojoessa. Näiden lisäksi järveen on levinnyt muikkua (*Coregonus albula*), joka on myös kotiutunut Inarijärveen. Planktonsiikaa ja järvilohia ei enää istuteta, eikä planktonsiikaa ole enää tavattu saalisnäytteissä.

Tehtyjen selvitysten mukaan Inarijärvestä on esiintynyt kaikkiaan kuusi alkuperäistä siikamuotoa: pohjasiika, karikutusiika, lehtisiika, riika, reeska ja räpys. Inarijärvestä tavataan kahta erillistä nieriämutoa: isonieriää eli rautua ja pikkunieriää eli paltsarautua. Myös järvitaimenesta esiintyy useita erillisiä kantoja. Inarijärvestä jokiin kudulle nousevat Juutuanjoen, Ivalojoen ja Siuttajoen kannat ja lisäksi tavataan Kiellajoen ja Surnujoen taimenkannat. Juutuanjoki on Ivalojoen ja Siuttajoen kanssa Inarijärven taimenen tärkein lisääntymis- ja poikasten kasvialue.

Inarijärven säännöstelyn on arvioitu heikentäneen järven taimen-, isonieriä- ja siikakantaa. Säännöstelyn on arvioitu vähentäneen pohjaeläinravinnon määrää ja lisänneen talviaikaista mädin tuhoutumista, mutta se ei ole hävittänyt yhtään kalalajia järvestä, vaikka riikasiialle soveliaan poikashabitaatin määrän tuhoutuminen koko järven alueella säännöstelyn jälkeen aiheutti osaltaan sen kannan romahduksen.

Inarijärven säännöstelyn kalakannoille aiheuttaman haittojen vähentämiseksi ja estämiseksi määrättiin korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä vuonna 1975 (nro 4671/75) silloinen säännöstelyluvan haltija vesihallitus (nykyisin luvanhaltijana MMM/maasetutu- ja luonnonvaraosasto) istuttamaan petokaloja ja siikoja Inarijärveen vuosittain kustannuksellaan vähintään päätöksessä mainitut kalanpoikasten määrä. Kalanhotovelvoitteen istutukset alkoivat vuonna 1976, mutta jo ennen säännöstelyvelvoitteen voimaan tuloa Inarijärveen tehtiin huomattavia istutuksia. Nykyään Inarijärveen istutetaan järvitaimenta, nieriää, harmaanieriää ja siikaa.

Harjuskanta on vahva ja elinvoimainen Juutuanjoessa ja Inarijärvestä ja istutuksin on luotu harjuskantoja eri järviin. Tunturialueella tavataan useissa järvissä alkupe-  
räistä rautua eli nieriää; esim. Tuulijärvestä on elinvoimainen tunturirautukanta, jota on harvennettu saaliskoon parantamiseksi. Harvennuspyynnissä saatuja kaloja on istutettu muihin tunturialueen vesiin mm. Myössäjärveen. Alueen eteläosassa ja valtatie 4:n ja Inarijärven välisellä alueella on luontaisia siikavesiä. Haukea, ahventa ja madetta esiintyy koko alueella ylimpiä tunturijärviä lukuunottamatta. Kolmipiikkiä, kymmenpiikkiä ja mutua esiintyy koko alueella.

Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietinnön mukaan Paatsjoen vesistöalueella esiintyvät seuraavat uhanalaiset kalalajit: järvilohi, jota on istutettu Paatsjoen vesistöalueelle, järvitaimen, josta vesistöalueella esiintyy useita eri kantoja ja isonierä. Harjus on alueellisesti uhanalainen laji, mutta se ei ole uhanalainen Lapin läänissä. Lisäksi Inarijärven ja sen sivuvesistöjen siikakannat ovat hyvin monimuotoiset ja osa alkuperäisistä siikamuodoista on taantunut Inarijärven säännöstelyn johdosta. Luontodirektiivin liitteen V lajeja ovat siika, muikku ja harjus.

Paatsjoen vesistöä ei Suomessa ole Interreg-hankkeen tutkimusten (vuosina 2004-2005) mukaan tiedossa yhtään esiintymätietoa raakuista. Inarijärvi on todennäköisesti muodostanut niin suuren esteen raakun leviämislle, ettei sitä ole Inarijärveen laskevissa joissa.

### 1.33 Nisäkkäät

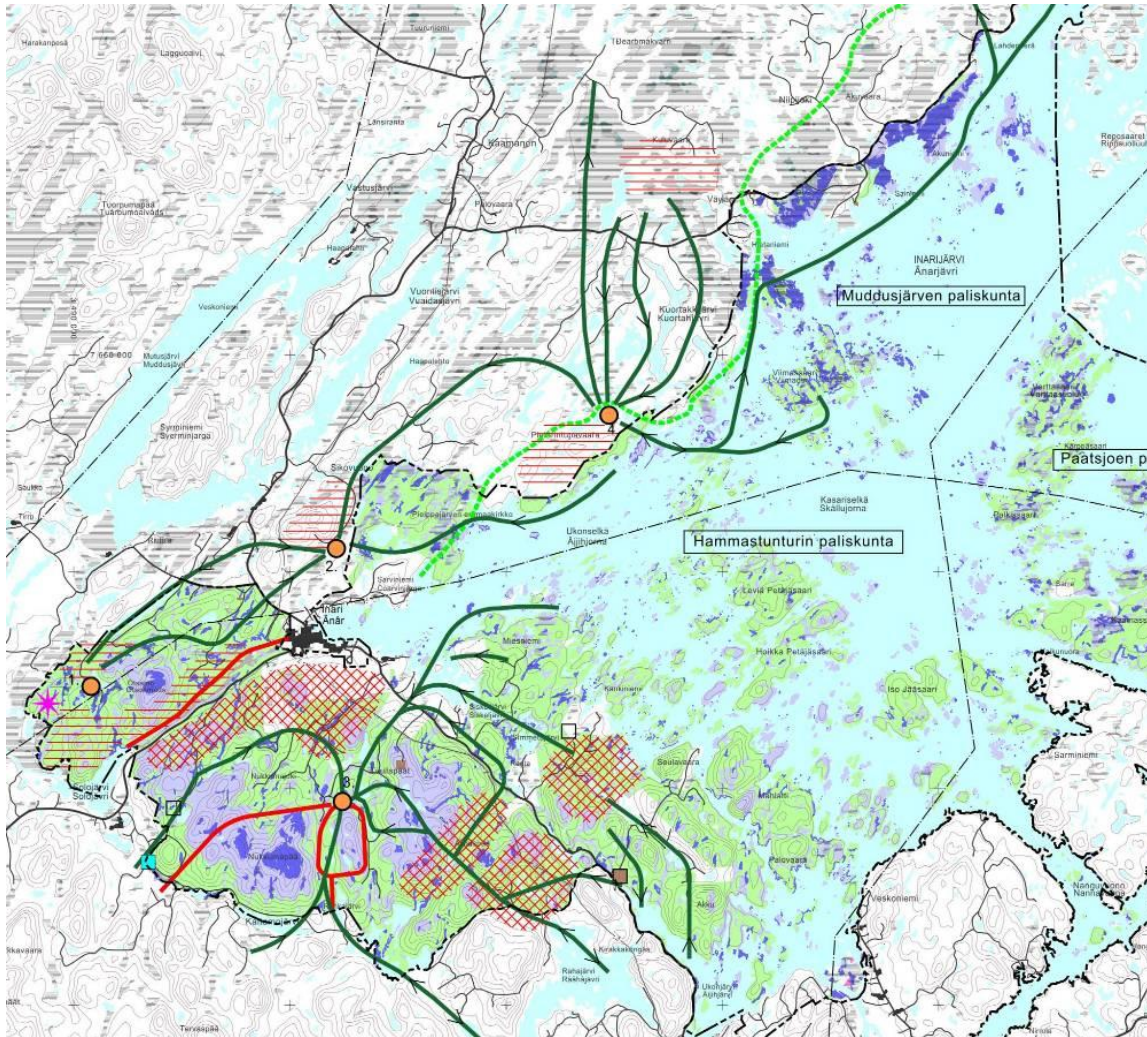
Inarin Lapissa esiintyy yhteensä 35 nisäkäslajia ja kartoitusalueella niistä esiintyy suurin osa. Alueelta löytyy kaikki Suomen neljä suurpetoa, susi, karhu, ahma ja ilves, joista tosin viimeksi mainittu on vain satunnainen kävijä. Kärppä ja lumikko ovat yleisiä koko alueella, kun taas saukko ja näätä ovat harvalukuisempia. Yleisimpiä nisäkkäitä lienee metsäjänis, mutta orava ja kettu taitavat olla yleisimmin nähtyjä. Hirvi esiintyy koko alueella, piisamia näkee mm. Talvitupajärvellä Inarin ja Ivalon välisen maantien vieressä ja pikkunisäkkäistä ovat tärkeimpiä myyrät, päästäiset ja sopulit.

Uhanalaisia Paatsjoen vesistöalueella tavattavista eläimistä ovat ahma, susi, saukko ja karhu, jotka kaikki ovat luontodirektiivin liitteen II lajeja ja muut paitsi ahma liitteen IV lajeja. Juutuanjoella lienee pysyvä saukkokanta. Lisäksi ilves on liitteiden II ja IV laji sekä näätä ja metsäjänis liitteen V lajeja.

#### Porotalous, tärkeät laidunalueet ja reitit

Aluella toimii 4 eri paliskuntaa: Muddusjärven, Hammastunturin, Paatsjoen ja Ivalon paliskunnat. Näiden rajat kohtaavat Inarijärven Kasariselällä siten, että Juu-

tuanjokea myöten tuleva Muddusjärven ja Hammastunturin paliskuntien välinen raja jakaa Inarijärven pohjoisrannan Muddusjärven paliskunnalle ja järven etelä-lounaisrannan Hammastunturin paliskunnalle välillä Juutuanjoki-Ivalojoeki. Hammastunturin paliskunnan ja Ivalon paliskunnan välinen raja kulkee Ivalojokea myöten ja näin Ivalon paliskunta käyttää Inarijärven etelä-kaakkoisrantaan aina Paatsjoelle asti, jossa kulkee Ivalon ja Paatsjoen paliskuntien välinen raja. Maa-alueita kartoitusalueella tulee eniten Muddusjärven ja Hammastunturin paliskunnille kun taas Ivalon ja Paatsjoen paliskuntien kartoitusalueelle osuvat maa-alueet sijaitsevat Inarijärven saarilla.



Hammastunturin paliskunnan erotusaidoista Tupavaara sijaitsee Inarin retkeilyalueella Tuulispäiden lounaispuolella ja sen loppo- ja jäkäläalueita ovat Inarijärven saaret ja rantamaat. Juutuanvarsi- Inarijärvi- Tuulispää kolmio on Hammastunturin paliskunnan tärkein alue talvella, koska porot kulkevat luontaisen vaistonsa vetäminä pohjoisen suuntaan talviaikana ja tämä on Hammastunturin paliskunnan pohjoisin kulma. Kaitamon-Nukkumapään-Nukkumajärven alue on talvilaidun- ja vastotusalue. Laidunkiertoon kuuluva työaita tulee Juntinojalta Nukkumapään latvajärven sivuitse Tupavaaran erotuspaikkaan. Toinen pää syöttöaidasta kulkee etelään erotuspaikasta Ronkajärven länsipuolelle ja erotuspaikan lähellä metsäautotie kulkee kaksi kertaa aidan läpi. Tupavaaran erotuspaikka on paliskunnan pääero-

tuspaikka ja sinne kootaan porot talviaikaan - marras-tammikuussa myyntierotuksiin ja helmi-maaliskuussa ratkomiserotuksiin, eikä silloin saisi olla liikennettä ko. alueella.

Hammastunturin paliskunnan porot tuodaan pohjoisesta Inarijärveltä Pahtajärven kautta erotuspaikkaan. Kaakosta porot tuodaan Paksupetäjäjärveltä Aviaispään eteläpuolitse Tuulijärven yli tai sen eteläpuolitse. Idästä porot tuodaan joko Ivalo-Inari-tien suuntaisesti tai Simmetti-Siskelijärvien kautta. Toinen kulkusuunta on etelään Aviaispäille mutta kummassakin tapauksessa reitit yhtyvät joko pohjoisen tai kaakon reitteihin. Ukonjärven luoteiskulmasta menee kulkureitti Myössäjärven-Harrijärven-Mukkajärven kautta ja edelleen Aviaispään eteläpuolta. Näillä reiteillä kulku on molempiin erotuspaikkoihin: kartoitusalueella sijaitsevaan Tupavaaraan ja kartoitusalueen ulkopuolella Ivalon lähellä sijaitsevaan Vittakuruun. Ronkajärven vieritse menevä porojen kuljetusreitti tulee Rahajärveltä asti. Lännen puolelta porot tuodaan erotuspaikkaan vanhan Kittiläntien pohjaa pitkin Saari- ja Keskitaimenjärville josta Nukkumajoelle ja Pitkäjärven pohjoispuolitse kaartaen erotuspaikkaan.

Kevättalven jutamakeino Ivalosta kulkee Ukonjärven pohjoispuolelle Akku-Lintujärvi-Simmettijärvi-linjalla. Sen kokoomapaikka on myös Karamajärven alue. Paksun lumen aikaan kulku ko. kokoomapaikasta voi tapahtua myös Rautujärvien kautta Ukonjärvelle ja edelleen Vittakuruun.

Muddusjärven paliskunnan tärkeimpiä talvialueita on Otsamon alue, jossa tokkakunnan porot ovat maaliskuusta huhtikuun puoleenväliin. Otsamon alueella ei vasoteta vaan se säästetään talvikäyttöön. Osa poroista kokoontuu luonnostaan Sолоjärven Otsamon väliselle alueelle ja Juutuan varteen ja osa tuodaan kauempaakin pohjoisesta Inarijärven rannoilta sinne. Poroja paimennetaan keväällä tällä alueella ja ne pysyvät pienellä alueella. Otsamon alueella erotuspaikka on Rovajärven länsipuolella ja siellä erotellaan usein syksyllä. Toinen porojen erotuspaikka on Pielpajärvien länsipuolella Tupavaara ja sinne porot kuljetetaan ratkontaan Otsamon alueelta keväällä ja vasotetaan aidoissa. Tupavaarassa porojen kokoamispaikka on erotuspaikan länsi-pohjoispuolella.

Muddusjärven paliskunnan kuljetusreitti kartoitusalueen eteläosassa kulkee Otsamon alueelta Tupavaaran erotuspaikkaan isompaan erotukseen reittiä: Vasannylkemäjärvi-Ikiäjärvi-Tupajärven pohjoispuoli 4-tien poikki. Toinen reitti Otsamolta menee Konesjärveä pitkin. Kartoitusalueelle sijoittuva kuljetusreitti pohjoisesta etelään päin menee Inarijärven rantaa pitkin Kaapin Matin edustalta Pikkupielpajärven ja Ison Pielpajärven kautta Tupavaaraan.

Kartoitusalueen ulkopuolella sijaitsee Muddusjärven paliskunnan erotusaita Kal-suppijärvi parin kilometrin etäisyydellä Inarijärven rannasta ja sinne porot tuodaan pohjoisesta ja Inarijärven saarilta kevättalven erotuksiin. Porot kokoontuvat luontaisesti tai niitä kootaan Viimassaarille, Pietarintupavaaraan ja Kuluvaaran eteläpuolelle ja sieltä ne kuljetetaan Kalsuppijärven erotuspaikkaan. Erottelun jälkeen kukin tokkakunta vie poronsa eri puolille: kaamaslaiset vievät pohjoiseen, inarilaiset Sikovuonon suuntaan ja partakkolaiset Inarijärveä pitkin Partakkoon. Tämä Partakkoon kulkeva reitti menee Viimassaaren länsipuolelta, kulkee Akusalimesta ja nousee maihin Lahdenperässä tai Partakon eteläpuolella. Osan matkaa porot kuljetetaan moottorikelkkareittiä pitkin.

Sallitut eloporumäärät olivat v. 2004-05 paliskunnittain seuraavat: Muddusjärvi 5 200, Hammastunturi 5 500, Paatsjoki 1 600 ja Ivalo 6 000 eloporoa. Eloporoja paliskunnilla oli: Muddusjärvi 5 169, Hammastunturi 5 525, Paatsjoki 1 615 ja Ivalo 6 140, joten sallitut luvut ylittyivät kolmella paliskunnalla hieman. Muddusjärven paliskunnan alueella karhu ja ahma verottivat porokarjaa (karhu vei 17 poroa, ahma 29) kun taas Hammastunturin, Paatsjoen ja Ivalon paliskunnissa myös susi kävi porokarjassa karhun ja ahman lisäksi (Hammastunturissa karhu 8, ahma 34, susi 4).



### 1.34. Hyönteiset, matelijat ja sammakot

Erilaisia hyönteisiä esiintyy Inarin Lapissa tuhansia, mutta niitä on tutkittu tois-  
laiseksi varsin vähän ja luultavaa on, ettei läheskään kaikkia alueen lajeja ole edes  
löydetty. Lajirikkaimmat hyönteislahkot ovat perhoset (559 lajia), loispistiäset (520  
lajia) sekä kovakuoriaiset. Hämähäkkilajeja löytyy peräti 216 lajia, sääskejä 13 la-  
jia, mäkäröitä 16 lajia, kirppuja 16 lajia ja muurahaisia 14 lajia.

Eläinplanktonlajisto muodostuu pääosin puhdasta ja viileää vettä suosivista lajeista  
vesikirpuista, surviassääskistä ja niiden toukista, harvasukamadoista ja her-  
nesimpukoista. Kivikkorantojen runsauden vuoksi Inarijärvellä elää monilajinen ve-  
siperhos- ja päivänkorentolajisto. Rantavyöhykkeen ylemmällä osalla elää muualla  
Suomessa esiintymättömiä tai harvinaisia lajeja kuten katkoihin kuuluva *Gamma-  
rus lacustris*, lehtijalkaisiin kuuluva *Lepidurus arcticus* sekä surviassääskiin kuulu-  
vat *Abiskomyia virgo*, *Corynocera ambigua* ja runsaslajiset *Psectrocladius*-, *Clado-  
tanytarsus*- ja *Tanytarsus*-suvut.

Alueen yleisin sammakkoeläin on tavallinen sammakko, mutta Ivalojoen suosan  
erikoisuutena on viitasammakko, jossa se onkin levinneisyytensä pohjoisrajalla.

Sisilisko on myös sangen yleinen alueella. Viitasammakko kuuluu luontodirektiivin liitteen IV lajeihin ja sammakko liitteen V lajeihin.

Kartoitusalueella on esiintynyt uhanalaisista hyönteisistä kalmosirvikäs, nystyhaiskiainen, pohjantyyppijäärä ja lapinsilmähyrrä. Puutteellisesti tunnetuista (DD) lajeista alueella on tavattu maariansirvikäs ja vuomaputkisirvikäs. Edellä lueteltujen hyönteisten esiintymäpaikkoja ovat Nukkumapään pohjoisosan alarinne, Veskonieniemi, Iso-Jääsaari ja Leveä Petäjäsaaren länsipuolinen saari.

### 1.35 Uhanalaiset eläimet

Ylä-Lapissa esiintyy muutamia uhanalaisia eläinlajeja, joiden valtakunnallisen esiintymisen pääalue on pohjoisimmassa Suomessa. Tällaisia lähes täydellisesti Ylä-Lapin lajeja ovat äärimmäisen uhanalainen naali (*Alopex lagopus*; CR), erittäin uhanalainen tunturihaukka (*Falco rusticolus*; EN), ja äärimmäisen uhanalainen kiljuhanhi (*Anser erythropus*; CR). Lisäksi Suomen maakotkakannasta (*Aquila chrysaetos*; VU) pesii Ylä-Lapissa noin 25 %. Muista Metsähallituksen kohdelajeista Ylä-Lapin alueella pesivät merikotka (*Haliaeetus albicilla*; VU) ja muuttohaukka (*Falco peregrinus*; EN).

Uhanalaisuus luokitellaan äärimmäisen uhanalaiset=CR, erittäin uhanalaiset=EN, vaaarantuneet=VU ja silmälläpidettävät=NT ja alueellisesti uhanalaiset RT. Elinvoimaisia lajeja merkitään kirjaimilla LC ja puutteellisesti tunnettuja DD.

EU:n lintudirekviin I-liitteen lajeista Inarijärven (koskee koko järven aluetta) pesimälinnustoon kuuluvat seuraavat lajit (\*Suomen vastuulaji): \*laulujoutsen (*Cygnus cygnus*), \*uivelo (*Mergus albellus*), pyy (*Bonasia bonasia*), \*teeri (*Tetrao tetrix* NT), metso (*Tetrao urogallus* NT), kaakkuri (*Gavia stellata* NT), kuikka (*Gavia arctica*), sääksi (*Pandion haliaetus* NT), ampuhaukka (*Falco columbarius* VU), kurki (*Grus grus*), kapustarinta (*Pluvialis apricaria*), suokukko (*Philomachus pugnax* NT), \*liiro (*Tringa glareola*), vesipääsky (*Phalaropus lobatus*), \*pikkulokki (*Larus minutus*), lapintiira (*Sterna paradisae*), \*huuhkaja (*Bubo bubo*), hiiripöllö (*Surnia ulula*), \*varpuspöllö (*Glaucidium passerinum*), lapinpöllö (*Strix nebulosa*), suopöllö (*Asio flammeus*), \*hempipöllö (*Aegolius funereus*), palokärki (*Dryocopus martius*), \*pohjantikka (*Picoides tridactylus* NT) ja sinirinta (*Luscinia svecica*).

Lintudirektiiviin kuulumattomista Suomen vastuulajeista Inarijärvellä pesii metsähanhi (*Anser fabalis*; NT), haapana (*Anas penelope*), tavi (*Anas crecca*), tukkasotka (*Aythya fuligula*), telkkä (*Bucephala clangula*), isokoskelo (*Mergus merganser*), tukkakoskelo (*Mergus serrator*), jänkäsirriäinen (*Limicola falcinellus*; NT), jänkäkurppa (*Lymnocyptes minimus*), pikkukuovi (*Numenius phaeopus*), kuovi (*Numenius arquata*), mustaviklo (*Tringa erythropus*), valkoviklo (*Tringa nebularia*), rantasipi (*Actitis hypoleucos*), karikukko (*Arenaria interpres*), leppälintu (*Phoenicurus phoenicurus*), kuukkeli (*Perisoreus infaustus*; NT), isokäpylintu (*Loxia pytyopsittacus*) ja taviokuurna (*Pinicola enucleator* RT).

Lisäksi Inarijärvellä pesii uhanalaisista lintulajeista mustalintu (*Melanitta nigra*; NT), tuulihaukka (*Falco tinnunculus*; NT), lapinsirri (*Calidris temminckii*; VU), naurulokki (*Larus ridibundus*; VU), käki (*Cuculus canorus*; NT), tervapääsky (*Apus apus*; RT), käenpiika (*Jynx torquilla*; VU; havaintoja vain kylätaajamista), pikkutikka (*Dendro-*

*copos minor*; VU), metsäkirvinen (*Anthus trivialis* RT), pensastasku (*Saxicola rubetra*; NT), kivitasku (*Oenanthe oenanthe*; NT), lapintiainen (*Parus cinctus*; NT), isolepinkäinen (*Lanius excubitor*; NT) ja varpunen (*Passer domesticus*; NT). Kartoitusalueella saattaa esiintyä ja pesiä suurista petolinnuista mm. merikotka (*Haliaeetus albicilla*; VU) ja muuttohaukka (*Falco peregrinus*; EN). Silmälläpidettävistä (NT) lajeista koskikaraa (*Cinclus cinclus*) näkyy talvisin ja mm. Juutuanjoella karoja on enimmillään jopa 40 yksilöä.

Uhanalaisista nisäkkäistä Paatsjoen vesistöalueella tavataan ahmaa (*Gulo gulo*) ja sutta (*Canis lupus*), jotka ovat erittäin uhanalaisia (EN) sekä silmälläpidettäväksi (NT) luokiteltuja saukkoa (*Lutra lutra*) ja karhua (*Ursus arctos*). Näistä ensisijaisen tärkeitä lajeja ovat susi, ahma ja karhu. EU:n luontodirektiivin liitteiden lajeista edellisten lisäksi (poisluettuna susi, joka ei poronhoitoalueella kuulu luontodirektiivin IV lajeihin) alueella elää tai vierailee metsäjänis (*Lepus timidus*), ilves (*Lynx lynx*) ja näätä (*Martes martes*). Suurpedoista noin kolmasosa Suomen ahmoista elää Ylä-Lapissa. Karhun osuus jää alle 10 %, susia ja ilveksiä on vain noin prosentti koko maan kannoista. Suomen vastuulajeja ovat ahma ja metsäsopuli (*Lemmus lemmus*; LC).

Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantaomikunnan mietinnön mukaan Paatsjoen vesistöalueella esiintyvät seuraavat erittäin uhanalaiset (EN) kalalajit: järvilohi (*Salmo salar m. sebago*), jota on istutettu Paatsjoen vesistöalueelle, sekä järvitaimen (*Salmo trutta m. lacustris*), josta vesistöalueella esiintyy useita eri kantoja. Isonierä (*Salvelinus alpinus*) on vaarantunut (VU) laji. Harjus (*Thymallus thymallus*) on alueellisesti uhanalainen laji, mutta se ei ole uhanalainen Lapin läänissä. . Siika (*Coregonus sp*), muikku (*Coregonus albula*) ja harjus ovat EU:n luontodirektiivin liitteen V lajeja ja mutuu (*Phoxinus phoxinus*) ja kolmipiikkiin (*Gasterosteus aculeatus*) sovelletaan luonnonsuojelulakia.

Jokihelmisimpukkaa eli raakkua (*Margaritifera margaritifera*) on tavattu pohjoisimmassa Suomessa kolmessa vesistössä. Näistä Luttojoen alueen esiintymät ovat maamme merkittävimpiä raakkuesiintymiä, mutta Inarijärveen laskevissa joissa ei raakkua ole todettu esiintyvän.

Alueella esiintyvistä matelijoista viitasammakko (*Rana arvalis*) ja sammakko (*Rana temporaria*) ovat luonnonsuojeluasetuksessa rauhoitettuja lajeja ja viitasammakko kuuluu EU:n luontodirektiivin liitteen IV-lajeihin sekä sammakko liitteen V lajeihin.

Kartoitusalueella on esiintynyt uhanalaisista hyönteisistä kalmosirvikäs (*Agrypnetes crassicornis*; NT), nystyhaiskiainen (*Thanatophilus dispar*; NT), pohjantyyppijäärä (*Acmaeops septentrionis*; VU) ja lapinsilmähyrrä (*Bembidon lapponicum*; VU). Puutteellisesti tunnetuista (DD) lajeista alueella on tavattu maariansirvikäs (*Apatania zonella*) ja vuomaputkisirvikäs (*Limnephilus algosus*).

### 1.36 Sienet ja kääväkkäät

Sienten ja kääväkkäiden osalta uhanalaisten lajien esiintymistiedot alueelta ovat puutteellisia, mutta alueelta on löydetty mm. seuraavat uhanalaiset käävät: erittäin uhanalaiset (\*:llä merkitty erityisesti suojeltava laji) \*kalkkikäpää (*Amyloporia crassa*; EN), \*sopulinkäpää (*Piloporia sajanensis*; EN), sirppikäpää (*Sleletocutis*

*lenis*; VU), kairakääpä (*Antrodia primaeva*; VU), erakkokääpä (*Antrodia infirma*; VU), välkkyludekääpä (*Skeletocutis stellae*; NT), rustikka (*Protomerulius caryae*; VU), poimukääpä (*Antrodia pulvinascens*; VU) ja hentokääpä (*Oligoporus lateritius*; VU); silmälläpidettävät liekokääpä (*Gloeophyllum protractum*; NT), riekonkääpä (*Antrodia albobrunnea*; NT), kitukääpä (*Oligoporus parvus*; NT), ruostekääpä (*Phellinus ferrugineofuscus*; NT), aihkinahka (*Crustoderma corneum*; NT), mäntyraspikka (*Odonticium romellii*; NT) ja lapinkynsikääpä (*Trichaptum laricinum*; NT). Sienistä alueelta on löydetty alueellisesti uhanalainen silmälläpidettava tuoksuvalvahvero (*Hygrophoropsis morganii*; NT).

Uhanalaiset lajit esiintyvät kartan mukaan keskittyminä, mutta se on luultavasti vain merkki siitä, että näiltä alueilta on systemaattisesti etsitty uhanalaisia lajeja. On hyvin todennäköistä, että alueilta, joilta esiintymäilmoituksia ei karttaan ole merkitty, löytyisi uhanalaisia lajeja lisää mikäli näillä alueilla tehtäisiin kartoitus maastossa.

Uhanalaiskeskittymiä kartoitusalueella on Inarijärven pohjoisrannalla - erityisesti Pietarintupavaarassa - Juutuanjoen rannoilla ja joen pohjoispuolella, Jurmurovilla, Taimenjärven ympäristössä, Jänkjärvi-Alajärven ympäristössä, Mukkajärvi-Myössäjärvi-alueella ja Myössävaaran ympäristössä. Näillä keskittymillä esiintyy useita uhanalaisia kääpälajeja. Nellimissä on yksittäisesiintymät lieko- ja riekonkäävillä.

## 1.4 Siskelijärven etelärannan ja Ukonjärven pohjoispään luontoselvitykset (tiivistelmä)

### 1.41 Siskelijärven alueen kuvaus

Siskelijärvi sijaitsee noin kymmenen kilometrin päässä Inarin kirkonkylästä. Alueen itäosa on korkeampaa vaaraa ja siellä on jyrkähkö pohjoisrinne. Keskiosalla aluetta on märkää rämettä ja nevaa pienialaisina notkelmina sekä muutama pienialainen kirvikko. Länsiosalla virtaa pieni puro poikki alueen etelästä pohjoiseen ja sen rannat ovat soistuneet. Puron länsipuolella nousee kangasmetsäharjanne, joka laskeutuu rämeeseen luontoselvitysalueen rajalla. Siskelijärven ranta on matalaa ja vedessä kasvaa saroja ja heiniä muodostaen kapean rantaluhdan alueen pohjoisrajalle.

Alueen puusto on pääasiassa mäntyä, mutta koivuja kasvaa myös runsaasti jyrkässä pohjoisrinteessä, joka metsätyypiltään on rehevämpää mustikkatyypin kangasta kuin vaarojen päällä oleva puolukkatyypin kangas. Rinne on osittain erittäin kosteaa ja soinen. Länsiosan harjanne on lähes pelkkää mäntyä kasvavaa puolukkatyypin kangasta.

Hakkuita alueella on tehty osalla vaaran päällystän puolukkatyypin kankailla ja puusto on siemenpuuasennossa, jossa taimia on paikoin hyvin. Jyrkkä itäosan rinne ja suurin osa länsiosan harjanteesta ovat hakkaamattomia, luonnontilaisia metsiä. Länsiosassa on runsaasti keloja ja puissa näkyy merkkejä metsäpalosta.



## 1.42 Siskelijärven arvokkaat elinympäristöt

Luonnonsuojelukohteita alueelta löytyi kaksi kappaletta ja ne on merkitty arvokkaat elinympäristöt karttaan kirjaimilla:

A lintudirektiivin lajin, palokärjen (*Dryocopus martius*) elinympäristö länsiosan vanhassa mäntymetsässä. Puusto on yli 150-vuotiasta kilpikaarnaista mäntyä, jossa monessa näkyy metsäpalon aiheuttama koro. Suojelutoimien ansiosta palokärjen kannat ovat koko Suomessa vahvistuneet, mutta Pohjois-Suomessa palokärki elää levinnäisyytensä pohjoisrajalla.

B Alueen ulkopuolella noin parin sadan metrin päässä alueen etelärajasta on tiedossa oleva metson (*Tetrao urogallus*) soidin. Metso on myös lintudirektiivin laji ja uhanalaisluokituksessa merkinnällä NT.

Metsälain mukaiset kohteet on merkitty Arvokkaat elinympäristöt karttaan numeroilla ja alla on selostettu kohteen ominaispiirteet.

1. Vähäpuustoinen suo. Alue rajautuu länsirajallaan rämeeseen.
2. Pieni puro välittömine lähiympäristöineen. Puro virtaa alueen poikki etelästä pohjoiseen ja sen rannat ovat rämettä ja nevaa.
3. Rantaluhta. Siskelijärven ranta on saroja ja heiniä kasvavaa rantaluhtaa kapeana vyöhykkeenä melkein koko pohjoisrajan pituudelta.
4. Vähäpuustoinen suo. Pienialaisia räme- ja nevakuvioita on alueen länsi- ja keskiosassa useita. Ne muodostavat kosteita notkelmia joissa vesi seisoo.
5. Kivikko. Hyvin pienialaisia kivikkoja on alueen keskiosassa muutamia kostean notkelman eteläpuolella.
6. Pieni lampi. Alle puolen hehtaarin lampi sijaitsee keskiosassa aluetta ja sen rannat ovat saroja kasvavaa nevaa ja rahkasammaleista rämettä.
7. Vähäpuustoinen suo. pienialaiset rämeet ovat jyrkän rinteiden alla Siskelijärven rannalla.
8. Kivikko. Alue rajautuu itärajallaan kivikkoon.

## 1.43 Suositukset kaavoitukselle

Länsiosalla oleva lintudirektiivin lajin palokärjen elinympäristö on syytä jättää rakentamattomaksi. Luontopolku sopisi hyvin tähän vanhoja mäntyjä kasvavaan keilorikkaaseen metsään ja polku voisi toimia lähivirkistysalueena.

Eteläosassa vaaranpäältä siemenpuuasentoon hakatusta metsästä on hienot maisemat Inarijärvelle ja kauas pohjoiseen tuntureille. Tämä kuivahko kangas sopisi parhaiten rakennuspaikoiksi, mutta rakennusten sijoittelu vaatii tarkkaa etukäteissuunnittelua, koska vaaran päällä sijaitsevat rakennukset myös näkyvät kauas.

## 1.44 Ukonjärven alueen sijainti ja kuvaus

Alue sijoittuu noin 20 km Ivalosta pohjoiseen Ukonjärven pohjoisrannalla Lintujärventien varteen. Maastoltaan alue on kauttaaltaan kivistä, paikoin erittäin kivistä etelään viettävillä rinteillä. Erittäin jyrkkiä rinteitä on Rautujärven itä- ja eteläpuolisilla vaaroilla, samoin rakkakivikoita. Tasaisinta ja vähiten kivistä maastoa löytyy alueen lounais- ja länsiosasta Lintujärventien läheisestä pienestä lammesta etelään

päin. Kalastajien polkuja ja tulistelupaikkoja on runsaasti järvien rannoilla. Kahden Rautujärven lisäksi alueelta löytyy 3 pientä lampea ja 4 puroa.

Metsätyypiltään alue on alavimmilta osiltaan suopursu-mustikkatyypin tuoretta kangasta. Vaarojen ylärinteitä ja laet sekä melkein pystysuorat vaarojen rinteet ovat kutumaiden louhikkometsiä missä metsänkasvu on heikkoa. Puustoltaan alue on hyvässä kasvussa olevaa tiheää nuorta männikköä. Rauduskoivua kasvaa siellä täällä. Rämettä on kapeina kaistaleina järvien rannoilla ja notkelmissa.

## 1.45 Arvokkaat elinympäristöt

Luonnonsuojelulain perusteella suojeltuja luontotyyppisiä ei löytynyt.

Uhanalaisista putkilokasveista alueella kasvaa velttosaraa *Carex laxa*. Uhanalaisista lintulajeista alueella tavattiin metso *Tetrao urogallus*. Suomen vastuulajeista alueella havaittiin metson lisäksi telkkä *Buchephalia clangula*. Luontodirektiivin V-liitteen lajeista havaittiin metsäjäniksen jätöksiä ja poronjäkälää.

Metsälain piiriin sisältyviä erityisen tärkeitä elinympäristöistä alueelta löytyi seuraavat:

- 1) lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömät lähiympäristöt
- 2) ruoho- ja heinäkoryt, saniaiskoryt sekä lehtokoryt ja Lapin läänin eteläpuolella sijaitsevat letot
- 3) rehevät lehtolaikut
- 4) pienet kangasmetsäsaarekkeet ojittamattomilla soilla
- 5) rotkot ja kurut
- 6) jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät
- 7) karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliot, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhdat

## 1.5 Suojelualueet

Kartoitusalueella on useita suojelualueita ja suurin osa kartoitetusta alueesta kuuluu Suomen Natura-2000-suojelualueverkostoon. Osa erilaisista suojeluista menee päällekkäin. Kartoitusalue rajoittuu lounaassa Kettujoki-Vaskojoki Natura-alueeseen (koodi FI 130 0210), joka muodostuu Paatarin ja Muddusjärvien välisestä Kettujoesta ja siihen liittyvästä soidensuojelualueesta.

### 1.51 Inarijärvi, Natura 2000-alue (koodi FI 130 0212)

Inarijärvi kuuluu Suomen Natura2000 -suojelualueverkostoon ja sen pinta-ala on 89 960 ha. Inarijärven Natura-alue käsittää järven vesialueet ja saaret sekä kapeahkon kaistaleen osasta rannoilta. Vesialueista Natura-alueen ulkopuolelle jäävät Nanguvuono, Partakonselän, Kasariselän ja Sammakkonselän kartoitusalueen itäosan kaistaleet sekä Juutuanvuono, Ukonjärven eteläranta ja kaistaleet Ivalojoen suistossa, Veskoniemessä, Hietaniemen, Partakon ja Nellin edustoilla sekä Satapetäjäselän pohjoisrannat.

Inarijärvi on ehdotettu otettavaksi Natura 2000-verkoston SCI-alueena sen sisältämien luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteiden I ja II määrittämien suojeltavien luontotyyppien ja lajien perusteella. Liitteen I mukaisia luontotyyppisiä on ilmoitettu tietolomakkeessa 6 kappaletta: hiekkamaiden niukkamineraaliset niukkaravinteiset vedet (70, luonnontilaiset tai niiden kaltaiset mäntyvaltaiset vanhat metsät (12%), mäntyvaltaiset puustoiset suot (8%), vaihettumissuot ja rantasuot (5%), kallioiden pioneerikasvillisuus (3%) ja kasvipeitteiset silikaattikalliot (1%). Alueella esiintyvistä luontotyypeistä EU:n erityisen tärkeiksi määrittelemiä luontotyyppisiä ovat luonnontilaiset tai niiden kaltaiset vanhat metsät ja mäntyvaltaiset puustoiset suot.

Luontodirektiivin liitteen II eläinlajeja ja liitteiden II ja IV putkilokasvilajeja ei Inarijärven Natura-tietolomakkeen mukaan esiinny alueella. Lajeista on saatu tarkempaa tietoa tietolomakkeiden täytön jälkeen ja alueella esiintyy luontodirektiivin liitteiden II ja IV putkilokasvilajeista lapinleinikkiä. Luontodirektiivin lajit ovat rauhoitettuja luonnonsuojelulain nojalla.

Inarijärven Natura-tietolomakkeessa on alueella ilmoitettu esiintyväksi 13 EU:n lintudirektiivin (79/409/ETY) liitteeseen I kuuluvaa lintulajia, joiden suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita. Inarijärvellä esiintyy ampuhaukka, hiiripöllö, kaakkuri, kuikka, kuukkeli, lapintiaainen, lapintiira, liro, metso, palokärki, suokukko ja uivelo sekä alueella esiintyvä 1 uhanalainen laji. Liitteessä mainitsemattomia säännöllisesti esiintyviä muuttolintuja ovat mustalintu, mustaviklo ja lapinsirri.

Juutuan alueella, joka ei kuulu Natura 2000-verkoston, luontodirektiivin II lajeista esiintyvät karhu ja saukko. Alueella esiintyy lapinleinikkiä. Alueella esiintyy ainakin 14 lintudirektiivin liitteen I lintulajia. Juutuan alue onkin linnustollisesti Inarijärveä merkittävämpi alue.

## 1.52 Ivaloajokisuisto Natura 2000-alue ( koodi FI 130 0211)

Ivalojoen suistoalue on sisällytetty Natura-2000-verkoston lintudirektiivin (SPA) ja luontodirektiivin mukaisena erityisenä suojelualueena. Natura-alue on pinta-alaltaan 1 124 ha, joka jakaantuu useiksi sivuhaaroiksi, joista osa on maatumassa umpeen. Jokiuomien väliin jää kooltaan vaihtelevia saaria, jotka ovat pääosin tulva- ja luhtaniittyjä. Suiston rantoja reunustavat lehtimetsät, pensaikot, rantasuota ja tulvaniityt. Rantametsien ja ympäröivien vaarojen väliin jää aapasuoalue reunärämeineen ja kivennäismaasaarakkeineen.

Alueella on luontodirektiivin luontotyyppisiä seuraavasti: Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit (20%), pohjoiset boreaaliset tulvaniityt (19 %), aapasuot (priorisoitu luontotyyppi; 14 %), hiekkamaiden niukkamineraaliset niukkaravinteiset vedet (13 %), vaihettumissuot ja rantasuot (10 %) ja humuspitoiset lammet ja järvet (<1 %).

Rantavyöhykkeen kasvillisuus on alueella Inarijärvelle tyypillisesti vähälajista. Vuopajien halkomat tulvaniityt ovat suursaravaltaisia ja niukkalajisia. Osa ranta-alueista on soistunut erilaisiksi nevoiksi ja luhdiksi.

Aapasuoalueen keskiosassa on karuhkoja nevoja. Mielikköjärvien ranta-alueilta löytyy ruohoista rimpinevaa, ja rimpisyys leimaa myös maatuviin tulvauomien varsia. Suoalueen halki kulkee pajukkoinen puro, jonka ympärillä on sara- ja ruoholuh-taa. Reunarämeet ovat mm. vaivaiskoivurämettä.

Lehtimetsät vallitsevat jokivarressa alueen eteläosissa. Niiden kasvillisuudessa näkyy tulvavaikutteisuus metsävarpujen vähäisyytenä ja erilaisten ruohojen runsautena. Paikoin löytyy myös lehtomaista kasvillisuutta. Osa rantametsistä on soistunut korviksi.

Alueella on merkittävä suokohde ja laajat tulvaniityt ovat harvinaisia pohjoisimmassa Lapissa. Ivalojoen suiston pesimälinnusto on Inarin Lapin oloissa monipuolinen, mutta alueen merkitys on vielä suurempi muuttavien vesilintujen lepäily- ja kerääntymisalueena. EU:n luontodirektiivin liitteen I lajeista alueella pesii ampuhaukka, kaakkuri, kapustarinta, kuikka, kurki, lapintiira, laulujoutsen, liro, pikkulokki, sinirinta, sinisuohaukka, suokukko, suopöllö, uivelo ja vesipääsky. Aluelle on 4 uhanalaista lajia. Lintudirektiivissä mainitsemattomia säännöllisesti esiintyviä muuttolintuja on yli 50 lajia, mm. heinätavi, jänkäkurppa, jänkäsirriäinen, lapasorsa, lapasotka, lyhytnokkahanhi, metsähanhi, pikkusirkku, ja tuulihaukka.

Ivalojoen suiston suot kuuluu soidensuojeluohjelmaan (SSO). Vesilain osalta noudatetaan vesilain ja ympäristönsuojelulain määräyksiä. Ivalojoen suisto on yksi Suomen kansallisesti tärkeistä lintualueista, FINIBA-alueista ja kriteerilajina on uivelo, jonka minimipesimäärä on 8 paria.

Maa-alueilla suojelun toteutuskeinona on maankäyttö- ja rakennuslaki sekä luonnonsuojelulaki. Kaavalla voidaan turvata nykyiset rakennusoikeudet.

### 1.53 Rantojensuojeluohjelma ( RSO 120 124)

Inarijärvi kuuluu valtioneuvoston vuonna 1990 vahvistamaan rantojensuojeluohjelmaan ja ohjelmaan kuuluva **Inarijärven alue** käsittää lähelle Vätsärin erämaata rajoittuvan järvi- ja ranta-alueen järven eteläisimpiä ranta-alueita lukuun ottamatta. Alueen rajaus noudattelee pääosin Inarijärven Natura-alueen rajoja, mutta ulottuu paikoin laajemmalle, mm. Partakon edusta ja rannat kuuluvat rantojensuojeluohjelman alueeseen vaikka eivät Natura-alueeseen.

Ympäristöministeriön, Inarin kunnan ja metsähallituksen kesken on sovittu, että rantojensuojeluohjelma toteutetaan osayleiskaavalla. Rantojensuojeluohjelmaan kuuluvat alueet pyritään säilyttämään rakentamattomina. Jokamiehenoikeudet ovat pääosin voimassa rantojensuojelualueella. Luonnonsuojelulliset rauhoitusehdot on tarkoitus ulottaa noin 50 metrin päähän rannasta.

Inarijärven osalta rantojensuojeluohjelma toteutetaan Inarijärven osayleiskaavan avulla kaavamääräyksillä ja vesilain säännöksillä. Pääosa Inarijärven rannoista on ollut rauhoitettuna myös metsähallituksen omalla päätöksellä vuodesta 1955 lähtien luonnonhoitometsänä, joka muutettiin v. 2001 virkistysmetsä-nimikkeeksi .

## 1.54 Vätsärin erämaa (koodi FI 130 02004)

Natura-suojeluohjelmaan kuuluvasta Vätsärin erämaasta kaksi aluetta - Juppura-saari ja Kultalahden niemen nokka – ovat kartoitusalueen sisällä, vaikka muuten osayleiskaavan raja seurailee suurin piirtein erämaa-alueen rajaa.

## 1.55 Kettujoki-Vaskojoki Natura-alue (koodi 130 0210)

Kartoitusalue rajautuu lounaassa Kettujoki-Vaskojoki Natura-alueeseen, joka on myös luonnonsuojelualue ja kuuluu lintuvesiensuojeluohjelmaan, soidensuojeluohjelmaan ja on yksi Suomen kansallisesti tärkeistä lintualueista, FINIBA-alueista. Kriteerilaji on uivelo, jonka minimipesimäärä on 4 paria.

## 1.56 Luonnonsuojelulain, vesilain ja metsälain mukaan suojeltavat ja silmälläpidettävät alueet ja kohteet.

Luonnonsuojelulain, metsälain ja vesilain mukaan suojeltuja kohteita ovat mm. uhanalaisten eläinten ja lintujen elinympäristöt, uhanalaisten kasvilajien esiintymät, rehevät lehtolaikut, pienet lammet, rantaluhdat, kivikot, ojat ja purot, avokalliot, vähäpuustoiset suot, kulttuurillisesti merkittävät alueet ja luonnonkauniit alueet.

### Luonnonsuojelulain perusteella suojellut luontotyypit

Luonnonsuojelulain mukaan rauhoitettuja luontotyyppisiä ovat jalopuita, pähkinäpensaita tai tervaleppiä kasvavat alueet, luonnontilaiset hiekkarannat, merenrantaniityt, hiekkadyynit, katajakedot, lehdesniityt ja avointa maisemaa hallitsevat suuret yksittäiset puut ja puuryhmät. Näistä Ylä-Lapissa esiintyy luonnontilaisia hiekkarantoja, hiekkadyynejä, katajaketoja ja yksittäisiä puita tai puuryhmiä.

Kartoitusalueella hiekkarantoja ja -dyynejä löytyy Inarin kirkonkylän edustalta Inarijärven rannoilta ja Inarijärven rannoilta Väylä-Partakko alueilta.

Myössäjärven Karhunpesäkiven ympäristöstä löytyvät koko Fennoskandian vanhimpia tunnetuita yksittäisiä mäntyjä. Vanhin puu siellä on syntynyt vähintään 700 vuotta sitten ja Myössäjärven aiheet ovat kauttaaltaan yli 400-vuotisia. Lähialueilta on mahdollista löytää vieläkin vanhempia yksittäisiä honkia sillä mm. Paksupetäjäjärven pohjoispuolen rinteessä on lukemattomia jykeviä ikimäntyjä ja puuvanhuksia löytyy myös mm. Akun lakimailta sekä Mahlatin saaresta Inarijärven lounaislaidalta.

### Metsälain piiriin sisältyvät erityisen tärkeät elinympäristöt

Metsälain mukaisia suojeltuja erityisen tärkeitä elinympäristöjä on lähteet, purot ja norot, pienet lammet, rehevät korvet ja lehtolaikut, pienet kangasmetsäsaarekkeet ojittamattomilla soilla, rotkot ja kurut, jyrkänkeet ja niiden välittömät alusmetsät, hiekkot, kalliot, kivikot ja louhikot, vähäpuustoiset suot sekä rantaluhdat.

Lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömiä lähiympäristöjä on kartoitusalueella eniten Otsamo-Aviaispää välisellä alueella. Ruoho- ja heinäkorpia, saniaskorpia, lehtokorpia sekä vähäpuustoisia soita ja rantaluhtia on koko kartoitusalueella hajanaisesti pitkänomaisina juotteina, mutta pohjoisosan rannoilla ja Kasariselän itäpuolen saarissa niitä on myös laajempina yhtenäisinä kuvioina. Jyrkänneitä ja niiden välittömiä alusmetsiä on vain muutamia Otsamon, Väärävaaran, Aviaispään ja Myössäjärven alueilla. Kallioita, kivikoita, louhikoita ja hietikoita on melkein koko kartoitusalueella hajallaan, kuitenkin niiden tihentyminen on Tiaisniemi ja Akun itäpuolen rannat.

#### Vesilain turvaamat erityisen tärkeät elinympäristöt

Vesilaki suojelee pienehköt fladat ja kluuvijärvet, pienet purot ja luonnontilaiset lähteet ja lähteiköt koko maassa jotta ne säilyisivät luonnontilaisina. Lampien ja pienten järvien säilyminen luonnontilaisina on myös turvattu vesilaissa, mutta Lapin lääni on rajattu sen ulkopuolelle, koska Lapin läänissä katsotaan olevan vielä suhteellisen runsaasti luonnontilaisia puroja, lampia ja pieniä järviä.

Juutuanjoen vesistöalue kuuluu koskiensuojelun piiriin ja siinä on kielletty vesistöjen rakentaminen voimatalouden tarpeisiin ja myös siihen liittyvät säännöstely- ja tekoallashankkeet.

### 1.57 Muut alueet

Kartoitettava alue kuuluu metsähallituksen esittämään valtion retkeilyalueeseen melkein kokonaan, ainoastaa 2 yhtenäistä laajaa aluetta - Pielpajärvien pohjoispuolella ja Miesniemessä - sekä muutama pienempi alue Väylän, Partakon ja Nelimin alueilla ja yksi alue Ukonselän pohjoisrannalla ovat talousmetsäalueita. Erityisiä ympäristöarvoja sisältävä metsätalousalue on Ellerijärven koillispuolella Inari-Ivalo välisen maantien pohjoispuolella.

#### INARIN RETKEILYALUE

Inarin retkeilyalueeseen kuuluu Juutuan alue ja valtion maalla olevat virkistysmetsät ja vesialueet läntisellä Inarijärvellä, Vätsärin erämaa-alueen rajalle asti. Suunnitellun retkeilyalueen ulkopuolelle jäävät Inarijärvestä yksityismaat ja vuokratontit ja järven itäinen osa, joka kuuluu Vätsärin erämaahan. Juutuan alueen pinta-ala on noin 22 930 ha ja Inarijärven puoleisen alueen pinta-ala noin 98 890 ha, kokonaispinta-ala olisi täten noin 121 500 ha. Retkeilyalueen raja yhtyy Inarijärven osayleiskaavan rajaan siellä, missä se on mahdollista tai jää osayleiskaavan rajauksen sisälle. Poikkeuksena tähän on vain Metsähallituksen ylläpitämä Nanguniemen venesatama, joka on tärkeänä palvelun keskittymänä perusteltua sisällyttää retkeilyalueeseen. Yksityismaat ja vuokratontit eivät kuulu retkeilyalue-esitykseen.

Suunniteltu Inarin retkeilyalue jakautuu kahteen luonnoltaan ja maisemaltaan erilaiseen alueeseen, suureen Inarijärveen laajoine saaristoineen ja monimuotoiseen, havumetsäiseen Juutuan alueeseen. Juutuan alue on maastonmuodoiltaan erittäin vaihtelevaa. Alueella on vaaroja ja tuntureita, joista korkeimmat ylettyvät yli 400 metrin korkeuteen, kun taas Inarijärvi on korkeimmillaan noin 119 mpy. Nukkumapää, Karipää ja Jurmurova muodostavat laajan vaara- ja tunturialueen Juutuanjoen eteläpuolella. Juutuan alueen yhdellä korkeimmista tuntureista, Otsamolla (413 mpy), on nähtävissä metsän vaihtuminen korkeussuunnassa havumetsävyöhyk-

keen metsistä tunturikoivikoihin ja lopulta tunturipaljakkiaan metsänrajan yläpuolelle. Metsien ikä ja luonnontilaisuus vaihtelee alueella ja Nukkumajoen laaksossa on sekä talouskäytössä olevia että luonnontilaisia metsiä. Vanhoja männiköitä on mm. Myössäjärvellä Karhunpesäkiven takana ja Paksuperäjätjärven laaksossa. Järeitä luonnontilaisia männiköitä on myös Otsamon rinteillä. Karut kalliopahdat ja kurut tekevät maaston paikoin vaikeaksi kulkea. Otsamotunturin päälle pääsee merkittviä reittejä pitkin, joita on kolmesta eri suunnasta -Riutulasta, Rovajärven eteläpuolelta ja Inarin kirkonkylältä.

Tunturien ja vaarojen välissä laaksoissa on jokiuomia, joista suurin ja tunnetuin on Juutuanjoki. Muut virtaavat vedet ovat pieniä jokia ja puroja. Alueella on runsaasti pieniä järviä ja lampia sekä soita. Tuulijärvi on tyypillinen tunturiylänköjen järvi. Se sijaitsee noin 300 metrin korkeudessa tunturiylängöllä. Vesistöt ja suot eivät ole kovin ravinteisia. Kasvillisuuden karuudesta huolimatta alueella on joitakin kasvimailman harvinaisuuksia ja Juutuan alueella esiintyy metsänemä ja idänkeulankärki. Juutuanjokivarressa kasvillisuus on poikkeuksellisen rehevää, mikä on harvinaista Inarin Lapissa. Juutuanjoen Haapaniemessä on koivujen ja haapojen vallitsemaa lehtoa, jossa on runsaasti ruoho- ja heinäkasvillisuutta.

Kasvillisuuden karuudesta huolimatta alueella on joitakin kasvimailman harvinaisuuksia. Juutuan alueella esiintyy metsänemä ja idänkeulankärki. Juutuan alueen linnustossa esiintyvät tavallisimmat mäntymetsien lajit, mutta myös vanhojen metsien lajeja tavataan, kuten pohjantikkaa, lapintiaista ja taviokuurnaa. Isoista petolinnuista alueella pesivät todennäköisesti maakotka, kalasääksi ja huuhkaja. Kanalinnuista alueella esiintyvät metso ja riekko. Pyitä esiintyy Paksuperäjätjärvellä ja Juutuanjoella. Suurpedoista ovat susi, ahma ja ilves satunnaisia vierailijoita. Alueella pesii todennäköisesti myös jokunen karhu. Alueen virtaavissa vesissä elää muutamia saukkoja.

Kaikki retkeilyalueen vedet päätyvät Inarijärveen, vaikka esimerkiksi retkeilyalueen ytimeistä Nukkumapään-Tuulispään tunturialueelta vedet laskevat kaikkiin ilman-suuntiin. Tärkeimmät vesien purkautumisreitit ovat Solojärvi ja Juutuanjoki, Ronkajärvi-Rahajärven järvireitti, Inarijärveen suoraan laskeva Nukkumajoen vesistö ja lukuisat purot. Juutuanjoen pohjoispuolelta vedet laskevat Kettujoen-Juutuanjoen vesistöön. Inarijärven ja Ivalosta Inariin johtavan valtavyöhykkeen 4-tien väliseltä alueelta vesien virtaussuunta on kohti Inarijärveä, johon johtaa lukuisia pieniä puroja alueen pikkujärvistä.

Juutuan alueella on Otsamolle menevien merkittävien reittien lisäksi kävelyreitit Päiväpuolijärvelle ja Taimenjärvelle, Juutuanjoen varrella Oi Juutua! -luontopolku, Juutuanvaaralla merkittävät hiihtoreitit ja rakennettuja latupohjia sekä maastopyöräilyreitit ja Tuulispäältä merkitty kesäreitti Tuulijärvelle.

Otsamon alueen länsipuolella alue rajoittuu Kettujoen soidensuojelualueeseen eli Kettujoki-Vaskojoki Natura-alueeseen (koodi FI 130 0210, pinta-ala 1 995 ha), joka on tunnettu hyvänä lintujen tarkkailupaikkana keväisin. Koillispuolella Inarin retkeilyalue rajoittuu Vätsärin erämaa Natura-alueeseen (pinta-ala 157 368 ha) ja eteläpuolella Ivalojoen suisto Natura-alueeseen (pinta-ala 1 124 ha). Hammastunturin erämaa Natura-alue (koodi FI 130 0203, 154 903 ha) on retkeilyalueesta parin kilometrin etäisyydellä.

Inarin retkeilyalueesta on huomattava osa luonnontilassa ja vesistöt luokitellaan lähes luonnontilaisiksi. Luonnon monimuotoisuus tulee esille varsinkin Juutuan alueella, jossa on tunturi- ja metsäluontoa sekä vesi- ja suoluontoa. Inarijärvi taas on oma elementtinsä; karu ja erämainen suurjärvi.

### METSÄHALLITUKSEN VIRKISTYSMETSÄT

Metsähallitus muodosti omalla päätöksellään v.1955 Inarijärven saariston ja rannat käsittävän luonnonhoitometsän, jonka mukaan saaristo ja rannat 0,5 -1,0 km:n leveydeltä olivat pääsääntöisesti metsätalouden ulkopuolella. Päätöksen taustana olivat jo 1920-luvulla annetut ohjeet Inarijärven rantametsien säästämistä ja sen mukaan luonnonhoitometsissä voi olla aarniosia, puisto-osia ja talousosia. Puisto- ja talousosien metsiä voitiin käsitellä, mutta käsittelyratkaisuissa painotettiin metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja keveiden menetelmien käyttöä.

Lisäksi metsähallitus oli päätöksellään rauhoittanut aarnialueita, jotka olivat koskemattomaa luontoa edustavia alueita. Näitä olivat Pielpajärven alue, Otsamon alue ja Nukkumapään alue.

V.2001 metsähallitus teki päätöksen Inarijärven virkistysmetsästä, johon tulivat mukaan Inarijärven luonnonhoitometsän lisäksi aikaisemmin aarnialueina rauhoitetut Pielpajärven alue, Otsamon alue ja Nukkumapään alue.

### ALUE-EKOLOGISET ALUEET JA PISTEET

Metsähallituksen alue-ekologisessa suunnittelussa on merkitty metson soidinalueet, ekologiset yhteydet, muinaisjäännökset, peurakuopat, sodanaikaiset rakennelmat ja tervahaudat.

Kartoitettavalla alueella metson soidinalueeksi on merkitty Juutuanjokivarsi ja Aviaispään ympäristöä. Paliskuntien edustajille tehdyissä haastatteluissa tuli esille etsonsoidinalueena Miesniemi ja Siskeli- ja Simmettijärvien eteläpuoli. Suunnittelualueen eteläosassa sijaitsevista ekologisista käytävistä pisin alkaa 4-tieltä ja kulkee Paksupetäjäjärven kautta aina Jänkäjärvelle asti. Muita eteläosan ekologisia yhteyksiä on Aviaispään-Sotkapään alueella. Pohjoisempana sijaitsee pitkänomainen käytäväkokonaisuus Juutuanjokivarressa Inarista Solojärvelle. Inarijärven rannat ja virkistysmetsä toimii myöskin ekologisenä käytävänä.

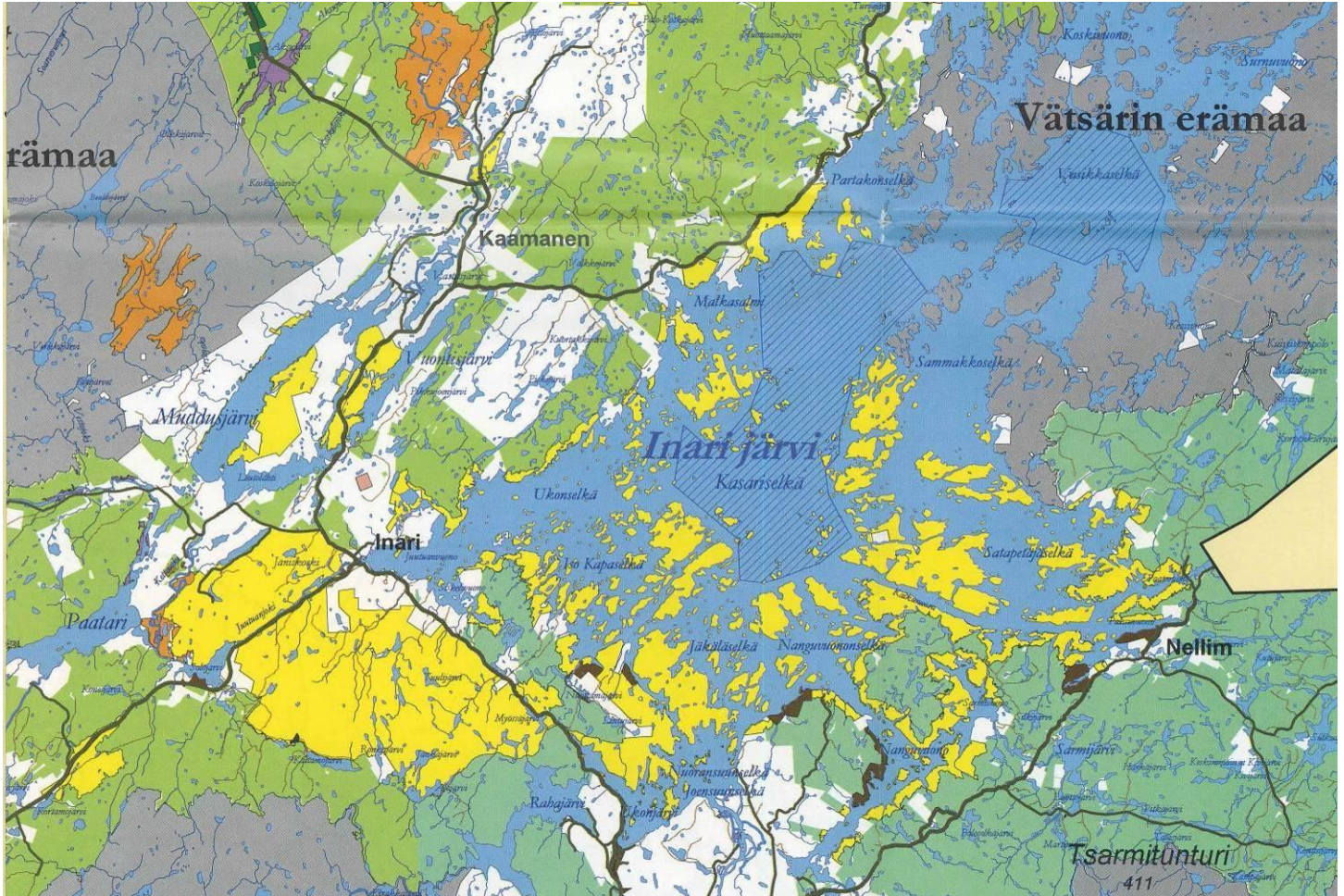
Sodanaikaisista rakennelmista on merkitty venäläisten vankien hautamuistomerkki Myössäjärven pohjoispuolelle. Paliskuntien edustajille tehdyissä haastatteluissa tuli esille vankileirit Karipääjärvellä ja Simmettijärven itäpuolella sekä saksalaisten asentopaikka Inarin kirkonkylän länsipuolella ja saksalaisten kestikievarin pohjakivet Ukonjärven pohjoisrannalla. Sotavankien tekemä telatie Kaitamojärven tien vierellä ylittää juuri kartoitusalueelle.

### SAAMELAISKULTTUURIIN LIITTYVIÄ PYHIÄ PAIKKOJA

Tunnetuimpia pyhiä paikkoja ovat Ukko eli Ukonsaari, Palo-ukko, Vanha hautuumaasaari ja Hautuumaasaari. Vähemmän tunnettuja ovat Otsamon eteläpuolella sijaitsevan Pyhävaara ja Ivalon ja Inarin välillä Ukonselän pohjoispuolella sijaitseva Akku. Pyhävaara on saamelaisten perinteinen



pyhäpaikka - kuten nimikin jo kertoo - ja seita on paikkakuntalaisen kertoman mukaan vaaran päällä. Lisäksi Juutuanjokivarressa on kalaseitakivi. Kohteet on esitelty tarkemmin kulttuuriympäristöselvityksessä.



Valkoiset alueet ovat yksityisten omistuksessa. Mustat alueet ovat rantakaavoitettuja alueita. Järven keskiosan vinorasteroitu alue on Inarijärven yleinen vesialue.

- Keltainen: virkistysmetsä
- Oranssi: soidensuojelualueet
- Harmaa: erämaa-alueet
- Kirkas vihreä: talousmetsää suojametsäalueella tai luontaistalousaluetta
- Sinivihreä: talousmetsää

Ote Metsähallituksen Ylä-lapin luonnonvarasuunnitelmasta, kartta maankäyttötilanne.



## 2. MAISEMASELVITYS

Terttu Kurttila, maisema-arkkitehti

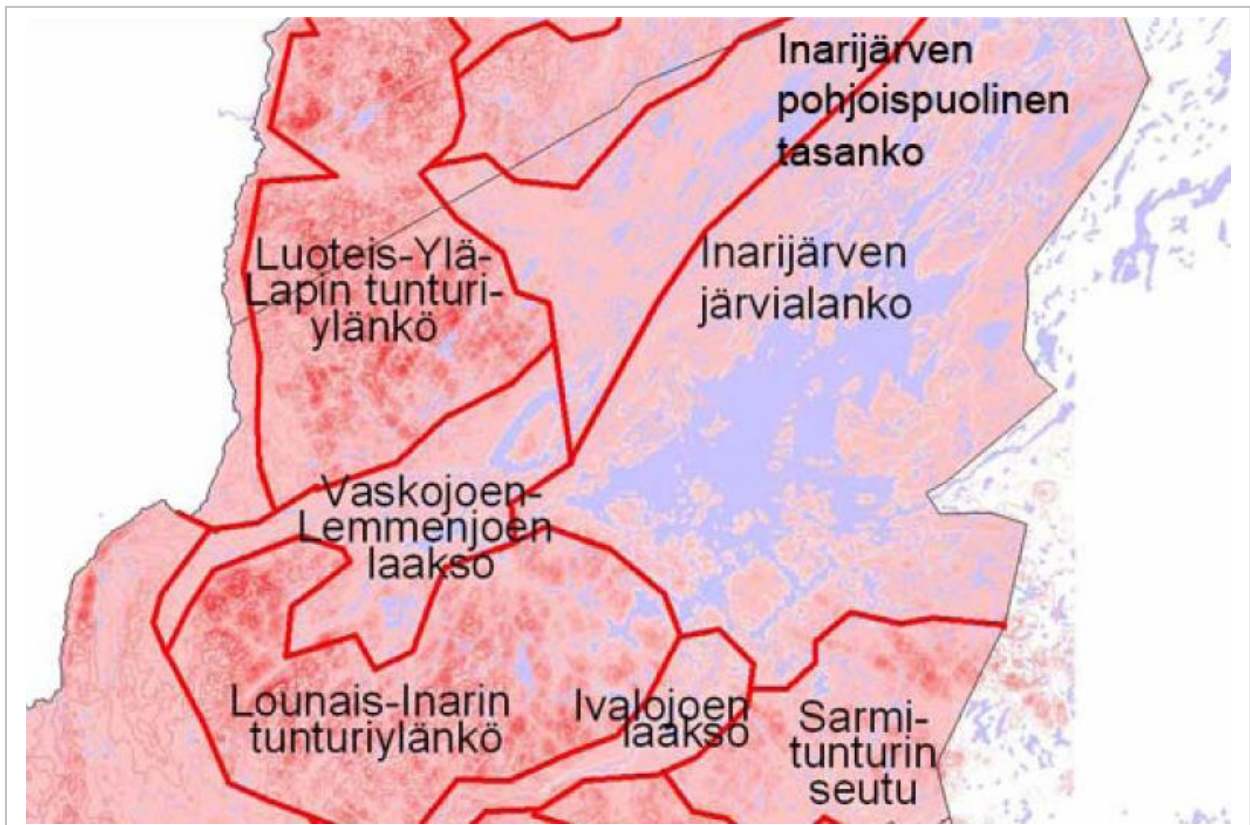
## 2.0 Selvitysmenetelmä

Inarin osayleiskaavan maisemaselvityksessä alueen maisemaa on tarkasteltu vuonna 2005 valmistuneen Pohjois-Lapin maakuntakaavan maisemaselvityksen, peruskarttojen, alueelta julkaistujen veneily- ja retkeilykarttojen sekä alueelta julkaistujen maisema- ja reittikuvausten pohjalta. Maisemallisesti arvokkaat, paikallisesti merkittävät alueet on koottu aiemmin laaditun osayleiskaavan selvityksistä.

### 2.1 Maisema-alueet ja maisematyypit

Inarijärven synty liittyy vanhoihin kallioperän liikuntoihin. Mannerjäätikön sulettua järvi jäi aluksi Jäämeren lahdeksi. Nopean rannan vetäytymisen vuoksi merellinen vaihe jäi lyhyeksi ja allas kuroutui pian järveksi noin 9000 vuotta sitten. Koko Inarijärvi, ja sen vuonomaiset lahdet ja saariryhmät suuntautuvat lounaasta koilliseen. Mannerjäätikkö vahvasti maiseman juovikkuutta. Jäätikkö perkasi kallioperän heikkousalueita ja kasasi liikkeensä suuntaisia drumliiniselkiä ja sulamisvedet samansuuntaisia harjumuodostumia. Tuloksena on pienipiirteinen, vaihteleva maisema, jossa kallio- ja maaperäselänteet sulkevat painanteisiin pikkujärviä eli lompoloita.

Ympäristöministeriön 1992 julkaiseman maisemamaakuntajaon mukaan osayleiskaava-alue sijaitsee Peräpohjolan – Lapin maisemamaakunnassa ja se kuuluu Inarijärven seutuun. Seudullinen jako perustuu Lapissa pääasiassa vaihteleviin luonto-olosuhteisiin. Lapissa luonto on asettanut rajat ihmisen toiminnalle ja tarpeille. Pohjois-Lapin maakuntakaavan maisemaselvityksen mukaan osayleiskaava-alueelle sijoittuu kolme maisematyyppiä, jotka ovat Inarijärven järvialanko, Lounais-Inarin tunturiylänkö ja Ivalojoen laakso.



### Lounais-Inarin tunturiylänkö

Lounais-Inarin tunturiylänkö myötäilee Ivalon-Inarin välistä maantietä välillä Ukonjärvi - Juutuanvuono. Otsamon tunturialue kuuluu vielä Lounais-Inarin tunturiylänköön.

Tunturiylängön korkeimmat huiput ovat Nukkumapää (433 m) ja Otsamo (418 m). Jurmurovat, Tuulispää, Aviaispää, Palopää ja Akku nousevat vielä yli 300 m korkeuteen. Tunturiylängön halkaisee kaksi jokilaaksoa; Nukkumajokilaakso ja Juutuanjokilaakso Inarin taajaman tuntumassa.



*Lounaisrannan korkeaa tunturiylänköä nähtynä Tuulispäältä kaakkoon.*

Tunturiylängön maisemakuvassa on toisistaan poikkeavia maisemakuvatyyppisiä, näitä ovat:

### Ivalojoen suu

Ivalojoen suosa jakaantuu useiksi sivuhaaroiksi, joista osa on maatumassa umpeen. Vastaavaa deltamuodostumaa ei ole yhdenkään muun Pohjois-Lapin joen suuosassa, joten aluetta voidaan pitää ainutlaatuisena ja suojelemisen arvoisena. Ivalojoen suisto on jatkuvassa muutoksen tilassa. Sen kehitykseen vaikuttavat joessa kulkeutuvien sedimenttien kerrostuminen ja Inarijärven säännöstelystä johtuvat kulumis- ja kerrostumisilmiöt. Vielä 1970-luvun alkuvuosina suiston saarissa laidunnettiin sekä lehmiä että lampaista ja ”saraheinää” niitettiin karjan rehuksi. Karjatalouden loppuminen on osaltaan nopeuttanut niittyjen maatumista ja saarien umpeen kasvamista.

Jokisuistosta jäät lähtevät yleensä toukokuun puoliväliin mennessä. Silloin delta vetää puoleensa pohjoiseen muuttavia vesilintuja, koska muita näin suuria levähdyspaikaksi sopivia kevätsumia ei Inarijärven ympäristössä ole.

Jokisuistolla on huomattavaa merkitystä virkistyskäyttöalueena. Metsästys ja kalastus ovat perinteisiä käyttömuotoja. Suurin suiston saarista on Joensuunkentän saari. Saari on alava ja sen korkeus jää alle 125 m.

Ivalojoen suisto on osayleiskaava-alueella maisematyyppinä yhtenäinen kokonaisuus eikä siinä ole erotettavissa toisistaan poikkeavia maisemakuvatyyppisiä.

### Inarijärven järviolanko



*Länsirannan tunturiylänkö järviolangolta nähtynä.*

Inarijärvi on Suomen kolmanneksi suurin ja toiseksi syvin järvi. Sen leveys on 50 kilometriä ja pituus 80 kilometriä. Sen pinta-ala on 1040 /1386 neliökilometriä. Inarijärven keskisyvyys on vain 14,4 m, mutta syvin kohta on 92 metriä. Järven vesimäärä voisi peittää koko Suomen viiden senttimetrin paksuisena patjana. Rantaviivaa on yhteensä 3 308 kilometriä ja saaria 3 318. Inarijärven vedet laskevat Paatsvuonon kautta Paatsjokeen ja edelleen Varanginvuonoon Jäämereen.

Inarijärvi on säännöstelyallas ja sen pinta on 117 – 119 metriä merenpinnan yläpuolella. Järven vedenkorkeutta on säännöstelty vuodesta 1948 alkaen, jolloin Paatsjoki valjastettiin sähkövoiman tuotantoon. Järven pinta on noussut luonnontilaisesta noin puoli metriä. Vuotuinen säännöstelyväli on ollut keskimäärin 1,5 metriä. Inarijärven pintaa nostetaan loppukesälle kunnes säännöstelyn yläraja saavutetaan. Luonnontilaiseen järveen verrattuna, jossa veden pinta laskee kevättulvan jälkeen, tulvasykli on päinvastainen. Inarijärvi vapautuu jäistä keskimäärin 5.6.

Inarijärven rannat ovat kivisiä ja jyrkkiä, mutta paikoin löytyy myös suojaista lahtia ja hiekkarantoja. Maaperän repeämiä ovat myös järven erikoisen pitkät ja kapeat salmet, joita kutsutaan nuoriksi.

Inarijärvi on karu, mutta kalarikas järvi. Järvessä on paljon lohikalaa mm. lohta, taimenta, rautua, siikaa, muikkua ja harjusta. Luonnonvaraisen muikun korvaa Ina-

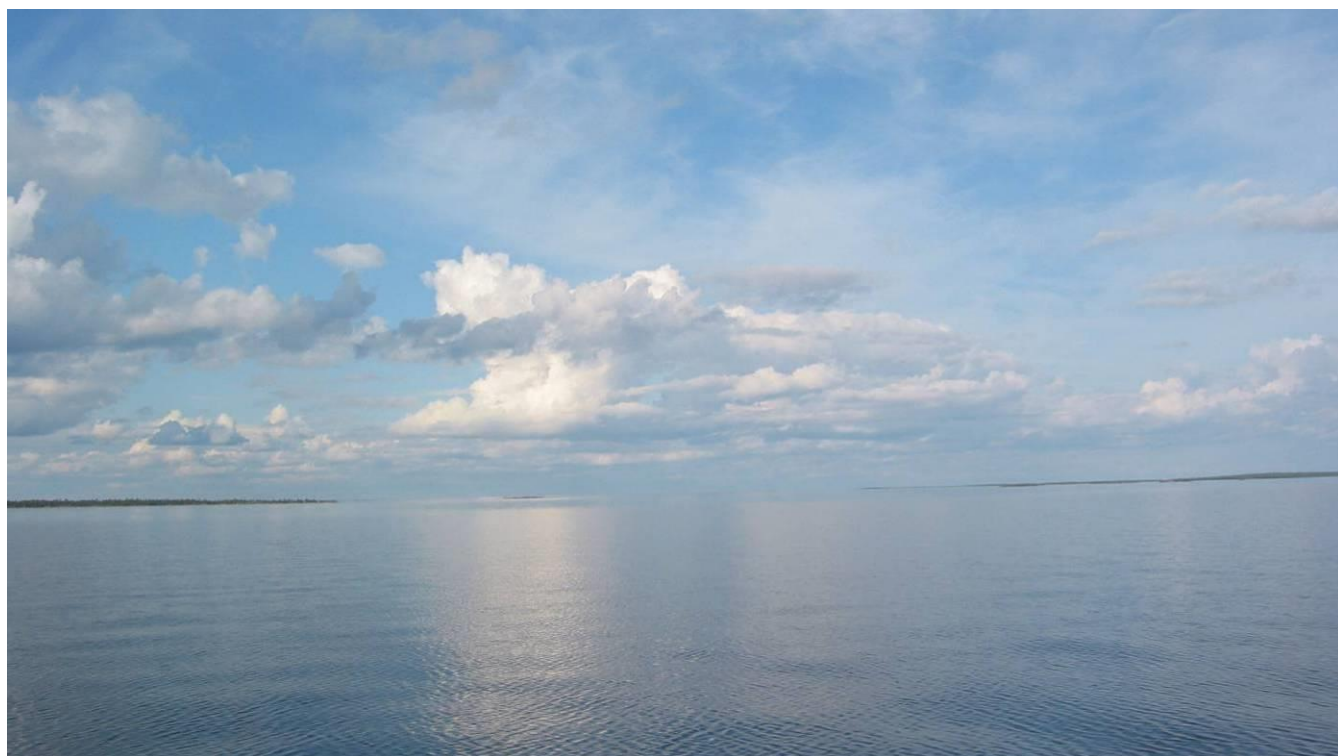
rin kääpiöitynyt siikamuoto; reeska. Ihmisen istuttamana myös muikku lisääntyi 1970-luvulla. Kala kuitenkin ehtyi varsin nopeasti vajaassa kymmenessä vuodessa. Inarijärven saarista tunnetuimmat ovat Hautuumaasaari ja Ukonkivi (Ukko, Ukon-saari). Ukko on pieni saari Inarijärven saariston tunnetuimpiin saariin historiallisen uhripaikkansa takia. Inarin kylältä Ukonkivelle on matkaa n. 11 km. Saarella on korkeutta n. 30 m, leveyttä 50 m ja pituutta 100 m. Saarelle tehdään kesäisin risteilyjä.

Inarijärven järvielangossa osayleiskaava-alueella voidaan erottaa useita toisistaan poikkeavia maisemakuvatyyppejä. Eri tyyppejä ovat; ulappa, ulkosaaristo, sisäsaaristo, mannersaaristo, harjuranta, kallioranta, kivikkoranta, vaaraylänkö ja mäki-maat.

Suurimmat *ulapat eli selät* ovat Kasariselkä, Sammakkoselkä ja Satapetäjäselkä.

*Ulkosaaristo* rajaa ryppäinä tai yksittäisinä saarina Kasariselkää. Ulkosaariston piirteitä osayleiskaava-alueella on Kasariselän Siltasaarilla, Malkosaarilla ja Kuoppasaarilla. Myös Vartasaaren ja Kaikusaaren Kasariselän puoleisilla pikkusaarilla on ulkosaaristomaisia piirteitä.

Ukonselkä, Nanguvuononselkä, Partakonselkä, Joensuonselkä ja Jäkäläselkä ovat laajuutensa puolesta selkävesiä. Nämä selät sulkeutuvat saariston sisään ja muistuttavat enemmän suuria järviä. Näitä selkiä rajaavat saaret ja saariryhmät voidaan luokitella sisäsaaristoksi. Ukonselän sisäsaaristoa ovat Ukonsaari, Hautuumaasaari, Pääsaaret, Mergamsaari. Jäkäläselän ja Ukonselän erottaa toisistaan laaja Petäjäsaarten ryhmä (Leviä Petäjäsaari, Hoikka Petäjäsaari, Makia Petäjäsaari). Jäkäläselän-Nanguvuononselän erottaa Kasariselästä Jääsaarten ryhmä (Iso Jääsaari, Pieni Jääsaari)



Näkymä Kasarinselältä kohti Partakkoa.

Sisäsaaristo rakentuu Sammakkoselän ja Kasariselän erottavasta saarinauhasta, johon kuuluvat Kuorppasaari, Lihasaaret, Koutukinsaari, Varttasaari, Suovasaari ja Palkissaari. Saarinauha jatkuu vielä rajana Satapetäjäselän puolella. Täällä sisäsaaristomaisia piirteitä omaavat Taplassaari, Kaamassaari, Katsomosaari ja Tis-sisaaret. Satapetäjäselän ja Sammakkoselän väliin jää Maatsaari, Tuurakivensaari ja Tavesaari, Kasariselän Väylän puolella Kaikusaari ja Vilmassaari kuuluvat sisäsaaristoon. Saunari ja Reposaalet erottavat Kasariselän Partakonselästä.



*Sisäsaaristoa Petäjäsaarilta. Pääosa rannoista on kalliota ja kivikkoa.*

Mannersaaristo kehystää lahtia ja niemiä ja vuonoja. Maisemakuvallisesti merkittäviä, mannersaaristoon luokiteltuja saaria ovat Mahlatti, Korkia-Maura, Moossinsaari, Lusmasaari, Tervasaari, Mannersaari, Akusaari, Vilpassaari, Tissikivisaari, Korkiasaari, Suovasaaret ja Vehersaari.

Kivikkorannat ovat yleisin rantatyyppi osayleiskaava-alueen järvi-alangon alueella. Hiekkaista harjurantaa on järven länsirannalla Väylän ja Partakon välillä. Kalliosaa-ria ovat selkävesien pienet ja karut kallioluodot. Ukonsaari, Mahlatti ja Korkia-Maura erottuvat maisemakuvassa korkeina kalliosaarina.

## 2.2 Maisemakuva, maisemallisesti merkittävät alueet ja koh-teet

Maisemakuvassa korostuvia ominaispiirteitä ovat alueen avoimuudesta tai kor-kokuvasta johtuva tilakäsitys. Maisemaa rajaavat elementit vaikuttavat tilakäsi-tykseen, näkymiin ja näköalapaikkoihin. Tähän jakoon perustuen on arvoitettu maisemakuvassa paikallisesti merkittäviä maamerkkejä ja maisemarajoja sekä

maisemallisesti merkittäviä tielinjoja ja näkymäpaikkoja. Usein aktiiviset virkistyskäytön ja matkailun alueet sijaitsevat paikallisesti merkittävien näköalojen alueella.

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät alueet ja kohteet perustuvat ympäristöministeriön ja lapin ympäristökeskuksen sekä pohjois-lapin maisemaselvityksessä esitettyihin maisemallisesti merkittäviin alueisiin. Muut maisemallisesti merkittävät alueet ja kohteet on kerätty voimassa olevan osayleiskaavan selostuksesta ja lukuisista aluetta koskevista maisemaa sivuavista selvityksistä ja raporteista. (Lähdeluettelo maisemaselvityksen lopussa).

## 2.21 Valtakunnallisesti merkittävät maisema-alueet ja kohteet

Osayleiskaava-aluetta ei ole luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi maisemakokonaisuudeksi eikä siellä sijaitse valtakunnallisesti arvokkaita maisemanähtävyyksiä. Ukonsaari on arvotettu valtakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi.

### Ukonsaari (Ukko, Ukonkivi)

Ukonselällä sijaitseva Ukonsaari kuuluu Suomen arvokkaimpiin muinaisjäännöksiin. Se on ollut saamelaisten tärkeimmän jumalan, Ukkosen merkittävimpiä palvontapaikkoja. Ukonsaari on korkea kalliosaari ja sen siluetti näyttää köyryselkäseltä, pelottavalta Ukolta. Saari on kallioinen ja kivikoinen ja siellä on lukuisia luolia ja onkaloita. Ukko on jyrkkäpiirteinen rapautumajäännös. Se on syntynyt jo kauan ennen jääkautta pääasiassa kallioperän rapautumisen tuloksena. Muoto johtuu paikallisen kallioperän rakenteesta, ennen kaikkea ruheisuuden sanelemista kestävyseroista. Ukko on muinaismuistolailla rauhoitettu muinaisjäänös. Perinnemaisema-alueen rajaus käsittää myös Palo-Ukon ja vesialueen molempien saarien ympärillä. Perinnemaisema-alueen pinta-ala on 70 ha.

## 2.22 Maakunnallisesti merkittävät maisema-alueet ja -kohteet

Alueen rajalla sijaitseva Nellimin kylä ja Nellimjärven kolttasutus on luokiteltu maakunnallisesti merkittäväksi maisemakokonaisuudeksi.

Osayleiskaava-alueella sijaitsee maakunnallisesti merkittävä maisemanähtävyys; Pielpajärven erämaakirkko ympäristöineen.

### Pielpajärven erämaakirkon ympäristö

Pielpajärven ja Vaahtorivuonon välisellä alueella on runsaasti kumpumoreenikenttiä. Alueella on nähtävissä Moreeniharjanteet ja niiden väliset soistuneet notkelmat ovat luode-kaakkosuuntaisia. Harjanteiden suhteellinen korkeus on tavallisesti noin 5 metriä, mutta pyöreää muotoa lähentyvien moreenikumpujen korkeus voi olla 10-15 metriä.

Vaihtelevana, joskin vaikeakulkuisena, alue soveltuu erinomaisesti retkeilyyn. Pielpajärven erämaakirkko sijaitsee vajaan 10 km:n päässä Inarin kylästä. Polku kulkee vanhassa aarnimetsässä sivuten metsälampia ja järviä. Päätepisteessä odottaa vanha luonnonniittyinen kirkkokenttä, jonka laidalla hyvin säilynyt Pielpajärven erämaakirkko sijaitsee.



## 2.23 Muut maisemallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Inarinjärvi rantoineen sisältyy valtakunnalliseen rantojensuojeluohjelmaan. Säännöstelystään huolimatta Inarijärvi on poikkeuksellisen luonnontilainen saaristo- ja rantakokonaisuus. Alueella on arvokkaita maisema-alueita, geologisia luonnonmuodostumia ja aluekokonaisuuksia, jotka tulee säilyttää tuleville sukupolville.

**INARIJÄRVEN JÄRVIALANGOLLA SIJAITSEVIA, MAISEMAKUVASSA PAIKALLISESTI MERKITTÄVIÄ ALUEITA OVAT:**

### Muurahaisniemen dyynikenttä

Muurahaisniemen pohjoiskärjessä on laajahko dyynikenttä. Dyynejä on yhteensä noin 10 kappaletta ja ne sijaitsevat matalalla, soistuneella alueella. Dyynit kerrostaneiden tuulien suunta on ollut lännestä itään tai osaksi luoteesta kaakkoon. Dyyneiden suunta on sama kuin kauempana rannasta Partakon suunnalla sijaitsevan laajemman dyynikentän.

Muurahaisniemi on ainoa paikka, jossa dyynikenttä ulottuu Inarijärven rantaan saakka.

### Riuruvaara-Vuopajanniemen muinaisranta

Tässä harjujaksossa on nähtävissä muinainen ranta ajalta, jolloin Jäämeri ulottui lahtena Inarijärvelle asti noin 9000 vuotta sitten. Muinaisranta sijaitsee noin 132 metriä meren pinnan yläpuolella, tasolla, joka vastaa tässä osassa järveä korkeimman rannan asemaa. Ranta on selvästi erotettavissa jakson pohjoisosassa, missä rantatasanteelta kohoaa jyrkästi selvärajainen törmä. Primääriharju on alkuperäinen, jäätikön sulamisvesien synnyttämä harju, joka ei ole joutunut aallokon kuluttavan voiman kohteeksi.

Primääriharjun jäänteestä lounaaseen sijaitsee kaksi epäselvää, pitkänomaista kuoppaa, jotka ilmeisesti ovat entisiä, myöhemmin aallokon toiminnan muuttamia suppia. Harjun järvenpuoleisella rinteellä on näkyvissä voimakasta nykyistä rantakulutusta ja sedimenttien uudelleenkerrostumista.

### Pielpajärvi-Vaahtorivuonon kumpumoreenikenttä

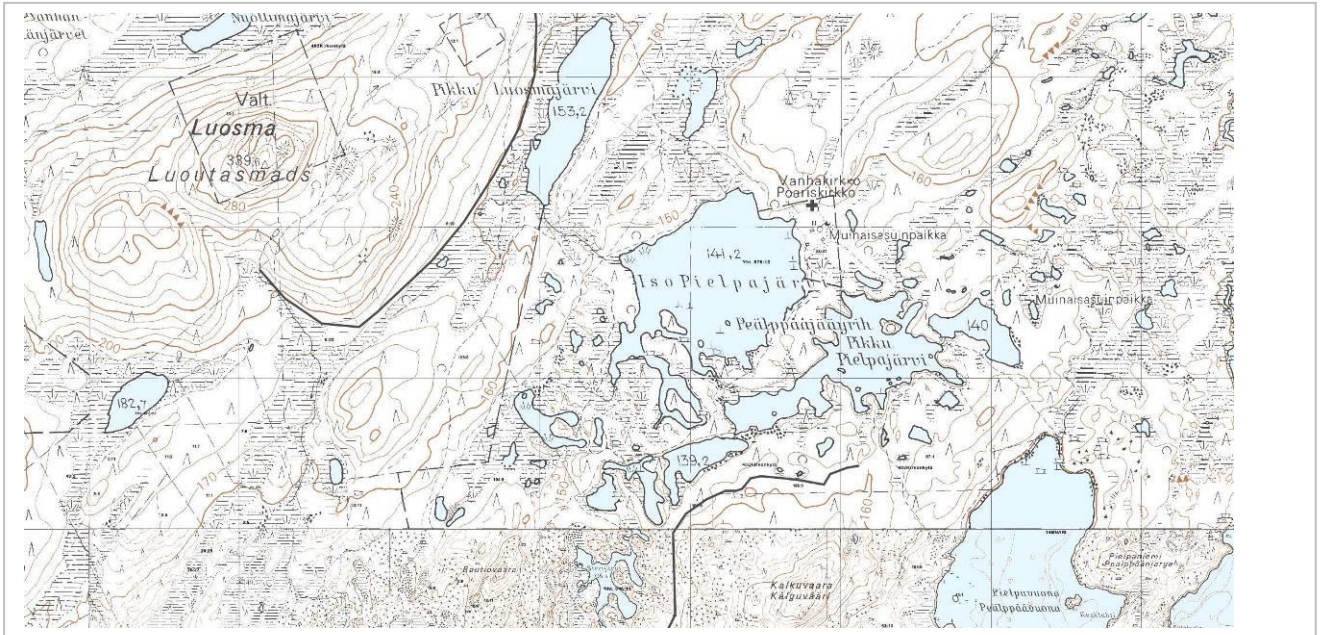
Järven luoteisrannalla on runsaasti kumpumoreenikenttiä. Pielpajärven ja Vaahtorivuonon välisellä alueella kentät ovat hyvin edustavia. Muista Inarin alueen kumpumoreenikentistä poiketen tällä alueella on nähtävissä selvähköä moreeniharjanteiden ja niiden välisten soistuneiden tai lampina olevien notkelmien muodostamaa yhdensuuntaisuutta. Harjanteiden luode-kaakkosuunta on suunnilleen sama kuin mannerjään sulamiskaudella koillisesta lounaaseen vetäytyneen jään reuna. Moreeniharjanteiden suhteellinen korkeus on tavallisesti noin 5 metriä, mutta pyöreää muotoa lähentyvien moreenikumpujen korkeus voi olla 10-15 metriä.

### Vuoriainen - Korkia-Mauran pahtakalliot

Alue on pinnanmuodoiltaan vaihtelevaa. Rinteet ovat erittäin jyrkkiä, paikoin pahtamaisia kallioseinämiä. Suhteelliset korkeudet vaihtelevat 60 ja 120 metrin välillä. Alue sijaitsee paljon matalamman saaristovyön lounaisreunassa, ja täältä avautuu koilliseen vaikuttava järvimaisema.

Jyrkän ja kallioisen Korkia-Mauran pahtaseinämän juurella on jääluola, kooltaan 4x6 metriä ja sen pohja on jään peittämä. Talvinen jää ei sula lämpimil-

lääkään ilmoilla kokonaan, johtuen poikkeuksellisen varjoisasta sijainnista. Jääluola on tunnettu ainakin paikallisen väestön keskuudessa. Sieltä on noudettu jäitä kalan kuljetuksiin.



Vaihtelevuutensa ansiosta maisema tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia matkailureittien perustamista ajatellen. Korkea-Mauran jääluola on mielenkiintoinen yksityiskohta, jota voidaan harkiten hyödyntää nähtävyytenä.



*Korkeita, jyrkkiä pahtakallioita Mahlatin seudulta.*

### Tervasaarensalmen louhikkoinen saaristolabyrintti

Alue on sokkeloista, matalien saarten ja vesien muodostamaa labyrinttia. Saaret ovat valtaosaltaan ohuen moreenikerroksen peitossa. Kaikkialta ohuen moreenipeitteen alta kuultaa läpi kallioperän rakenne. Ennen kaikkea kallioperän ruhjeet antavat pinnanmuodoille niiden tyypillisen kuvioituksen. Mannerjään kulutusvaikutus ei ole lainkaan näkyvässä, mutta sen sijaan louhikot ja rantakivikot ovat erittäin runsaita.

Myös tätä maisemallisesti poikkeavaa aluetta voidaan käyttää matkailun tarpeisiin. Alueella on matkailun lisäksi merkitystä esimerkiksi opetus- ja tutkimuskohteena.

### Kaikunuora

Kaikunuora on suunnittelualueen suurin vuono. Se sijaitsee Kaamassaaren ja Sarminiemen välissä ja on itä - länsisuuntainen. Kaikunuoran rannat ovat laakeat ja louhikkoiset. Metsähallituksen ylläpitämä punainen tupa Sarminiemessä on yksi vuonomaiseman kiinnekohta. Täyssinän rauhan muistomerkki sijaitsee Kaamassaareissa.

## IVALOJOEN SUISTO ELI DELTA ON MAISEMAKUVASSA PAIKALLISESTI MERKITTÄVÄ

### Ivalojoen delta

Nykyinen delta jokisuussa on dynaaminen, jatkuvassa muutoksen tilassa oleva luonnonmuodostuma. Sen kehitykseen vaikuttavat paitsi joessa kulkeutuvien sedimenttien kerrostuminen ja uudelleen liikkeellelähtö joen virtausvaihtelujen seurauksena, myös säännöstellyn Inarin altaan vedenpinnan vaihteluista johtuvat kulumis- ja kerrostumisilmiöt.

Oman lisänsä deltan kehittymiseen tuovat vähitellen järven pinnan tasolle nousevien hienosedimenteistä kerrostuvien suistosaarien kasvillisuuden ja eläimistön muuttuminen. Deltan kasvu tapahtuu järvestä esiin pistävien moreenisaaarten väliseen vesitilaan. Moreenisaaarten välinen vesiala supistuu hitaasti, sillä järviällä kallistuu maankohoamisen vuoksi varsin voimakkaasti kohti koillista.

Suisto ja suistosaalet on merkitty valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan.

## LOUNAIS-INARIN TUNTURIYLÄNGÖLLÄ MAISEMAKUVASSA PAIKALLISESTI MERKITTÄVIÄ ALUEITA OVAT:

### Otsamo

Otsamotunturi (418 m) kohoaa Juutuanjokivarresta ja sijaitsee 8 km päässä Inarin kylästä. Tunturin laelta avautuu näkymä Inarijärvelle, Juutuanjoelle, Muddusjärvelle, Muotkatuntureille ja Joenkielisen tunturille.

Ennen huippua loppuvat männyt ja lopulta tunturikoivikkokin, sillä Otsamon laki on paljakkaa. Otsamotunturi (418 m) hallitsee maisemaa myös Inarijärveltä katsottuna. Entisaikojen pyhä Otsamotunturi tarjoaa Inarin seudun parhaat näköalat kaikkiin ilmansuuntiin. Otsamon laella on vanha palovartijan maja, joka on kunnostettu päivätuvaksi.



*Otsamotunturi Juutuanjoelta nähtynä.*

Inarinsaamelaisten oma kotijoki, Juutuanjoki, kerää vetensä laajalta tunturi-alueelta.

Sen kautta virtaavat Menesjoen, Lemmenjoen, Vaskojoen ja Kaamasjoen vedet Inarijärveen ja sieltä Paatsjoen kautta Jäämereen.

Juutuan Ritakoski ja Haapakoski ovat kuuluisia perhokalastajien paratiiseja. Jäniskoski taas on maineikas siitä, että kukaan ei ole selvinnyt siitä veneellä kaatumatta. Juutuanjokivarressa on vanhoja aihkimäntyiämetsiä ja kuivia männiköitä, jotka ovat hyviä puolukkamaita. Juutuan varrella on luontopolku, joka kertoo Juutuasta Jokienjokena ja kuuluisasta Juutuan taimenesta.



*Juutuan Ritakoski.*

### Myössäjärvi-Karhunpesävaara

Ivalon ja Inarin välille sijoittuvalta Myössäjärveltä löytyvät Fennoskandian vanhimmat männyt. Myössäjärvi on tunnettu myös jylhistä kallioistaan ja Karhunpesäkivestä. Ontoksi rapautunut Karhunpesäkivi on houkuttanut matkailijoita kautta aikain, ja paikasta on kehittynyt suorastaan turistipyydys. Myössäjärven seudun järvet ovat virkistyskalastajien suosiossa.



*Maisematie Ivalo-Inari Myössäjärven-Karhunkiven kohdalta, taustalla Arviaspää-Palopää.*

### Tuulispää

Tuulispäältä avautuu näköala Inarijärven laajalle selälle. Tuulispää on ollut esikristillisellä ajalla inarinsaamelaisten pyhä paikka, jossa on kunnioitettu Tuulimestä, tuulten valtijaa. Tuulispään takana on Tuulijärvi, joka on erinomainen tunturiraudun kalastuspaikka.

Muita maisemakuvassa paikallisesti merkittäviksi luokiteltuja alueita ja kohteita ovat karttatarkastelujen perusteella Nukkumajoki, Nukkumapää, Akku, Jurmurovat ja laaja yhtenäinen vaara-alue Sotkapää-Palopää-Aviaispää. Maisemallisesti arvokkaat tiejaksot ovat sellaisia, joilta avautuu hienoja näkymiä ja näköaloja. Tällaisia ovat Ivalo-Inari tie ja siellä erityisesti Ukonjärven ja Myössäjärven kohdat. Partakko-Lahdenperä tiejaksolta on useita järvinäkymiä Inarijärvelle.



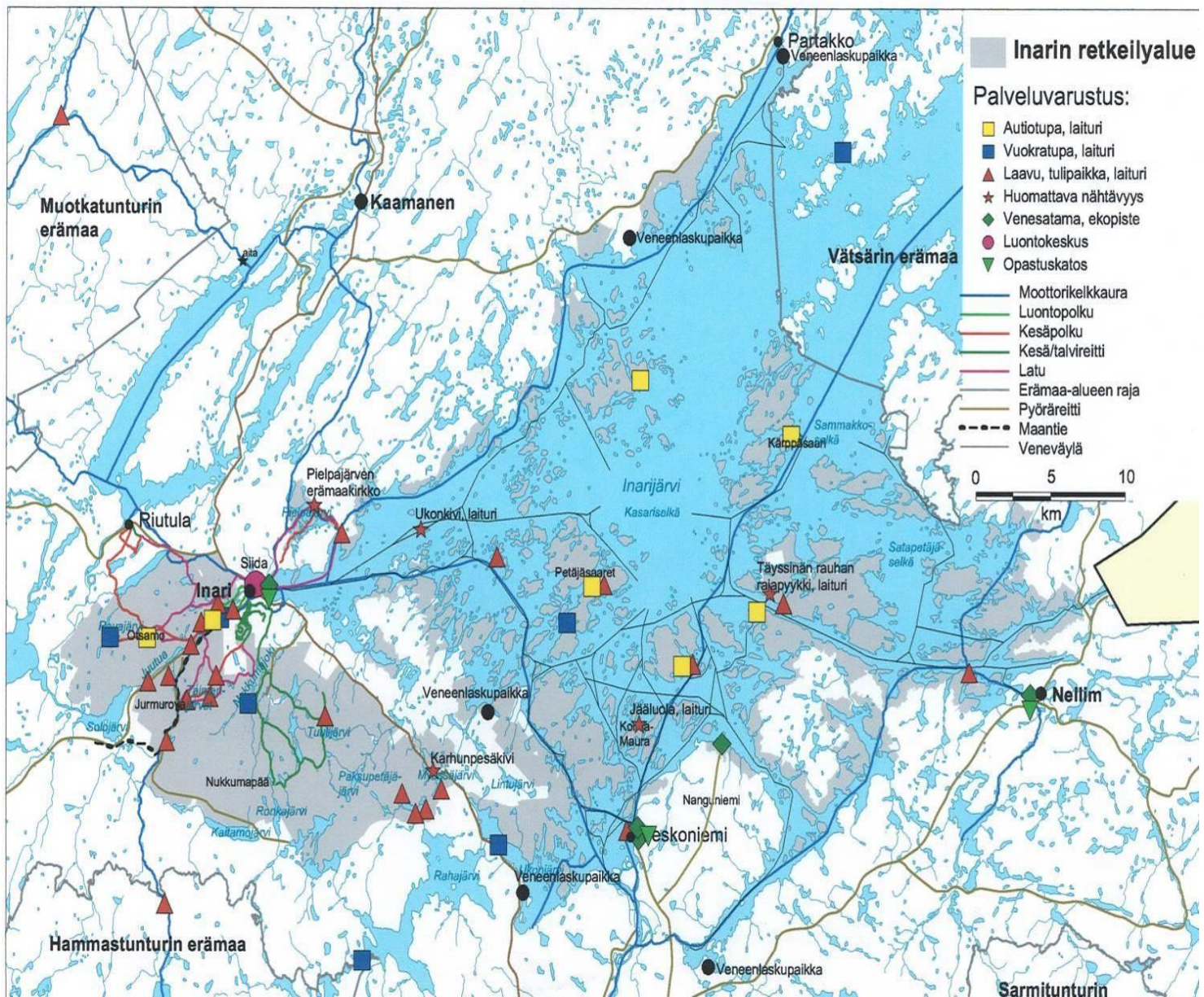
*Alavaa hiekkarantaa Partakon Hietajoelta, missä harjumuodostuma on aivan rannassa..*

## 2.3 Maiseman virkistyskäyttö

Metsähallitus on tehnyt ehdotuksen Inarin retkeilyalueen perustamisesta valtion retkeilyalueena. Retkeilyalue kattaa Juutuan ja Myössäjärven alueet, valtion maalla olevat virkistysmetsät sekä vesialueet Inarijärven länsiosassa. Retkeilyalueella voidaan harjoittaa metsätaloutta. Toiminnassa tulee ottaa huomioon luonnon virkistyskäytön ja maisemanhoidon tarpeet.



**Maisemista vaikuttavin on kirkasvetinen Inarijärvi** saarineen. Suovannuora nähtynä Kärppäsaa-resta. Ukkonen nousee, veneilijät pelastautuvat autiotupaan ja laavuun.



*Kartaote metsähallituksen laatimasta retkeilyaluekartasta.*



### 3. KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

Tiina Toratti arkkite. yo  
Riitta Yrjänheikki, arkkite. SAFA



## 3.1 Saamelaiskulttuuri

### 3.11 Asutushistoria

Kielitieteilijät ja arkeologit eivät ole toistaiseksi voineet antaa saamelaisten alkuperästä sen tarkempaa kuvausta kuin ensimmäisen saamenkielisen proosateoksen julkaissut Johan Turikaan (1854-1936). Teoksessaan Kertomus saamelaisista Turi kirjoittaa kansansa alkuperästä mm. seuraavasti:

*“Saamelaisista ei ole kuultu, että he olisivat tulleet tänne mistään. Saamelainen on ollut paikallinen asuja kautta koko Lapinmaan, ja kun saamelainen aikoinaan oleskeli näillä seuduin rannikolla, silloin ei meren rantamilla ollut muita asukkaita... silloin ei ollut talollisia lähimaillakaan; saamelaiset eivät edes tienneet että on olemassa muita ihmisiä kuin he itse.”*



*Aikion perhe 1930-luvulla Inarissa (kuva Teuvo Lehtolan teoksesta Kolmen kuninkaan maa )*

Vanhimmat jäljet ihmisen toiminnasta Inarin alueella on löydetty Inarin Vuopajan ja Saamenmuseon asuinpaikoilta, ajalta noin 8000-7000 eKr. Löytöaineiston esineet viittaavat asukkaiden saapuneen Ruijan rannikon suunnalta, ns. komsakulttuurista. Myöhemmin kivikaudella alueelle on siirtynyt väestöä myös Vienanmeren alueelta ja Pohjois-Ruotsista. Kivikauden väestö on elänyt pyynti- ja keräilytaloudessa, jolloin suotuisat pyyntipaikat ovat vaihdelleet vuodenaikojen mukaan. Hyvien kalavesien tai peuranpyyntipaikkojen lähellä sijaitseville asuin- ja leiripaikoille on yleensä palattu yhä uudelleen jopa vuosituhansien ajan. Inarin alueelta löydetty kivikauden esineistö liittyy pääasiassa pyyntiin ja kalastukseen. Varhaismetallikaudella (noin 2000 eKr. – 300 jKr.) pronssiesineitä saatiin alueelle vain vähäisiä määriä vaihtokaupan välityksellä. Inarista on vain yksi, mutta sitäkin merkittävämpi pronssilöytö; Inarin Lusmansaaren kätkölöytö ajoittuu ajalle 900-700 eKr.

Myöhäisrautakaudella ilmestyy Pohjois-Fennoskandiassa uusi muinaisjäännytystyyppi, ns. suorakaiteen muotoinen liesilatamus, jota pidetään ensimmäisenä saamelaisperäisenä muinaisjäännökseenä. Inarista tunnetaan yli 30 liesilatamuskohdetta. Latomusten ryhmittäminen kertoo siitä, että pyyntiyhteisöillä on ollut yhteisiä

kokoontumispaikkoja, mutta yhteisöt ovat ajoittain hajaantuneet myös pienempiin ryhmiin. Myöhäisrautakaudella (800 – 1300 jKr.) pohjoinen oli tuolloin monien tahojen intressien kohteena, sillä täältä saatiin vaihtokaupan välityksellä arvokkaita turkiksia. Inarin alueelta tunnetaan tuolta ajalta 20 metallilöytöä, joista erikoisimpina mainittakoon Ukonsaaren hopeinen ohimorengas sekä Nangunniemen neljä hopeista kaularengasta.



*Nanguniemen hopearenkaat, (Kuva Anaräs-sivusto, Saamelaismuseosäätiö, <http://www.siida.fi/anaras/>)*

Keskiajalla kaikki pohjoiset valtakunnat, Ruotsi, Norja ja Novgorod halusivat laajan Lapinmaan omistukseensa. Alkuvuosikymmenten kiistojen jälkeen Ruotsi ja Novgorod solmivat rauhan vuonna 1323 sekä Norja ja Novgorod rajasopimuksen vuonna 1326, ja näillä sopimuksilla pohjoiseen syntyi laajoja yhteisiä verotusalueita. Inarin alueen keskiaika loppuu 1550-luvulla, jolloin on kirjoitettu ensimmäiset Inarin saamelaisten elämää koskevat historialliset asiakirjat. Samoihin aikoihin saamelaisten asumusten luonne muuttuu, kun liesilatamusajan kevytrakenteisista kodista siirrytään talvikylien turvekatteisiin hirsikotiin.

Saamelainen asutus jakautui lapinkyliin eli siitoihin. Siitojen rajat olivat luonnonmukaisia, muinaisia ja vakiintuivat jo 1500-luvulla. Nämä siidat olivat harvaanasuttuja. Elämänmuoto jakautui kuuteen vuodenaikaan kalastuksen, poronhoidon, metsästyksen, käräjien, veronkannon ja markkinoiden mukaan. Saamelaisten varhaisempi asutus liittyi pyyntikulttuuriin sidottuun vuotuiskiertoon perustuvaan liikkuvaan elämäntapaan, jota kesti 1600-luvun lopulle saakka. Tuolloin alkoi poronhoito yleistyä saamelaisten keskuudessa, ja vähemmistönä olleet tunturisaamelaiset jatkoivat sitä vuotuiskiertoon perustuvana paimentolaiskulttuurina. Muiden saamelaisten elämäntapa ei ollut enää niin liikkuvaa.

Lähes pyyntikulttuurikauden loppuun saakka saamelaisten talvikylissä asumukset olivat turvepiteisiä puukotia, joiden rakenne muodostui ulkopuolelta hiekkavallilla tuetusta, kuusikulmaisesta hirsikehikosta sekä siihen nojaavista tukipuista. Saamelaisten myöhäisemmissä talvikylissä asumukset rakennettiin hirsistä nelikulmaisiksi salvoskodiksi, joita käytettiin sittemmin myös kevät-, kesä- ja syyskylissä. Saame-

laisten asumiskulttuuria edustaa myös ns. lapintalo, joka noudattaa usein parituvan mallia: keskellä sijaitsevan kylmän porstuan kummallakin puolella on tupa. Maa-laamattoman ja vuoraamattoman päärakennuksen ympärillä sijaitsee pieniä hirsisiä tai turvepeitteisiä ulkorakennuksia, toisinaan jopa pistekota vapaasti ryhmittyneinä. Saamelaisen asuinkentän rakennukset ovat sijoittuneet väljästi ja vapaasti – sijoittelukriteereinä ovat perinteisesti olleet maastonmuotojen lisäksi lumenkeräytymisen minimoiminen ja mahdollisimman vapaan näkymäalueen säilyttäminen asuintalosta käsin.



Vasemmalla E.W Borgin Aapis kirje vuodelta 1859, saamea ja suomea, oikealla Hollantilainen kartta Inarista vuodelta 1774 (kuvat <http://www.siida.fi/anaras/> ja Teuvo Lehtolan teoksesta Kolmen kuninkaan maa)

Käännynnäntämisen kristinuskoon katsotaan alkaneen 1550-luvun paikkeilla. Kristinusko saavutti Inarin vuosien 1620 ja 1630 lukujen välillä ja ensimmäinen kirkko rakennettiin Inarin Pielpajärvelle 1646. Kaikki inarinsaamelaiset kastettiin vuoteen 1661 mennessä, mutta 1669 inarinsaamelaiset todistivat hylänneensä pakanauskonnon jo vuosina 1630–1646, jolloin Kemin kirkkoherra Johan Pictorius oli uhanut heitä ikuisella kadotuksella ja helvetin tulella. Luontouskonnon häviäminen siis vei mennessään inarinsaamelaisten joikuperinteen ja mahdollisesti muitakin tapoja, joista meillä ei ole aivan tarkkaa tietoa. Hyvänä puolena kristinuskon saapumiselle on mainittava myöskin se, että papit alkoivat kirjata ihmisten syntymiä, kastamisia, vihkimisiä ja kuolinaikoja ylös. Merkittävä vaikutus kristinuskon tulemisella oli siinäkin mielessä, että ihmispoloinen saatettiin, vastapainoksi annettiin lupaus iankaik-

kisesta elämästä sillä ehdolla, että elää syntiä tekemättä. Tällainen syntiä tekemätön ihminen on ollut kautta aikain ideaali-ihminen esivallan suhteen; on lainkuulias ja hyväksyy mukisematta kaikki hänelle annetut raskaatkin päätökset ja määräykset.

Uudistilojen perustamisinto voimistui 1830-luvulta lähtien, kun inarinsaamelaiset alkoivat omasta aloitteestaan perustaa tiloja ympäri Inaria. Inarissa tilat perustettiin saamelaisten perinteisten elinkeinojen pohjalle, koska peltoa ei voitu menestyksellisesti viljellä. Valtiovallan tavoitteena oli kiinteä asutus, näin virkamiesten oli kaikin tavoin helpompi valvoa asukkaita.

Asuinsijat, joille tilat Inarissa perustettiin, olivat asukkaidensa vanhoja perintömaita. Luonnonniittyjä nautittiin omalla sukualueella vuotuiskiertoon olennaisesti kuuluvana osana, ainakin siitä lähtien kun väestö omaksui karjanhoidon. Luonnonniittyjä voitiin vallata kaukaakin. Niitä pidettiin yksityisille kuuluvina, eikä kukaan toinen saanut ottaa niitä käyttöönsä. Näin syntyi ylimuistoiseen nautintaan perustuva oikeus. Kun inarinsaamelainen perusti uudistilan, tilusnautintoihin kuului runsaasti kalavesiä.



*Nuoran-Juhanin pihapiirin elämänmenoa, (Kuva teoksesta Inarinsaamelaisten vuotuismuutto, Varriställâm)*

1890-luvulta alkaen Inariin perustettiin kruununmetsätorppia. Ensi vaiheessaan torpat olivat jo olemassa olevia kalastaja- ja porosaamelaisten asumuksia, jotka saivat kruununmaalla virallisen aseman. Valtiovalta ohjasi asutusta kruununmetsätorppien suuntaan, koska elinkelpoisten ja riittävän suurten viljelystilojen perustaminen kasvavalle väestölle ei ollut Inarissa enää mahdollista. Samaan aikaan inarilaisyhteisö eli suuren murroksen aikaa elinehtojen tiukentumisen vuoksi. Myös suomalaisen väestön määrä kasvoi. Metsähallinto pyrki kaikin tavoin pitämään tarkkaa lukua kruunun mailla asuvista saamelaisista. Mikäli mahdollista, olemassa olevia asumuksia muutettiin kruununmetsätorpiksi. Kun metsähallitus haki kruunun liikamaiden erottamista Inarissa, pontimena oli mahdollinen metsistä saatava taloudellinen hyöty. Liikamaiden väliaikaisen erottamisen jälkeen valtio alkoi myydä Inarin metsiä ja ensimmäiset isojakotoimet aloitettiin vuonna 1911. Metsäkeinottelu keskeytti käynnissä olleet jaot. Vuonna 1925 syntyi laki isostajaosta ja verollepanosta pohjoisissa kunnissa ja varsinaiset isojakotoimet Inarissa aloitettiin 1930-

luvulla. Kruununmetsätorpista muodostettiin itsenäisiä tiloja. Toinen maailmansota keskeytti jakotoimet, joista pääosa tehtiin 1950- ja 1960-luvulla.

Espanjantaudiksi kutsuttu influenssapandemia, maailmanlaajuinen epidemia, puhkesi ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheessa keväällä 1918. Suomessa viimeisen influenssa-aallon tuhoisimmat seuraukset koettiin Inarissa, jossa kaiken kaikkiaan espanjantautiin kuoli kahden kuukauden aikana 190 henkilöä eli lähes kymmenesosa kunnan asukkaista. Espanjantauti oli kuitenkin vakavampi isku saamelaisyhteisölle. Espanjantauti jätti jälkeensä noin 120 orpolasta. Lapset hoidettiin osin keräysavustuksilla perustetussa lastenkodissa täysin suomenkielisessä ympäristössä, mikä oli omiaan edistämään suomalaistumista.

### 3.12 Kiinteät muinaisjäännökset

Pohjatieto Inarin alueen muinaisjäännöksistä saatiin Pohjois-Lapin kiinteät muinaisjäännökset 2005 – selvityksestä. Selvityksen oli laatinut arkeologi Mika Sarkkinen. Aineistoon oli otettu vuoden 2004 loppuun tiedossa olleet kohteet. Kyseessä ei siis ollut täydellinen luettelo. Kaikkia muinaisjäännöksiä ei tunneta, vaan tietoon tulee vuosittain uusia kohteita.

Syyskesällä 2008 tehtiin alueella uusi muinaisjäännösten inventointi, joka kohdistui niille paikoille, mihin oli kaavoitettu uutta rakentamista. Tässä Museoviraston ohjaamassa inventoinnissa alueelta tunnettiin ennestään 95 kiinteää muinaisjäännöstä ja 13 löytöpaikkaa. Inventoinnin aikana tarkastettiin yhteensä 126 arkeologista kohdetta, sekä viisi kohdetta, jotka määritettiin luonnonmuodostelmiksi. Uusia kohteita oli kaikkiaan 47, joista 32 kiinteää muinaisjäännöstä, 14 mahdollista muinaisjäännöstä ja yksi irtolöytöpaikka. Selvityksestä on oma, erillinen raportti ” Inarijärven osayleiskaava-alueen ja Inarin kirkonkylän asemakaava-alueen arkeologinen inventointi.” Eija Ojanlatva 2008. Kunta tilasi työn Museoviraston arkeologian osastolta ja Metsähallituksen Lapin luontopalveluilta.

Muinaisjäännökset eroavat luonteeltaan selvästi rakennetusta ympäristöstä. Ihmisen tekeminä ne eivät myöskään sovellu luonnonympäristöä esittelevään yhteyteen. Kuitenkin luonnonympäristö, muinaisjäännökset ja kulttuurihistorialliset kohteet yhdessä muodostavat kulttuuriympäristön ja –maiseman. Siten viimeksi mainittuja koskeva lainsäädäntö ja käytännön toimenpiteet koskevat kohdealueella olevia muinaisjäännöksiä.

Kaavaan merkitseminen lisää muinaisjäännösten tuntemusta ja julkisuutta, mikä edistää kohteiden suojelua ja maanomistajan oikeusturvaa muinaisjäännöksiin liitetyissä kysymyksissä.

Menneisyydestämme kertovat muinaisjäännökset ovat tietolähde, jota on mahdotonta korvata. Niiden suojelu ja säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää kulttuuriperintömme välittämiseksi tuleville sukupolville. Muinaisjäännökset on rauhoitettu muinaismuistolain (295/1963) perusteella. Laki turvaa ilman erityistoimenpiteitä kaikki muinaisjäännökset, eikä niihin saa kajota millään tavalla ilman Museoviraston tai ympäristökeskuksen nimenomaista lupaa. Mikäli maankäytön toimenpiteet koskevat muinaismuistolain rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä, Museovirastolle tai maakuntamuseolle on varattava hyvissä ajoin etukäteen mahdollisuus lausunnon antamiseen. Suurten yleisten hankkeiden toteuttaja on lain mukaan velvol-

linen vastaamaan tutkimuskustannuksista kohtuulliseen määrään asti. Yksityisiä ihmisiä laki ei tähän velvoita.

Aineiston valtaosa on ns. kiinteitä muinaisjäännöksiä eli maastossa olevia muinaisten asukkaiden jättämiä rakenteita, asuin-, pyynti-, valmistus- ja uhripaikkoja sekä hautoja jne. Irtainten muinaisesineiden löytöpaikkoja on kuitenkin mainittu vain, jos ne on löydetty kiinteiden muinaisjäännösten läheltä tai niillä muutoin on erityistä merkitystä.

Kohdemerkinnällä varustettu muinaisjäännos voi olla selvästi kohdemerkintää laajempi. Kivikautinen asuinpaikka voi esimerkiksi peittää useamman sadan metrin laajuisen vyöhykkeen, joka voi olla alaltaan useita hehtaareja, tai pyyntikuoppakkeilla voi toisinaan olla pituutta jopa useita kilometrejä.

Luetteloon on valittu sellaiset maastossa olevat muinaisjäännökset, joiden säilymistä erilaiset maankäyttöhankkeet voivat uhata. Muinaisjäännökset on merkitty kohdemerkillä, joka pääsääntöisesti osoittaa kohteen keskiosan sijainnin.

Inarijärven yleiskaava-alueella olevista muinaisjäännöksistä pääosa on mannerrannoilla, mutta jonkin verran myös saarissa. Suunnittelualueen ulkopuolelle jäävän Rahajärven sekä suunnittelualueeseen rajoittuvan Solojärven rannoilla jäännöksiä on runsaasti. Suunnittelualueella olevista muinaisjäännöksistä suurin osa on kivikautisia asuinpaikkoja, joiden lisäksi on muutama kivikautinen löytöpaikka. Alueella on myös runsaasti kenttiä, joilla tarkoitetaan löytöalueita, joilla on merkkejä asutuksesta tai kalastuksesta, tai ne ovat lapinkenttiä. Muinaismuistoissa on useampia asutukseen viittaavia kodansijoja, asuinkuoppia ja talvikylän paikkoja sekä yksittäisiä kohteita, mm. latomuksia, kuoppaliesi, liesiä ja rakennuksen sijoja. Talvikylän paikkoja on löydetty Nukkumajoelta ja sen läheisyydestä Lapinojalta sekä Einehjärveltä ja Pielpajärveltä erämaakirkon läheisyydestä. Muinaismuistoissa on myös useita pyyntikuoppia ja kuoppia/kuopanteita. Alueelta on löytynyt palvospaikkoja Ukonsaaresta, Sarviniemestä (Kalluvaaran Akku), Ukonjärveltä ja sen pohjoisrannalta (Ukko ja Akku) sekä Juutuanjoelta (Seitalampi). Kalmistoja on Lusmasaassa, Hautuumaassa ja Vanhassa Hautuumaassa. Alueella on myös yksittäisiä kohteita kuten pronssikautinen kätkö, kivipato, markkinapaikka Nellimissä ja kirkkokenttä Pielpajärvellä. Alueella on myös Täyssinän rauhan rajakivi Kaamassaassa.

### 3.13 Saamelaiskulttuuri ja mytologia

Koska Inarijärven aluetta leimaa vahvasti saamelaisuus ja saamelaiskulttuuri, on alueen kulttuuriympäristö ennen kaikkea saamelaista kulttuuriympäristöä. Siksi on syytä käydä lyhyesti läpi saamelaisuutta ja erityisesti saamelaista luontosuhdetta ja kulttuuriympäristön käsitettä.

Saamelaiskulttuurissa erityispiirteenä on vahva suhde luontoon. Kotina voidaan kokea koko ympäröivä maisema, ihminen itse elää osana luontoa. Saamelaisuuteen kuuluu perinteisesti korkea eettinen käsitys luonnosta; sitä ei ryöstetä, ei ulosmitata eikä tuhota.

Saamenkielisten maaston- ja vesistöjen nimitysten tarkkuus on tarpeellinen selviytymisen väline ankarissa luonnon olosuhteissa, joissa on kyettävä kuvailemaan tietty maaston tai vesistön kohta toiselle ihmiselle mahdollisimman tarkoin esimerkiksi poronhoidossa ja kalastuksessa.



*kuuluisa Elli – Katri poroineen (kuva Teuvo Lehtolan teoksesta Kolmen kuninkaan maa)*

Perinteiset elinkeinot ovat olleet sidoksissa vahvasti luontoon. Suhde luontoon on nöyrä mutta aktiivinen. Toimeentuloa on saatu asuinpaikasta riippuen metsästyksestä, kalastuksesta, poronhoidosta, maataloudesta ja karjanpidosta. Riskialttiin ympäristön määrältään ja laadultaan vaihtelevia luonnonvaroja on käytetty optimaalisesti vuodenaikojen mukaan. Nykyaikaan kuuluvana työskentelevät inarisaamelaiset lähes kaikissa tunnetuissa ammateissa. Muutos vanhasta luontaistalouteen perustuvasta järjestelmästä nykyiseen teknistyneeseen yhteiskuntaan on kestänyt runsaat 40 vuotta.

Saamelainen kansankulttuuri on ollut niukkailmeistä ja funktionaalista, taiteelliset pyrkimykset on kohdistettu esimerkiksi vaatetukseen, käsitöihin, työkaluihin ja joi-kuun. Käyttöesineiden piti olla lujia, käytännöllisiä ja niiden piti miellyttää käyttäjän-  
sä esteettistä silmää. Taitoa löytyi myös mm veneen ja ahkioiden rakentamisessa.

Saamelaiset palvoivat luonnonjumalia. Mahtavin kaikista jumalista oli "Äijih" (Ukko), jolle tärkein uhrauspaikka oli Äijihsuálu (Ukonsaari). Muita jumalia olivat "Piäiváz" (Aurinko) jolle uhrattiin juhannusyönä ja syksyllä, "Čäcialmai" (Vesimies) jota rukoil-  
tiin juhannusyönä koskien rannoilla, "Pieggalmi" (Tuulimies), jolle uhrattiin Tuulis-  
päällä ja "Sieidi" (Seita), joka oli hyvin tarkka ja ankara jumala. Seita oli niin pyhä,  
että sitä oli lähestyttävä polvillaan kontaten. Seita saattoi olla joko erikoisen näköi-  
nen luonnonkivi tai ihmisen valmistama kivilatomus. Olemassa olleista seidoista on  
löydettävissä tuskin enää puoltakaan, koska ne on järjestelmällisesti tuhottu, kuten  
on tuhottu kaikki noitarummutkin Suomen puolen Lapista.



*Äijihkeđgi eli Ukonkivi (kuva Ilmari Mattus)*

Inarinsaamelaisilla oli lukuisa joukko haltijoita, jotka huolehtivat moninaisista asioista, kuten poroista, kodasta, metsän ja veden viljasta, jne. Nämä haltijat olivat enimmäkseen hyväntahtoisia, kuten “kuhvittâr”, joka oli rikas ja kaunis maanalainen haltija, “čáhálig”, joka oli puolen metrin mittainen ja lapsenkasvoinen aarteenhaltija ja “juovlâstáálu” (joulustaalo) eli nykyään joulupukki, jolla oli ajokkaina kaikki metsän eläimet. Mutta oli myös pahantahtoisia haltijoita, kuten “stáálu” (staalo), “peinijâž” (painajainen) ja “komme” (kummitus) jne. Näitten vanhojen uskomusten ja epäjumalien kimppuun kävivät papit kaikella tarmolla silloin, kun he sattuiivat vierailemaan syrjäisessä Inarissa.

Noita oli kylän tärkein henkilö, jonka tehtävänä oli torjua kaikkalainen paha. Noitia oli pääasiassa kahdenlaisia, hyväntahtoisia ja pahantahtoisia. Kylänoita kuului hyväntahtoisien joukkoon. Noitarumpu oli noidan tärkein työväline, johon kuuluivat vasara ja arpa. Vasaralla rummutettiin kalvoa ja kalvolla liikkuva arpa ennusti tulevia.

## Saamelaisuus

Suomen 7500 saamelaista jaetaan kolmeen ryhmään kielen, asujen ja muunkin kulttuurin mukaan. Heitä ovat poronhoitoon perinteisesti keskittyneet **pohjoissaamelaiset**, kalastajina tunnetut **inarinsaamelaiset** ja ortodoksiset **kolttasaamelaiset**. Viime mainitut siirtyivät asumaan Petsamon alueilta Suomen nykyisten rajojen sisäpuolelle viime sotien loppuvaiheessa. Tunturisaamelaiset eli pohjoissaamelaiset ovat vahvin saamelaisryhmä.

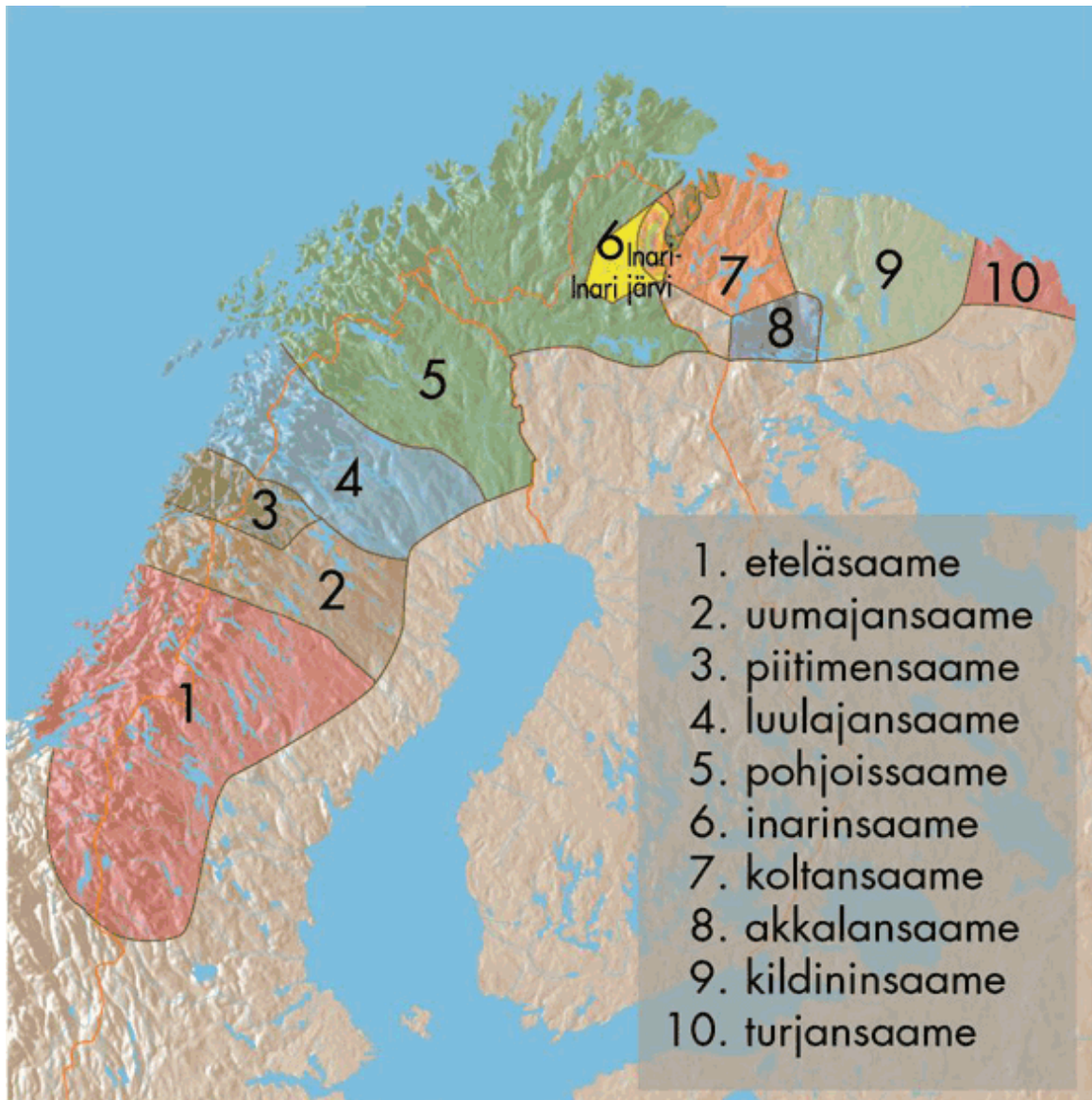


Saamelaisten juuret ovat esihistoriallisella ajalla. He ovat alueensa alkuperäisväestöä, vaikka he nykyään ovat enemmistönä vain Utsjoen kunnassa. Saamelaisalueen raja on vuosisatojen myötä vetäytynyt yhä pohjoisemmaksi valtaväestön tieltä. Saamelaisten viralliseen kotiseutualueeseen kuuluvat Utsjoen, Inarin ja Enontekiön kunnat, sekä pohjoisosa Sodankylän kuntaa. Huomattava osa saamelaisista asuu tämän alueen ulkopuolella.

Saamea puhuvien kielialueet

(Kuva Anarâš-sivusto, Saamelaismuseosäätiö,

<http://www.siida.fi/anaras/>)



Tämän osayleiskaavan rajaamalla Inarijärven alueella asuu sekä pohjoissaamelaisia, inarinsaamelaisia että koltansaamelaisia, mutta alue on inarinsaamelaisien perinteistä asuma-alueita, ja siksi inarinsaamelaisuutta on painotettu.



*Vallen miniä ja anoppi juustoa valmistamassa, taustalla järvet ja vaarat (Kuva teoksesta Inarinsaamelaiden vuotuismuutto, Varriistállám)*

### Inarijärven ympäristössä asuneet inarinsaamelaiset

Inarinsaamelaiset ovat ehkä vähiten tunnettu saamelaisryhmä Pohjoismaissa. Inarinsaame poikkeaa olennaisesti sekä kolttsaamesta että pohjoissaamesta. Perinteisesti he ovat asuttaneet Inarijärven ympäristöä.

Inarinsaamelaiset ovat ainoa saamelaisryhmä, joka perinteisesti asuu vain yhden valtion ja yhden kunnan sisällä. Inarinsaamelaiset ovat ainakin koko historiallisen ajan asuneet aina samassa paikassa, Inarijärven ympäristössä. Inarinsaamelaisten identiteetti erottaa heidät suomalaisten lisäksi myös muista saamelaisista, pohjois- ja kolttsaamelaisista, vaikka he samaistuvatkin saamelaisiin yleensä. Oman ryhmän merkkejä ovat ennen muuta kieli, asuinseutu, suku ja vaatetus.

Inarinsaamelaisten **perinteinen asuma-alue on Inarijärven ympäristö**. Historia- ja muistitiedon mukaan sekä paikannimien perusteella alue on laajempikin. Nykyisin inarinsaamelaisia asuu myös muualla Suomessa ja ulkomailla. Inarin kunnassa he ovat pieni vähemmistö muun asujaimiston seassa.



Värikäs saamenpuku, Inarin mallia (Kuva Anarâš-sivusto, Saamelaismuseosäätiö, <http://www.siida.fi/anaras/>)

Inarinsaamelaisten elinkeinot olivat samat kuin muillakin saamelaisryhmillä, ja poroja pidettiin, mutta suurporonhoito on puuttunut. Suuria porolaumoja on ollut vain harvoilla.

Inarinsaamelaiset ovat harjoittaneet vuotuismuuttoa (inarinsaameksi **varriistállâm**) merkittävässä määrin **toiseen maailmansotaan** asti. Jo silloin muuttaminen oli etupäässä kahden paikan - kesä- ja talvipaikan - välillä tapahtuvaa. Kerrotaan heidän sanoneen, että helpompaa on muuttaa suuri perhe paikasta toiseen kuin huolehtia perheen ruoan hankinnasta ja kuljettamisesta yhdelle asuinpaikalle. Kesäpaikka sijaitsi Inarijärven rannalla tai muun suuren järven rannalla. Talvipaikka valittiin suojaiselta metsäseudulta, läheltä porojen talvilaitumia. Jotkut halusivat talvipaikan kätkeytyvän hyvin ympäröivään erämaahan. Inarinsaamelaiset ovat muuttaneet Partakon seudulla kesä- ja talvipaikkojen välillä aina 1970-luvulle, viimeimmät vielä 2000-luvun alkupuolella. Asutuksen keskittyttyä haja-asutusalueilta kyliin entiset asuinpaikat ovat jääneet suvulle kesäpaikkojen luonteisiksi myös nykypäivänä.

Inarinsaamelaisessa yhteisössä sai arvostusta henkilö, joka selviytyi hyvin luonnossa, osasi kulkea eksymättä. Tärkeinä pidettiin pyynti- ja poronhoitotaitoja, tarkkaa suopunginheittoa, ampumataitoja, laajaa poron korvamerkkien tuntemista, mainetta sai myös väsymätön hiihtäjä tai kävelijä. Kaikkiin ihmisiin piti suhtautua kohteliaasti ja huomaavaisesti. Ei saanut puhua kenellekään sopimattomasti, pilk-

kaavasti tai loukkaavasti. Nykyiset inarinsaamelaiset ovat integroituneet hyvin nykyiseen, teknologiseen yhteiskuntaan. Saamelainen elämäntapa ja arvot eivät ole kuitenkaan kadonneet, ainakaan kaikilla, vaan niistä voi tunnistaa merkkejä nykyelämässäkin.

Saamenpuvun käyttö ei ole missään vaiheessa katkennut. Puku on aikaisemmin ollut arkivaate, mutta sen **käyttötarkoitus on nykyaikana muuttunut**. Inarilaisesta kansanpuvusta on tullut monikäyttöinen juhla- ja edustuspuku, jota voidaan yhä käyttää myös työvaatteena. Puku on kansanpuku, joka elää perinteisesti vanhaa kunnioittaen, kehittyen uusien sukupolvien mukana. Saamenpuku on kielen ohella tärkeä osa inarinsaamelaista identiteettiä.

Inarinsaamelaisten historia on ollut sulauttamisen, sopeutumisen ja selviytymisen historiaa. Inarilaiset oli kastettu kristinuskoon todennäköisesti Nicolaus Rungiuksen aikana 1600-luvun alkupuolella. He ovat saaneet mainetta lainkuuliaisuutensa vuoksi samoin kuin kielestään luopumisen vuoksi. Tästä syystä ilmeisesti inarinsaamelaisilta on myös vanha joikuperinne, **livde**, on hävinnyt lähes tyystin. Kulttuuriperinteiden häviämiseen vaikutti myös 1920 espanjantautiepidemia, johon kuolleista suuri osa oli inarinsaamelaisia.

Inarinsaamelaisten alueelle on jo pari sataa vuotta tullut etelästä suomalaisia uudisasukkaita, porolaitumensa menettäneitä pohjoissaamelaisia ja Petsamon asukkaita. On selvää, ettei inarinsaamelaisilta kysyty mitään, sillä heidät luettiin tavalliseksi kuntalaisiksi eikä suinkaan alkuperäisväestöksi. Myöhemmin porotilalaki, luontaistilalaki ja kaavoitustoiminta, Inarijärvi säännöstely ja ylikalastus, paliskuntien laidunalueiden pienentyminen heikensivät inarinsaamelaisten asemaa. Luontais- ja porotilalaki koskevat inarinsaamelaisia, mutta samalla kaikkia muitakin väestömääräisessä suhteessa. Jo nyt ovat luontaistalouden varat liikakäytössä. Elinolojen kaventuminen on pakottanut suuren määrän inarinsaamelaisia muuttamaan pois. **Alkuperäisin saamelaiskulttuuri Suomessa on katoamassa** tämän sukupolven aikana, ellei elvytystoimenpiteisiin ryhdytä nopeasti ja riittävällä laajuudella. Kuten saamelaiset yleensä, myös inarilaiset oppivat sopeutumaan ja elämään ajassa. Kieli ja muu kulttuuri on alkanut elpyä vähitellen. Se on saanut tukea yleisestä saamelaistoiminnan kehittymisestä. Kun nykyisin on varsinkin pohjoissaamalla kirjallisuutta, tiedotusvälineitä, taidetta, ja kouluopetusta sekä poliittisia elimiä, se on osaltaan edistänyt myös inarinsaamelaista kulttuuria.

Musiikkiperinne tukee omalta osaltaan identiteettiä. Tunnetuimpia Inarinsaamelaisia musiikintekijöitä ovat laulaja ja säveltäjä **Aune Kuuva**, räp-artisti **Amoc** sekä sisarukset **Heli ja Satu Aikio**. Vanhemman polven musiikkimiehistä voidaan mainita **Ilmari Mattus** sekä **Matti Morottaja**, joka esiintyi mm. ensimmäisillä Kaustisen kansamusiikkifestivaaleilla vuonna 1968.

Inarinsaamelaisten oma kieli, inarinsaame, on yksi uhanalaisimmista saamen kielistä. Kieli on saamenkielistä ainoa, jota puhutaan vain Suomessa. Kaikki inarinsaamelaiset ovat siten myös suomenkielentaitoisia. Kieli on kuitenkin se seikka, joka parhaiten erottaa inarinsaamelaiset muista saamelaisryhmistä.

Saamelaisyhteisön modernisoituessa oma kieli ja kieleen liittyvät kulttuurituotteet saavat yhä tärkeämmän sijan etnisen identiteetin muotoutumisessa. Inarinsaamen kielen puhujia on saamelaiskäräjien tilaston mukaan n. 300.

## Kolttasaamelaiset

Kolttasaamelaiset, joita on Suomessa noin 500 henkilöä ovat suurimmaksi osaksi uskonnoltaan ortodokseja. Heistä noin 2/3 puhuu koltankieltä. Kolttasaamelaisten koltta- alue on Inarijärven osayleiskaava-alueen ulkopuolella, mutta sen vaikutus näkyy kuitenkin alueella.

Suomen kolttasaamelaiset ovat Kuolan niemimaan alkuperäisväestöä, jotka ovat toisen maailmansodan seurauksena menettäneet perinteiset sukualueensa Petsamossa. Talvi- ja jatkosodan jälkeen Suomen menetettyä Petsamon alueen kolttia evakuoitiin Suomen puolelle mm. Suonikylästä ja Petsamosta.

Kolttien elinkeino on myös perustunut vuotuiskiertoon, joka tapahtui kalastusmahdollisuuksien pohjalta. Poronhoito sopeutettiin vuotuiskiertoon. Tarton rauhan raja 1920 katkaisi monia perinteisiä elinkeinollisia yhteyksiä, mutta myös sukulaisuussuhteet naapurikyliin katkesivat väkivaltaisesti. Sodan jälkeen kotinsa rajan taakse menettäneet jouduttiin asuttamaan uudelleen. Lopullisia asuinpaikkoja petsamonsaamelaisille alettiin osoittaa 1940-luvun lopulla. Lailla eräiden kolttien asuttamisesta määriteltiin ns. koltta-alue itäosiin Inarin kuntaa, valtion maille. Koltta-alueen sisällä koltta-asutus keskittyi erityisesti Nellimin, Keväjärven ja Sevettijärven alueisiin.

Kolttasaamelaiset kuuluvat itäsaamelaisiin sekä kielensä että perinteidensä puolesta. Kolttasaamelaiset ovat uskonnoltaan ortodokseja. Itäisiä piirteitä on nähtävissä myös pukeutumisessa, musiikkiperinteessä, juhla- ja tapaperinteessä sekä ruokaperinteessä. Kolttasaamelaiset asuvat Inarin kunnan itäosissa, Inarijärven etelä-, kaakkois- ja koilliskulmalla, ns. koltta-alueella, mikä on valtionmaata. Kolttasaamelaisia arvioidaan olevan tämän päivän Suomessa noin 700 henkeä. Heistä noin kolmannes asuu koltta-alueen ja myös saamelaisalueen ulkopuolella, eri puolilla Suomea sekä Ruotsissa ja Norjassa. Muuttojen syitä ovat olleet mm. koulutus- ja työllistymismahdollisuuksien puute koltta - alueilla. Nuorten hakeutuessa kouluksiin ja asumaan muualle ikärakenne kolttakylissä vanhenee.

Luontaiselinkeinojen - poronhoidon ja kalastuksen- osuus on viime vuosikymmeninä huomattavasti vähentynyt. Pienporonomistus on lähes loppunut; metsästys, kalastus ja marjastus ovat menettäneet merkitystään elinkeinoina. Niitä harrastetaan enää kotitarpeiksi. Uusia toimeentulonlähteitä on löydetty jonkin verran palvelualoilta, mutta työttömyys on koltta-alueella pysyvästi korkeissa lukemissa.

Koltansaamen kieli on saamen kielilain mukaan yksi Suomen saamelaisalueen virallisista saamelaiskielistä. Nykyisin opetusta annetaan koltankielessä myös yläasteella ja lukiossa. Edelleen kaivataan koltansaamen kielioppia. Tärkeä merkitys kielen säilymiselle on ollut koltankielisellä, viikoittaisella uutislähetyksellä, joka on osa Yleisradion Saamelaisoimituksen ohjelmatuotantoa.

Kolttien asema on turvattu erillisellä kolttalailalla, jonka tavoitteena on edistää koltta-alueella asuvien kolttien elinolosuhteita ja toimeentulomahdollisuuksia sekä ylläpitää ja edistää kolttakulttuuria.

## Tunturisaamelaiset (Pohjoissaamelaiset)

Tunturisaamelaisille oli ominaista nomadinen elämäntapa: vuotuiset muutot porojen kanssa säännöllisiä reittejä sisämaasta rannikolle; metsäalueilta ja jokilaak-

soista tuntureille ja päinvastoin. Poronhoito elinkeinona lienee vakiintunut vasta keskiajalla. Sitä ennenkin yksittäisiä tunturipeuroja lienee kesytetty vetoeläimiksi, mutta vanhimmissa luotettavissa kuvauksissa saamelaisista (Adam Bremeniläinen 1066 ja Saxo Grammaticus 1200) heitä luonnehditaan metsästäjiksi, jotka kalastivat kesällä ja liikkuivat riistan perässä talvella.

Tunturisaamelaiset eli pohjoissaamelaiset ovat vahvin saamelaisryhmä. He asuvat Suomessa Utsjoen ja Enontekiön kunnissa. Utsjoen kunnassa he ovat enemmistönä. He puhuvat pohjoissaamea. Heidän musiikki kulttuuriinsa kuuluu joikaaminen. Tunturisaamelaisia asuu myös Norjassa ja Ruotsissa.

Pohjoissaamen kieli on saamelaisten valtakieli. Sillä on julkaistu suurin osa saamen kielisestä kirjallisuudesta ja musiikista ja se on myös saamelaisten tiedotusvälineiden pääkieli.

Vaikuttaa siltä, että tunturisaamelaiset pystyivät paremmin säilyttämään olennaisia osia uskonnosta, kulttuurista ja elinkeinoista. Osasyynä tähän voi olla se, että he olivat paimentolaisia, mutta myös se, että poronhoitosiitujen elämänmuodolla oli muita vahvempi jatkuvuus.

### Erityinen saamelainen näkökulma kulttuuriympäristöön: henkisen ja materiaalsen kulttuuriympäristön muodostama kokonaisuus

Saamelaiskäräjillä on meneillään Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma –hanke. Hankkeen loppuraportti valmistunee vuonna 2007.

Varsinaista saamelaista kulttuuriympäristöohjelmaa ei ole, ja sen tekeminen olisi tärkeää. Tähän mennessä laadituissa kulttuuriympäristöohjelmissa ei ole huomioitu erikseen saamelaista näkökulmaa **eli henkisen ja materiaalsen kulttuuriympäristön muodostama kokonaisuutta**. Saamelaisen kulttuuriympäristöohjelman kautta saataisiin uudenlainen lähestymistapa maisemaan, jossa näkyvä maisema on osa laajempaa kokonaisuutta.

Lisääntyneen tiedon kautta lisätään yksittäisten saamelaisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaa kulttuuriympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Samalla saamelaisten oman ainutlaatuisen kulttuurihistorian ja kulttuuriympäristön arvon tiedostamisen kautta voidaan vahvistaa saamelaisten identiteettiä.

Päivi Magga on tehnyt Saamelaiskäräjien toimeksiannosta saamelaisen kulttuuriympäristön esiselvityksen vuonna 2003, jossa saamelaisesta kulttuuriympäristökäsitteestä kerrotaan seuraavaa:

”Saamelaisessa kulttuurissa ymmärrys kulttuuriympäristön ja kulttuurimaiseman käsitteistä poikkeaa länsimaisista määritelmistä. Ensinnäkin ympäristö ja maisema nähdään monista eri näkökulmista. Ympäristö nähdään muun muassa paikkana, jota esi-isät ovat asuttaneet ja joiden asutuksen jälkiä voidaan seurata ajallisesti kauas taaksepäin. Näitä asutuksen jälkiä on edelleen havaittavissa ja näkyvissä maastossa. Arkeologi Audhild Schancken mukaan **saamelaisessa kulttuurimaiseman käsityksessä ihmistä ei painoteta luonnon manipuloijana, vaan kulttuurimaisema on myös maisema, joka vaikuttaa ihmisen käsityksiin itsestään, identiteetistään ja menneisyydestään.**

Tarinat, muistot ja myytit siirtävät maiseman suoraan havaitun konkreettisen maiseman yläpuolelle. Päälepäin luonnonmaisemalta vaikuttava maisema voi näin saada kulttuurimaiseman sisällön ja arvon. Ruotsin saamelainen Inga-Maria Mulk on käyttänyt termiä **kognitiivinen maisema** kuvaamaan sitä kokonaisuutta, jonka kulttuuriympäristön eri aspektit muodostavat. tarinat ilmaisevat mentaalisia karttoja, jotka siirtävät kognitiivisen maiseman arvoja sukupolvelta toiselle. Erilaiset kokemukset, eri asuinpaikat ja vuodenaikojen vaihtelu aktivoivat yksilön mentaalisen maiseman eri puolia. Mentaalinen maisema vaihtelee henkilöiden välillä ja siihen voivat vaikuttaa sukupuoli, ikä tai ammatti. Kalastaja, maanviljelijä, poromies tai käsityöntekijä kokevat saman ympäristön eri tavalla. Kognitiivinen maisema on kulttuurisesti määrittävä ja ymmärtääkseen täydellisesti kulttuuriympäristön viestit on oltava kyseisen kulttuurin jäsen. Terminä kognitiivinen maisema korostaa maiseman useiden dimensioiden yhtäaikaista olemassaoloa. Kognitiivinen lähestymistapa merkitsee, että ympäristö nähdään dynaamisena ja se saa merkityksensä ai-noastaan sitä käyttävien ihmisten kautta.



*Vaikuttava ja karun kaunis luonto*

Ihmismielessä ei ole aina selvää eroa ympäristön näkyvien ja näkymättömien komponenttien välillä. Siksi yhteys materiaalisen ja ei-materiaalisen perinnön välillä on merkittävä – maisemahan sisältää myös muistoja ja mielikuvia, jotka liittyvät paikannimiin, myytteihin ja folkloreen. On erittäin tärkeää huomata, että materiaaliset ja ei-materiaaliset kulttuurimuistot ovat erilaisia mutta silti samanarvoisia näkökulmia kulttuuriympäristöön. Rakennetaanhan maisemaa ja kulttuuriympäristöä myös nimistön kautta, ei vain konkreettisen rakentamisen kautta. Ja taas toisaalta: vaikka mitään konkreettista ei ole rakennettu, silti yhteisön jäsenet ovat tienneet kuka aluetta käyttää. Esimerkkinä tästä voi mainita vielä nykyisinkin käytössä olevat perinteiset marjastuspaikat. Kyläläiset tietävät toistensa hillapaikat ja toisen paikkaan ei mennä.

Saamelainen rakennettu kulttuuriympäristö on toisaalta materiaalista kulttuuria, toisaalta ihmisen symbolista kulttuuriympäristöä. Saamelainen kulttuuriympäristö

sisältää luonnon elementteihin liitettyjä kulttuurisia elementtejä, kuten seitoja, pyhiä tuntureita, järviä ja saaria, rajoja ja kulkureittejä, josta kertovat jo paikannimetkin. Kognitiivinen kulttuuriympäristö sisältää niiden lisäksi myös tarinoita paikoista, joihin liittyy erityisiä tapahtumia. Näitä tapahtumia on voinut ihmisten lisäksi liittyä yli-luonnollisiin tapahtumiin tai staaloihin ja maahisiin. Saamelaisen kulttuuriympäristön ja -perinnön suojelun kannalta näiden **kokonaisuuksien** ymmärtäminen on tärkeää.” (lähde ja suorat lainaukset Päivi Magga, *Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma, esiselvitys, 2003, sivut 3-4*)



*Maisemia Tuulispäältä*

Magga listaa Saamelainen kulttuuriympäristöohjelman esiselvityksen liitteessä Saamelaisen kulttuuriympäristön eri osa-alueiksi *rakennetun kulttuuriympäristön, kulttuurimaiseman, muinaisjäännökset ja henkisen kulttuuriympäristön*. Rakennettuun saamelaiseen kulttuuriympäristöön kuuluvaksi rakennukset, rakennetut alueet, elinkeinon liittyvä rakentaminen, kulkureitit, tiet, ja sillat. Kulttuurimaisemaan kuuluvat *henkisen kulttuurin harjoittamiseen* liittyvät paikat eli seidat ja pyhät paikat. Kulttuurimaisemaan kuuluvat *myös elinkeinon harjoittamiseen liittyvät nautinta-alueet* eli metsästys-, kalastus-, marjastusalueet, paimennuspaikat ja lapinkylien vanhat rajat. Ihmistä ei painoteta luonnon manipuloijana eli kulttuurimaisema voi näyttää luonnonmaisemalta, mutta kantaa kulttuurimaiseman arvot ja merkityksen. Muinaisjäännökset ovat maisemassa ja maaperässä säilyneet jäljet muinoin eläneiden ihmisten toiminnasta. Henkinen kulttuuriympäristö on suullinen perinne, joka antaa merkityksen maisemalle ja ympäristölle. Henkinen kulttuuriympäristö ilmenee tarinoissa, myyteissä ja paikannimissä.

Olennaista on siis materiaalisen ohella myös immateriaalinen kulttuuriympäristö joka on syntynyt saamelaisesta elämäntyylistä ja elämästä luonnon kanssa yhdessä - henkisen ja materiaalisen kulttuuriympäristön muodostama kokonaisuus.



## 3.2 Arvokkaat kulttuuriympäristöt

### 3.21 Selvitysmenetelmät ja -vaiheet

Tässä raportissa **valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristökohteet** on koottu Museoviraston julkaisemilta internet-sivustolta [www.rky.fi](http://www.rky.fi). Inventointi hyväksyttiin valtioneuvostossa 22.12.2009. **Maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristökohteet** on koottu *Lapin rakennusperintö* – julkaisusta. Näiden lisäksi muissa inventoinneissa; Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi – hankkeessa vuosina 2004 - 2005 sekä Irja Jefremoffin johdolla vuonna 2000 tehdyissä, on arvotuksen myötä jaettu kohteet valtakunnallisesti, maakunnallisesti sekä paikallisesti arvokkain kulttuuriympäristökohteisiin.

Vuosina 2004 käynnistyneen **Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi** – hankkeen puitteissa on inventoitu kulttuuriympäristön kohteita Inarissa vuosina 2004 -2005. Hankkeen avulla saatetaan rakennusperintöön liittyvä tieto ajan tasalle ja viedään inventointitieto paikkatietojärjestelmään. Aineistosta tuotetaan myös alueittaiset sekä saamelaiskulttuuria koskevat DVD-levyt, sekä alueittaisia julkaisuja. Hankkeen myötä viranomaisten, matkailuyrittäjien ja kuntalaisten tieto arvokkaasta kulttuuriperinnöstä lisääntyy. Hankkeeseen sisältyy myös arkeologisen perinnön osuus. Saamelaisalueelta laaditaan saamelaisen kulttuuriperinnön käsittävä osio, jonka laadinnasta vastaa saamelaiskäräjien alaisuudessa oma koordinaattori. Loppuraportin valmistelu ja kohteiden arvotus oli meneillään syyskuussa 2007. Inarinjärven osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitykseen nämä kohteet lisättiin syyskuussa 2007. Inventoidut kohteet ovat pääosin saamelaiskulttuurikohteita. Kohteita oli arvotettu rakennushistoriallisten, maisemallisten, historiallisten sekä henkilöhistoriallisten arvojen mukaan. Arvotuksen mukaan hankkeessa inventoidut kohteet jaettiin maakunnallisesti arvokkain ja paikallisesti arvokkain kohteisiin, sekä joukosta nostettiin valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden joukkoon merkittävästi arvokas *Nuoran - Juhanin* pihapiiri (kohde nro 3).

Tämän kaavatyön käynnistyessä saatiin tietoja kulttuuriympäristön kohteista saamelaismuseo Siidan arkistoista. Saamelaismuseon ulkomuseon kunnostusprojektin yhteydessä on Irja Jefremoffin johdolla on tehty vuonna 2000 inventointeja **Inarissa inarinsaamelaisissa ja kolttasaamelaisissa kohteissa**. Inarin kunnan valtavalla alueella tutkimusalueeksi on otettu inarinsaamelaisten asuinpaikat Inarinjärven ympäristössä, kolttasaamelaisten perinnealueen inventointi kohdistuu sodanjälkeiseen asutukseen, vanhempiin asutustoimin syntyneisiin tiloihin ja kalakämppeihin. Aineisto ei tietenkään ole kattava, koska puhutaan niin laajasta alueesta ja aikaa on ollut vähän.

Osasta kohteista on olemassa paljonkin tietoa vanhojen asiakirjojen ja valokuvien ansiosta, mutta osasta tiedot ovat vajavaiset. Inventointityö kohdistui kohteisiin, joissa on vielä säilyneitä rakennuksia, mutta sen ohella myös asuinkenttiin, joissa rakennuksia ei enää ole. Alueen elinkeinoihin ja kulttuuriin liittyvät vahvasti asuinkentät, kalakentät sekä kesä- ja talvipaikat. Erityisesti inarinsaamelaisten vuodenaikojen kulkuun liittynyt **talvi- ja kesäpaikkajärjestelmä "varriminen"** perustui usean paikan välillä kulkemiseen ja luonnosta saatavaan elinkeinoon. Tämä seikka oli erityisesti projektissa mielenkiinnon kohteena. Asuinkenttien tyyppisiä rakennuksia

ovat asuinrakennusten lisäksi esimerkiksi lampolat, monet erilaiset eri tarkoituksiin tarkoitettut aitat sekä lähistöllä sijaitsevat poroaidat.

Irja Jefremoff arvelee *Raito*-lehdessä 1/2001 julkaistussa artikkelissa että tässä projektissa tehty selvitystyö kattaa ehkä puolet inarinsaamelaiden ja kolttasaamelaiden perinnealueen asuinkentistä ja olemassa olevasta rakennuskannasta. Tämän inventoinnin loppuraporttina on julkaistu Irja Jefremoffin kirjoittama *Variistállâm – Inarin saamelaisten vuotuismuutto* – teos. Kohteiden sijaintitieto on peräisin inventointikorttien koordinaateista. Ne kohteet, jotka sijaitsevat tämän raportin rajatulla alueella on pyritty saamaan kartalle.

Kohteet oli arvotettu kolmiportaisesti I erittäin merkittävä kulttuuriarvo, II merkittävä kulttuuriarvo sekä III toissijainen kulttuuriarvo. Kohteet jotka oli arvotettu luokkiin I ja II sijoitettiin kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden joukkoon ja luokka III kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti tai maisemakuvan kannalta arvokkaisiin kohteisiin.

**Inarijärven saarissa sijaitsee autiotupia ja kämppiä.** Harvinaistuvat tuvat ovat kauniin yksinkertaisia, vaatimattomia ja maastoutuvat mainiosti saaristoon. Ne ovat esimerkkejä vaatimattomasta erämaa-arkkitehtuurista, joka täyttää tehtävänsä – antaa suojan erämaassa ja järvellä kulkijalle. Tuvista ja kämpistä tietoa saatiin matkailukartoilta, Inarin kunnasta ja erityisesti Inarin kunnassa työskenteleviltä Pekka Junttilalta ja Hans Jomppaiselta. Kohteita on neljä: Kärppätupa, Petäjäsaa-ren tupa, Jääsaaren kämppi ja Laattianiemen erakkomaja.

Lisäksi listaan on kerätty tuntemattomampia kohteita Inarijärven saarista ja rannoilta, joissa on iäkstä rakennuskantaa. Tietoa on kerätty haastattelemalla Inarin kunnan työntekijöitä, paikallisia asukkaita sekä maastossa kulkiessa alueelle tehtyjen matkojen aikana syksyllä 2006.

Lisäksi kulttuuriympäristöön kuuluvat sotahistoriakohteet ja erityisesti saamelaiskulttuurin kannalta tärkeät **seidat ja pyhät paikat**. Näiden kohteiden arvoa on vaikea määritellä, eikä niitä ole missään arvotettu, mutta ne on luetteloitu ja merkitty kartalle muiden kulttuuriympäristökohteiden tapaan.

### 3.22 Alueen kulttuuriympäristökohteista yleisesti

Karuissa olosuhteissa asuinrakennukset ovat usein pienikokoisia, ja Rakennusten usein vaalean sävyinen tai punainen väritys tai kokonaan käsittelemättömät erityisen upeat julkisivut sopivat hienosti maisemaan.

Rakennuskantaa sotia edeltävältä ajalta on hyvin vähän. Kohteet, jotka säilyivät, sijaitsivat usein syrjässä tai hankalien kulkuyhteyksien päässä. Nämä rakennukset ovat lähes poikkeuksetta upeita ja maisemaan sopivia, hienolla tavalla yksinkertaisia. Usein julkisivut ovat käsittelemätöntä lautaa ja hirttä, joka antaa hienon vaikutelman siitä kuinka ihmisen rakentama on vahvasti vaikuttavalle luonnolle ja sen karuille olosuhteille alisteinen.

Sodan jälkeen syntynyttä rakennuskantaa on säilynyt enemmän. Tämä 1940- ja 1950-luvun arkkitehtuuri on täällä paikkaan sovitettua, kauniilla ja positiivisella tavalla yksinkertaista. Sodan aikana hävitettyjen asuinpaikkojen tilalle rakennettiin

nopeasti uusia. Aluksi asuintalo ja pihapiiri saattoivat olla hyvin vaatimattomia. Eri-tyisesti jälleenrakennuskauden asuintaloja on ajan kuluessa saatettu korjata ja laajentaa tarpeen mukaan tai varojen salliessa.

### 3.23 Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt ja kohteet

#### 1. Pielpajärven kirkko ympäristöineen

Alueen vanhinta rakennuskantaa edustava Pielpajärven puukirkko rakennettiin Anders Abrahamsson Hellanderin johdolla 1752-60. Muodoltaan se on tasavartinen ristikirkko, jonka läntisen ristivarren jatkeena on kellotapuli vuodelta 1765. Kirkon sisäpuoli on uusittu perusteellisesti 1842 ja kirkko on restauroitu 1973-1976. Kirkko jäi vakituisesta käytöstä 1880-luvulla. Kirkko sijaitsee Pielpajärven ranta-alueella ja sen läheisyydessä on sijainnut vanha kirkonkylä ja markkinapaikka. Vaikka paikka on syrjäinen, siellä käy kohtuullisesti turisteja ja retkeilijöitä. Porot käyvät satunnaisesti laiduntamassa niityllä. Pielpajärven erämaakirkko ympäristöineen on valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö ja lisäksi se on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi sekä maakunnallisesti arvokkaaksi maisemanähtävyydeksi. Museoviraston uudessa, vuoden 2009 rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa, alue on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi.



*Äijjih eli Ukko, Inarinjärven tunnetuin seita, kohde nro 2. sekä Seitojen ja pyhien paikkojen luettelossa kohde A.*

#### 2. Inarjärven Äijjih - Ukonselän Ukko

Inarjärven länsiosassa sijaitsee Ukonselän Ukko (Äijjih), jota myös Ukonkiveksi ja Ukonsaaren Ukoksi kutsutaan. Ukko on seita eli muinainen saamelaiden uhripaikka.

Se on paasimainen, n. 30 metriä korkea valtava kalliojärkele, jonka kallioisilla ja kivikkoisilla rinteillä on useita luolia. Ukko kuuluu Suomen arvokkaimpiin ja tunnetuimpiin muinaisjäännöksiin ja on suojeltu muinaismuistolailalla. Saarella käy turisteja mutta mahdollisesta rantautumiskiellosta on keskusteltu viimeaikoina. Ukosta seitana kerrotaan tässä raportissa myöhemmin kohteessa nro 8. Museoviraston

uudessa inventoinnissa Ukko on valtakunnallisesti arvokas seitapaikka. Hau-  
tuumaasaaria tässä vuoden 2009 inventoinnissa ei enää mainita.

**3. Nuoran - Juhani**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde, saijetsilainen ke-  
säpaikka, edelleen käytössä oleva perinteinen asuinkenttä rakennuksineen 1900-  
luvun alkuvuosilta sijoittuu Mahlattinuoran alueelle.



Nuoran-Juhani Inarinjärven rannalla, kohde nro 3. (Kuva teoksesta *Inarinsaamelaisten vuotuismuutto*, Varriställám)

Uudessakin inventoinnissa Nuoran Juhani on valtakunnallisesti merkittävä raken-  
nettu kulttuuriympäristö, inarinsaamelaisten vuotuismuuton talvi- ja kesäpaikka.

Ote nettisivulta [www. rky.fi](http://www.rky.fi)

*"Inarinsaamelaisten perinteinen asuma-alue on Inarin lapinkylä. Harvalukuisen kyläyhteisön ja sen perheyksiköiden vuotuismuuton reitistöt noudattivat luonnon kiertokulkua. Vaki-  
tuisen talvipaikan lisäksi inarinsaamelaisilla oli yksi tai useampi kesäpaikka. Inarin saame-  
laisten muuttomatkat eivät olleet yleensä pitkiä, lyhimmillään vain muutaman kilometrin.  
Talvikyläpaikat ovat olleet suojaisella metsäseudulla, pienten vesireittien varsilla, missä  
riitti polttopuuta ja laitumia poroille. Nukkumajoen varresta tunnetaan kymmenkunta talvi-  
kyläpaikkaa. Myös Kotkajärven seudulla on säilynyt maastossa merkkejä inarinsaamelai-  
sesta asumisesta: alueella on löydettävissä lukuisia kenttiä ja kotasijoja.*

*Inarinsaamelaista asutustyyppiä hyvin kuvaavia esimerkkejä Pielpajärven kirkko ympäris-  
töineen, Nangujärven Niliniemi, Nuoran Juhaniin asuinkenttä, Tsarmivuonon Ala-Mustola,  
Tsarmilompolon Keski-Mustola sekä Turvejärven Pekkala, Nitsijärven Pekkala ja Kotkajär-  
vi. Jo käytöstä jääneitä kohteita, jotka edelleen kuvaavat hyvin inarinsaamelaisten vuo-  
tuismuuton asuinpaikan valintaa, ovat esimerkiksi Kaurinsaari (kesäpaikka) ja Juutuan  
ranta (talvipaikka), Säisaari (kesäpaikka) ja Nukkumajoki (talvipaikka), Kutujärvi (kesä-  
paikka) ja Kenttäsaari (talvipaikka).*

*Inarinsaamelaista talvikyläpaikkaa kuvaa hyvin Pielpajärven kirkko ympäristöineen. Inari-  
saamelaisasutukseen liittyvä, 1600-luvulle asti periytyvä kirkonpaikka on vanhan kulkurei-  
tin varressa, nykyään tiettömän taipaleen takana Ison Pielpajärven rannalla. Pielpajärven*

kirkko on Taka-Lapin vanhin rakennus. Kirkon luona on ollut talvikylä, vanha markkina-  
paikka ja sittemmin jo jäljettömiin hävinneet pappilan rakennukset. Paikalla on säilynyt  
muutama 1960 luvulla uudelleen rakennettu kirkkotupa. Pielpajärven ristikirkon matala  
kellotorni on liitettyä kirkon läntiseen ristipäätyyn. Tervatuissa ulkoseinissä on vaaka-  
laudoitus ja tornin kellokerros on punamullattu. Kirkkosalissa on laakea valkoiseksi maalat-  
tu lautaholvi ja valkoiset hirsiseinät. Kirkon huolellisesti tehty kiinteä sisustus niukkoine  
väriyksineen on 1840-luvulla tehtyjen uudistustöiden mukaisessa asussa.

Kesäpaikat, joita on voinut olla useampi, ovat olleet kala-apajien vuoksi Inarijärven ja sen  
suurimpien sivuvesien ranta-alueilla. Perinteisillä, heinää kasvavilla asuinkentillä on säily-  
nyt osa alkuperäisestä rakennuskannasta, johon ovat kuuluneet asuinrakennusten lisäksi  
saunat, aitat, navetat, ladot, lammaspuurat, kalakellarit ja kalankuivatustelineet.”

Tämän raportin kuvaaman kaava-alueen ulkopuolelle mutta lähistölle sijoittuu **Nel-  
limin kylän alue**, johon on sijoitettu sotien jälkeen kolttasaamelaista rakennus-  
perintöä huomioiden. Kylä ympäristöineen on merkittävä, se on luokiteltu valtakun-  
nallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi sekä maakunnallisesti  
arvokkaaksi maisemakokonaisuudeksi. **Sarmijärven alue** jää samoin kaava-  
alueen ulkopuolelle. Sarmijärven asutusryhmä sijaitsee Inarijärven seudulle tyypilli-  
sessä runsaslukuisten pienten vesistöjen ja karujen mäntymetsäisten vaarojen  
muodostamassa maisemassa syrjäisellä paikalla. Se on valtakunnallisesti arvokas  
perinnemaisema ja maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristökohde.



Saamelaiskulttuuria ja inarinsaamelaisten vuotuismuuttoa on kuvattu raportissa  
Eletty, koettu maisema. (Tiina Elo ja Päivi Magga 2007) Kartan vuotuismuutosta on  
laatinut Irja Jeffremoff 2001.

” Kirjallisuudessa on mainintoja inarinsaamelaisten muutosasutuksesta eli kesä-  
paikkojen pidosta talvipaikoista erillään. Historiallisena aikana ainakin 30 perheellä  
oli talvi- ja kesäpaikka. Muuttomatkojen ei tarvinnut olla välttämättä pitkiä, perhei-  
den muuttomatkat olivat paikoitellen vain noin 3 kilometrin pituisia. Vakituisen talvi-  
paikan lisäksi inarinsaamelailla oli yhdestä kolmeen kausiluontoisesti asuttua  
paikkaa kalastusta, metsästystä ja kesäistä karjanpitoa varten. 1800-luvulla oli  
perheitä, jotka omistivat 2-3 paikkaa. Muutamilla perheillä oli monta kesäpaikkaa ja  
muutamilla taas monta talvipaikkaa.

Inarinsamelaisten vuotuismuuttoja Inarinjärvellä ja sen ympäristössä 1900-luvulla. Kartta-kuva Pirinen 2001 teoksessa Jeffremoff 2001.



*He olivat hajallaan keväällä, kesällä ja syksyllä kalastuksen ja talvella metsästyksen vuoksi. Inarissa talvipaikka oli usein sisämaan metsissä, jossa oli porolaitumia ja polttopuita. Kesäpaikka oli kalanpyynnin takia järvien rannoilla. Kesäpaikkajärjestelmää pidettiin edullisena karjanhoidolle siksi, ettei joka paikassa tarvinnut pystyttää esteaitoja talvipaikkojen niittyjen varjelemiseksi.*

*Viimeisten jääkeliäen aikaan muutettiin kesäpaikkoihin lähemmäksi kalastusalueita. Karja vietiin maitse. Kesällä harjoitettiin kalastusta ja syyskesällä kerättiin marjoja. Talvialueille, yleensä porolaidunten lähelle, palattiin ennen jääkeliä.*

*Myöhemmin 1970-80-luvulla porotilalliset muuttivat kyläkeskuksiin ja liikenneväylien läheisyyteen. Asumisen ohjaus on ollut jopa keskusjohtoista. Entiset tilat rakennuksineen jäivät käyttöön uuden tilan kesäpaikaksi, kalastustukikohdaksi tai loma-asunnoksi.”*

### 3.24 Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Maakunnalliset kulttuuriympäristökohteet on koottu Lapin rakennusperintö – julkaisusta. Harmaalla kirjatut, inventoidut kohteet sijoittuvat suunnittelualueen ulkopuolelle.

**2b** Ukon länsipuolella sijaitsee **Jaamišsuálu** eli **Vainajasaari**, nykyisin tunnetaan nimellä **Vanha Hautuumaasaari**. Siihen viimeksi haudattiin v. 1995 Helsingin anatomianlaitokselta palautetut inarilaisten pääkallot. Aktiivisessa käytössä Vanha hautuumaasaari oli noin vuoteen 1793 asti.

**Hävdiennâmsuálu** eli **Hautuumaasaari** toimi hautapaikkana 1793-1905. Ilmari Mattuksen käsityksen mukaan näihin Hautuumaasaariin olisi haudattu ihmisiä ehkä jo ennen kristinuskon saapumistakin - mikäpä olisikaan parempi lepopaikka luontouskontoa harjoittavalle ihmiselle, kuin uinua lähes Ukko-jumalansa kainalossa. Hautuumaasaaret on rauhoitettu aarnialueeksi. Saaret ovat maakunnallisesti arvokkaita muinaisjäännöksiä ja maisema-alueita.

**4. Haapakosken kalastusentalvojan maja**, Juutuanjoen rannalla sijaitseva pienikokoinen hirsirakennus rakennettiin vuonna 1932 kalastusentalvojan tukikohdaksi

#### **5. Nukkumajoen talvikyläpaikat (Uáđđiveist)**

Vuotuiskiertoa noudattavat inarilaiset saamelaisyhteisöt alkoivat viimeistään 1500-luvun loppupuolella kokoontua talvisin järven länsiosassa talvikyliin, joissa hoidettiin sekä sosiaaliset suhteet että yhteiskunnalliset asiat. Talvikylissä käytiin kotakäräjää ja tehtiin yhteisöä koskevia päätöksiä, ja siellä vierailivat myös ulkoisen vallan edustajat, papit, tuomarit, kauppiaat ja verottajat. Osa Nukkumajoen asuinpaikoista on ollut samanaikaisesti asuttuja 1500-luvulta 1600-luvun lopulle. Parhaiten Nukkumajoen talvikyläkohteista on tutkittu ns. Nukkumajoki 2, joka sijaitsee noin 100 metriä nykyisestä jokiuomasta länteen, kilometrin etäisyydellä Inarijärven rannasta. Paikalla sijaitsee 13 kodansijaa. Talvikyliä rakennukset ovat yleensä olleet turpeella peitetyjä puukotia. Nykyään asumusten paikat erottuvat heikosti kehävälleinä.

**6. Sarekenttä, Saregieddi, tunnetaan myös nimellä Kitti kenttä**, saamelaiskulttuurikohde, vanha asuinpaikka

**7. Ahkioniemi, Kerrisnjargâ**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde, jatkosotaan liittyvä paikka, Konstantin Linderin henkilöhistoriaan liittyvä, (Suomen suurin kartanon omistaja 1900-luvulla)

**8. Antintupa**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde

**9. Kapulatie**, liittyy savottahistoriaan

**10. Ronkajärven erämaatalo**, saamelaiskulttuurikohde, jonka pihapiiriin kuuluu hirsisiä lautakattoisia rakennuksia sekä uudempi asuinrakennus.

**11. Mjelknjarga (Sipolan kenttä)**, vanha asuinkenttä

**12. Nyyssöjän kenttä**, saamelaiskulttuurikohde, vanha asuinkenttä

**13. Kultalahti / Kolesluohtâ**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde joka on osa Lapin nykyistä matkailuhistoriaa

**14. Jakola**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde, asuinkenttä, jolla sijaitsee vanha asuinrakennus sekä ulkorakennuksia. Asuintalon tuvassa on suuri luonnonkivistä muurattu leivinuuni. Pihapiiri liittyy kestiekvaritoimintaan ja mahdollisesti Ruijanpolun liikenteeseen.

**15. Onnela**, saamelaiskulttuurikohde, 1900-luvun alussa rakennettu pihapiiri, hieno kokonaisuus.



*Onnela (Kuva Inarin kunta), kohde nro 15.*

**16. Mutenian kalakämpä**, saamelaiskulttuurikohde, 1930-luvulla rakennettu kämpä, sisätiloissa uudempia korjauksia, hyvin pienikokoinen hieno hirsirakennus

**18. Sáressuálu**, saamelaiskulttuurikohde, Anni Saijetsin asuinkenttä, paikalla ovat rakennusten jäänteet

**19. Kankivuono**, saamelaiskulttuurikohde, sodan jälkeen rakennettu asuintila

**20. Kankiniemi**, saamelaiskulttuurikohde, 1900-luvun alusta rakennettu pihapiiri



**21. Morottajan kesäkenttä Kaurinsaassa,** saamelaiskulttuurikohde, rakennusten paikat jäljellä



*Morottajan kesäkenttä Kaurinsaassa, kohde nro 21. (Kuva teoksesta Inarinsaamelaisten vuotuismuutto, Varriistállám)*

**22. Morottajan talvitupa Ukonjärvellä,** saamelaiskulttuurikohde, talonpaikat ja jäänteet jäljellä

**23. Anni Sarren tila Paavisjärvellä,** saamelaiskulttuurikohde, sodan jälkeen rakennettu pihapiiri

**24. Aikion kenttä,** saamelaiskulttuurikohde, paikalla rakennusten jäännökset

**25. Sarviniemi,** saamelaiskulttuurikohde, vanhat rakennusten sijat jäljellä

**26. Kaapin-Matin vanha kenttä, kesäpaikka,** saamelaiskulttuurikohde, kentällä talonpaikat

**27. Kaapin-Matti,** saamelaiskulttuurikohde, pihapiiri johon kuuluvat aitta ja navetta arvokkaimpina, lisäksi asuintalo, poroaita, ladot yms.

**28. Kiviniemen tila, Kaapin Matti,** saamelaiskulttuurikohde, sodan jälkeen rakennettu, rakennusten jäänteet jäljellä

**30. Kärppätupa,** autiotupa Inarijärven saassa



*Kankiniemen komea talo, kohde nro 20. (Kuva Inarin kunta)*

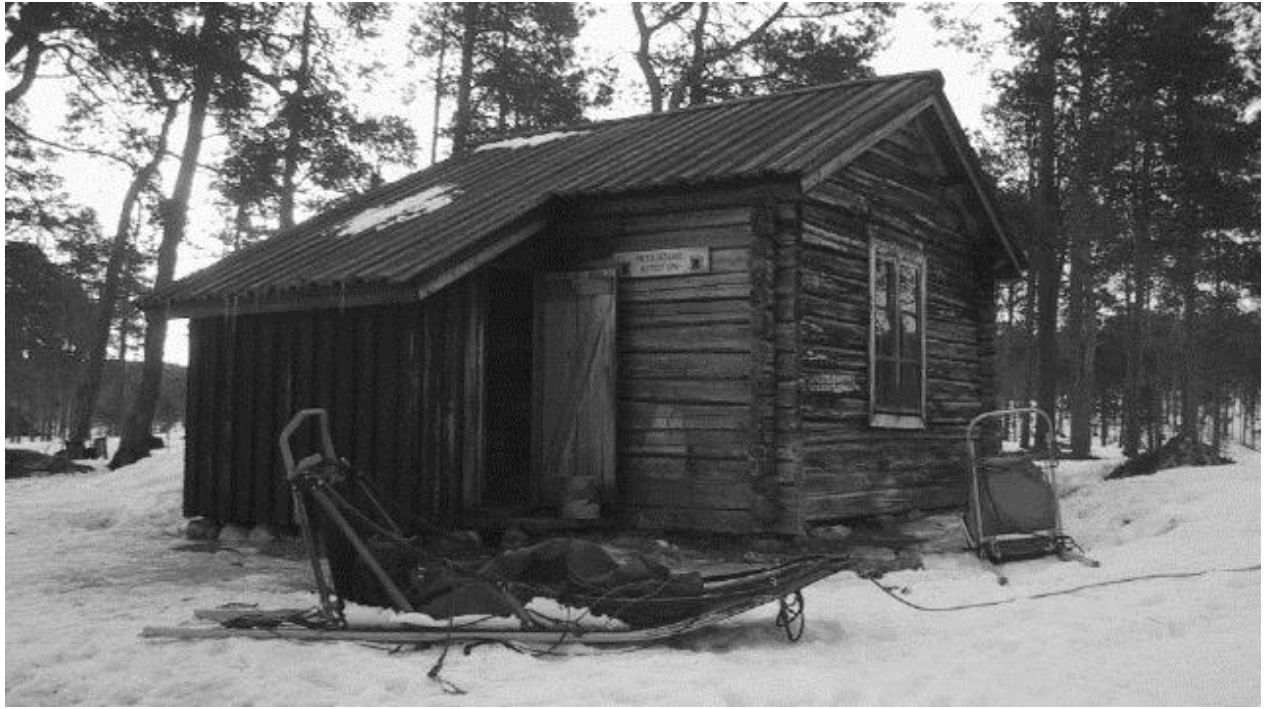
### 3.25 Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas rakennus, rakennusryhmä tai muu kohde

Nämä kohteet on kartoitettu maastokäynneillä 2007 ja 2008 ja niitä on verrattu Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi-hankkeen inventointiin. Kohteiden arvotus perustuu viimeksimainittuun selvitykseen. Harmaalla kirjattuja inventointikohteita ei ole osoitettu kaavassa suojelumerkinnällä. Suuri osa niistä sijoittuu suunnittelualueen ulkopuolelle.

**40. Mosurin, Nikulanperäntie 85**, jälleenrakennusajalta ehjänä säilynyt pihapiiri. Asuintalon käsittelemätön julkisivu on upea ja alkuperäinen, ja suurin osa alkupe-  
räisistä ikkunoistakin on jäljellä. Piharakennukset täydentävät pihapiiriä hyvin.

**41. Ulmala**, jälleenrakennusajalta oleva arvorakennusryhmä, joka on päästetty huonoon kuntoon. Pihapiiri aiotaan säilyttää vapaa-ajan asuntona. Maisemallisesti tärkeä.

**42. Petäjäsaaren tupa**, autiotupa Inarijärven saarella



*Petäjäsaaren tupa, kohde nro 42. (Kuva Inarin kunta)*

**43. Jääsaaren kämpä, autiotupa Inarijärven saarella**

**44. Pyöriäniemen kotasija, saamelaiskulttuurikohde**

**45. Hämähäkkiniepi, saamelaiskulttuurikohde, asuin ja kalakenttä (tietoa on vaja-  
vaisesti)**

**46. Mahlatin laattianiemen erakkomaja ja asentopaikka, etelästä tulleen erakon  
maja, joka paloi 1990-luvulla, rauniot ovat jäljellä, esimerkki erakkoasumisesta**

**47. Päivärinta – kolttatila, saamelaiskulttuurikohde, pihapiiri talousrakennuksi-  
neen**

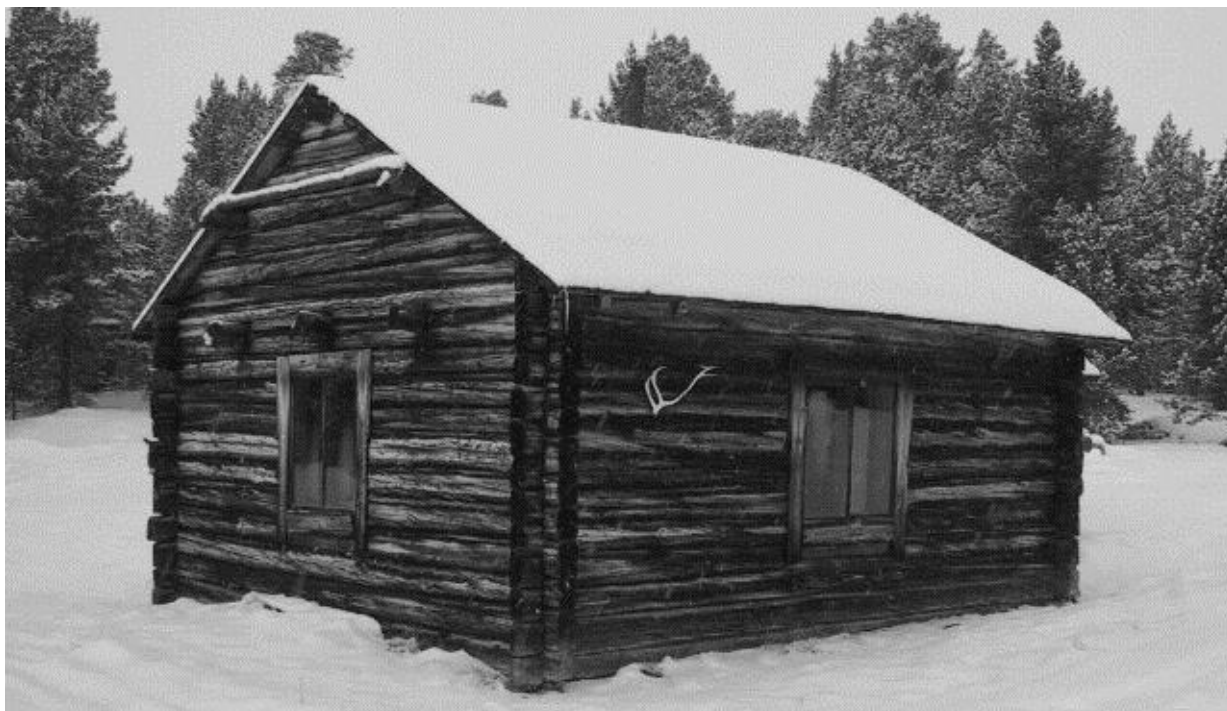
**48. Pyöriäniemen kotasija**

**49. Sarre**

**50. Katsomaaren talo**

**51. Sota-Matti**

**52. Partakon koulu, 28v sitten lakkautettu koulurakennus hyvässä kunnossa, toi-  
mii leirintäalueen ja lomakylän varastona.**



*Sarren talo, kohde nro 49. (Kuva Inarin kunta)*



*Katsomasaaren talo, kohde nro 50. (Kuva Inarin kunta)*

**53. Ranta**, 1940-luvun pihapiiri Talvituvanjärven rannalla, hieno ja alkuperäinen ulkoasu hienolla paikalla

**54. Korppilammen metsätyökämppä** 1940-luvulta, sijaitsee Korppilammen rannalla, toimii vapaa-ajan asuntona

**55. Kaunisrovan metsätyökämppä** 1950-luvulta, toimii vapaa-ajan asuntona

**56. Ulmalan poroaita**, saamelaiskulttuuri- ja poronhoitokohde, joka on edelleen käytössä



*Rannan talo on hieno esimerkki 1940-luvun pihapiiristä upealla paikalla, kohde nro53.*



*Korppilammen metsätyökämpä, kohde nro 54.*

**57. Illesti, Illeest**, jälleenrakennusajalta

**58. Kuoskin Kuolba**, saamelaiskulttuurikohde, alun perin vanhan talvipaikan rakennus joka siirretty Nuottamajärveltä sekä autiotupa

**59. Ahkionimen vanha poroaita**, saamelaiskulttuuri- ja poronhoitokohde, joka ei ole tällä hetkellä käytössä

**60. Jurmukoski**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta, lähellä Jurmukosken seita

**61. Jurmulahti**, saamelaiskulttuurikohde

**62. Solojärvi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta, henkilöhistoriallisia arvoja, tärkeällä paikalla maisemassa

**63. Neivalahti, Niävááluohtá**, saamelaiskulttuuri- ja poronhoitokohde

**64. Neivalahden aita**, saamelaiskulttuuri- ja poronhoitokohde, joka ei ole tällä hetkellä käytössä

65. **Metsola**, jälleenrakennusajalta

66. **Kyläjärvi**

67. **Ronkajärven vanha poroaita**, saamelaiskulttuuri- ja poronhoitokohde, joka ei ole tällä hetkellä käytössä

68. **Koppelon vanha koulu** on näyttävä klassistinen rakennus, on harvoja sodalta säästyneitä rakennuksia alueella

69. **Junttila**, jälleenrakennusajalta, ehjänä säilynyt pihapiiri, maisemassa tärkeällä paikalla

70. **Usvaranta**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde

71. **Seurujärven kioski**, liittyy alueen elinkeinotoimintaan

72. **Partakon vanha kulkureitti**, joka liittyy mahdollisesti Ruijanpolun liikenteeseen

73. **Niemelä**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta, kesäpaikka

74. **Hietajoensuu**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta,

75. **Lahdenperä**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde, huonokuntoiset rakennukset, maisemallisesti tärkeä

76. **Viinapetäjaniemi**, paikka johon liittyy perimätietoa

77. **Saunalahti, Posti-Matin paikka**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde

78. **Akuniemi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta, talvipaikka

79. **Lauran kari / Lauran koulusaari**, paikka johon liittyy perimätietoa

80. **Sainiemi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta

81. **Sainiemen vanha kenttä**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde

82. **Paloniemi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta, maisemallisesti hienolla paikalla

83. **vanha kenttä, Paloniemi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde

84. **Palttoniemi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta, talvipaikka, jonka kesäpaikkapari kohde nro 88. Hietaniemi

85. **Hietämäki**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta

86. **Jolnivuono**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta

87. **Kotkavuono**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta

88. **Hietaniemi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta, kesäpaikka, talvipaikkapari kohde nro 84. Palttoniemi

**89. Varankiniemi**, inarinsaamelainen saamelaiskulttuurikohde jälleenrakennusajalta

**90. Turunen, Hirvasniementie**, on Nukkumajoen sahan raunioiden lähellä sijaitseva jälleenrakennuskauden pihapiiri. Lähes alkuperäisessä asussaan olevien rakennusten julkisivut ovat upeita; käsittelemätöntä hirttä ja lautaa. Ne muodostavat upean ja yhtenäisen ulkoasunsa ja hienon ympäristön ja sijaintinsa vuoksi hienon kokonaisuuden.

### 3.26 Sotahistoriakohteet

Vuosina 2004 käynnistyneen **Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi** – hankkeen puitteissa on inventoitu kulttuuriympäristön kohteita Inarissa vuosina 2004 -2005, jolloin inventoitiin myös sotahistoriakohteita. Kohteita ei ole erikseen arvioitu.

Toinen maailmansota ja sitä seurannut kohtalokas Lapin sota ja maa-alueiden jääminen rajan taakse kosketti Inaria. Näissä erityisissä sotahistoriallisissa kohteissa on jäänteitä tästä ajasta, lähinnä rauniota ja jälkiä maastossa.

Osa sotahistoriallisista kohteista on saatu arkeologisesta inventoinnista 2009. Numerointi 102-474 viittaa tähän selvitykseen ja 1025-1032 arkeologiseen inventointiin.

**102. Uruvaaran korsu** oli luultavasti saksalaisten rakentama ja jäi Lapin sodan aikana tuhoamatta. Rajavartioston päällikkö Suvirinne asui siellä sodan loputtua.

**103. Nukkumajoen saha**, betonisokkeli jokisuiston suulla

**104. Saksalaisten tukikohta**

**105. Ukonjärvi pohjoinen**, leirikenttä

**474. Kivisalmi**

**1025 Martinkotajärvi**

**1026 Karhunpesävaara**

**1027. Karipääjärven vankileiri**, myös Jurmurovan vankileiriksi kutsuttu vankileirin rakennus oli ollut kooltaan noin 8x23 metriä sekä ympärillä olleet kuopat ja pienempi rakennus.

**1028. Korppivaara, pohjoinen**

**1032. Korppioja, lounas**

### 3.27 Seidat ja pyhät paikat

Tärkeää tietoa seidoista ja paikannimistöistä saimme saamelaista kulttuuria ja erityisesti seitoja ja paikannimiä tuntevalta Ilmari Mattukselta, haastatteluissa ja hyvin kiinnostavasta luentomateriaalista. Lisäksi saamelaiskulttuurista ja sen perinteestä löytyi kirjallista tietoa.

Vanhaan saamelaiseen kulttuuriin ja luonnon uskontoon tärkeänä osana kuuluvat seidat. Seita on erityinen kivimuodostelma tai suurikokoinen luonnonkivi tai vaikka kokonainen saari. Seitoja esiintyy kaikkialla Ruijassa. Seidalla uhrataan jumalille. Esimerkiksi ukkosen jumala on ollut suosittu, ja Inarinjärven alueella esiintyy monia Ukko (Äijjih) – nimisiä seitoja sekä erityinen Akku ja Ukko- seitapari. Tunnetuin Ukko on vaikuttavan näköinen saari joka sijaitsee Inarinjärven lounaiskolkassa. Kaik-

kien seitoja tarkkaa sijaintia ei tunneta. Osa seidoista on unohtunut, niiden merkitys seitana on kadonnut, ne on tuhottu tai ne ovat tuhoutuneet. Joidenkin seitojen tietäjät tahtovat pitää tietonsa salassa. Tässä raportissa erityisesti mainitut seidat ovat tunnettuja. Seitoihin liittyy runsaasti tarinoita ja muuta arvokasta henkistä perintöä.

Perimätieto ei kerro paljonkaan Ukolle uhraamisen tavoista tai uhreista mutta joitakin tarinoita on. Ukonsaareen, arvailujen mukaan 1800-luvun lopulla, uhrasi metsänhoitaja pilailumielessä markan, ja sai kipuja. Tätä pidettiin varoituksena turisteille. Tarinoiden perusteella seidoille uhrattiin lähinnä pienempien kotieläinten ruhon osia, kuten pässinkaulaa ja -paistia, mutta myös lintuja, linnun munia sekä tyypillisesti peuran ja poron sarvia.

**A. Äijih eli Ukko**, Ukonselällä hautuumaasaarten lähellä sijaitseva Inarinjärven tunnetuin seita. Kutsutaan myös Ukonkiveksi sekä Ukonsaareksi. Inarinsaameksi Äijih tarkoittaa ukkoa, isoisää tai ukkosta. Ukkosenjumala Ukko on ollut inarilaisten tärkein miespuolinen jumalolento. Ukkoa on palvottu ilmeisesti vielä 1800-luvun lopulla sijoittamalla Ukonsaaren uhriluolaan saaliseläinten, lähinnä peurojen luita ja sarvia. Paikalliset tarinatkin kertovat, että Ukonselällä oli venematkaajien tapana heittää lantti järveen ja toivoa suotuisia tuulia.

**B. Äkku eli Akka** on kallio joka sijaitsee Inarin kirkonkylän pohjoispuolisella Kálguvääri-vaaran eli Kalkuvaaran päällä. Akkú on Ukonselän Ukon oma puoliso.

**C. Äijih eli Ukko**, Ukonjärven itäpäässä sijaitseva korkea saari ja vastapäisen Akun pari.

Ukonjärven Ukon pyhyttä korostaa sen läheisyydessä sijaitsevat useat seidat ja se että Ukonjärven nimi oli muinoin ja vielä 200 vuotta sitten **Passaamusjävri** eli **Pyhinjärvi**.

**D. Äkku eli Akku**, Ukonjärven pohjoispuolella on korkea vaara on vastaavasti Ukonjärven Ukon puoliso.

**E. Äijihkedgi eli Ukonkivi**, matalassa rantavedessä parin kuution kokoinen rakkiviseita joka sijaitsee Inarinjärven kahteen osaan jakavan Koutukien saarijonon eteläpäässä Katsomasaaren länsipuolella, pienimmän Ukonsaaren länsipäässä.

On luultavasti on sattumaa, taikka sitten Ukon itsensä järjestelemää, että Ukonselän Ukko, Ukonjärven Ukko ja Ukonkivi muodostavat kartalla symmetrisen kärjellään seisovan kolmion, jossa jokaisen sivun pituus on sama, noin 22,5 kilometriä.

**F. Niñálâssuolluuh** eli **Naarassaaret** on Naisten oma uhriisaari Kasariselän länsilaidalla. Naiset eivät saaneet rantautua Ukko-seidoille, paitsi mieheksi pukeutuneena.



**G. Sieidilássá** eli ´**Seitalaassa**´, Naarassaarista 4 km päässä sijaitseva seita. Ehkäpä Naarassaariin ja Seitalaasaan on matkattu koko perheen voimin hoitamaan uhritoimituksia, naiset ja miehet omille uhrisaarilleen.

**H. Pajalâskedgi** eli **Päällyskivi**, myös **Jalkakiveksi** kutsuttu, sijaitsee Ukonjärven itäpäässä. Se on pitkulainen kivi joka seisoo suuren riitolohkareen päällä kolmen pienen kiven varassa. Päällyskivi on hyvin todennäköisesti seita. Tunnettu seitojen hävittäjä Päivän Olavi on tarinan mukaan nostanut kiven paikoilleen. Perimätiedon mukaan on ollut myös tapana heittää kiven ohi soudettaessa lantti järveen.

**K. Moossinasaarten kallio**, josta jotain osaa on palveltu seitana.

**M. Siäidáš** suomeksi ´**Seitanen**´ on sijainnut **Siäidáapore** – nimisessä paikassa Juutuan yläpään länsirannalla Jurmukosken alapuolella.

**N. Tuulispää** (eli **Pieggôâivââh**) joka ennen 1900-lukua on ollut **Pieggâalmai-**jumalan (Tuulimies) uhripaikka.

**P. Nanguniemen seita**, korukätkön lähellä sijainnut, ja sitä suojellut seita.

**R. Seitakivi** sijaitsee Ukonjärvestä Ukon edessä, Ukon ja Akun välissä.



*Ukonjärven Ukko-seita, kohde C (Kuva Ilmari Mattus)*

Edellä mainittujen seitojen lisäksi on paljon muitakin pyhiä paikkoja. Tästä esimerkkinä mainitaan Juutuan vuonon länsipuolen **Almaanjangâ** eli **Miesniemi**, joka saattaa myös liittyä Ukkoon (kohde A.), sillä sitä vastapäätä vuonon vastarannalla sijaitsee **Kálguvääri** eli **Kalkuvaara** joka on Akun (kohde B) paikka.

**Čuárvinjargâ**-niemen eli **Sarviniemen** vieressä on **Kálguluohtâ**, (käännös **Vaimolahti**, mukaelma- suomennoksena **Kalkulahti**). Koska edellämainitulle Kalkuvaaran Akalle uhrattiin, saattaa nimi **Sarviniemikin** viitata uhrimienoihin, onhan Sarviniemi Kalkuvaaran jatke, ja sarvet olivat yleisin uhrilahja seidalle muinaisina aikoina.

Paikannimet ovat syntyneet myös alueella kauankin sitten eläneiden henkilöiden mukaan. Pakanuuden ajalla eläneet Inarilaismiehet **Čuárvee**, **Punzi**, **Cuurnâž** ja **Caija** ovat esimerkiksi antaneet paikoille nimiä, jotka ovat käytössä tänkin päivänä. Esimerkkeinä näistä mainittakoon Miesniemen edustalla sijaitseva **Čuárveesuálu** (suomeksi **Taulusaari**), Pielpajärvien lounaispuolella oletettavasti Punzin hautapaikalla on **Punzijáávráš**, Viimassaaren ja Muurahaisniemen välissä oleva **Curnákárgu** eli **Tsurnukari**, Väylävuononsuun koillispuolella oleva **Cainjargâ**, suomeksi **Sainiemi**. Eräs tarina kertoo **Cuurnâž** –nimisen miehen hätyytelleen järvellä soudelleita tyttöjä ja jääneen neitosten asettelemiin verkkoihin lähellä omaa kenttäänsä paikassa joka nykyään kutsutaan **Nieidiinjargâ**, suomeksi **Neitiniemi**, Viimassaaren pohjoisin niemi. Ehkä tämä nimi onkin annettu ovelien neitojen mukaan.

### 3.3 Rakennetun ympäristön arvottaminen

Inarin järven alueen vaikuttava ja karun kaunis luonto luo erityiset puitteet ihmisen toimille. Luonnon vahvuuden, sen vahvojen värien, muotojen ja tunnelman vuoksi kaikki näkyvä ihmisen rakentama olisi syytä olla sopusoinnussa ja alistaisena ympäröivälle maisemalle sitä tukien. Ihannetilanteessa rakentaminen ja luonto muodostaisivat erottamattomasti yhdessä paikkoja, alueen ja kulttuurin identiteettiä vahvistaen. Tämä toteutuu vanhemman, ennen vuotta 1960 rakennetun osalta, mutta uudemmassa rakennuskannassa on jonkin verran poikkeuksia.

Inarijärven alueen kulttuuriympäristön moninaisuuteen ja luonteeseen on vaikuttanut vahvasti karut luonnonolot, Lapin sota, saamelaisuus ja siihen liittyvä luonnonusko, laaja järvi, suuri erämaa ja pitkät etäisyydet.

Alueen arvokas rakennuskanta ilmentää karuja luonnonoloja. Vanhinta rakennuskantaa edustavat Pielpajärven erämaakirkko sekä vähäiset jäljellä olevat sotia edeltäneellä ajalla rakennetut pihapiirit, kämpät ja tuvat saarissa ja mantereella ovat vaatimattomia, kauniilla tavalla yksinkertaisia ja käytännöllisiä. Inarijärven saarissa sijaitsevat autiotuvat ja kämpät ovat hienoja esimerkkejä suojan tarpeesta, jossa ihmisen rakentama tupa pienen kokonsa, sijaintinsa ja materiaaliensa puolestaan sulautuu saarien maisemaan.

Toisen maailmansodan loppuhuipennus, Lapin sota, tuhosi dramaattisella tavalla vanhaa rakennuskantaa ja kulttuuria. Jälleenrakennuskauden 1940-1950-luvuilta rakennuksia on säilynyt enemmän kuin sotaa edeltävän ajan rakennuksia. Nämä pienikokoiset, ihmisen mittakaavaiset ja vaatimattomat rakennukset sopeutuvat maisemaan. Ne ovat hienona esimerkkinä siitä, kuinka vilkkaassa tahdissa rakennettiin uutta tuhoutuneen tilalle.

Alueen elinkeinoihin ja kulttuuriin liittyvät vahvasti asuinkentät, kalakentät sekä kesä- ja talvipaikat. Saamelaisten vuodenaikojen kulkuun liittynyt talvi- ja kesäpaikka järjestelmä perustui usean paikan välillä kulkemiseen ja luonnosta saatavaan elinkeinoon.

Saamelaisuuden suhde luontoon on olennaista saamelaista kulttuuriympäristöä määriteltäessä. Tästä johtuen arvottaminen on erilaista ja vaikeampaa kuin muilla alueilla. Kulttuurit kokevat ja selittävät luontoa omalla tavallaan, eikä se tuota ongelmia. Ongelma on esimerkiksi se, että usein julkisessa hallinnossa luonto ja kult-

tuuri on eriytetty toistensa vastakohtiksi. Samalla tavalla vastakohtiksi on usein käsitetty rakennettu ja autio tai luonnonympäristö ja kulttuuriympäristö. Koskematon luonto yleensä määritellään erämaaksi tai luonnonympäristöksi, mutta ne ovatkin saamelaiden kulttuuriympäristöä.

Kulttuuriympäristö on ihmisen muovaama ympäristö, jonka ajallinen ja alueellinen kerrostuminen ja ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Siihen kuuluvat myös ihmisen suhde luontoon. Saamenkieliset paikannimet toimivat ihmisten ja heidän toimintojensa linkkinä maahan ja veteen.

Valtakunnallisten kulttuuriympäristö-käsitteiden perusteella suurin osa saamelaisesta kulttuuriperinteestä jäisi määrittelyn ulkopuolelle. Koska kulttuuriympäristön käsite ei kata immateriaalisia tai muita näkymättömiä, tai näkymättömiksi maatuoneita, saamelaisia kulttuurikohteita, uhkaa saamelaiden perinnemaita jääminen muiden toimintojen jalkoihin. Tällä on merkitystä silloin, kun saamelaisalueelle halutaan lisää taloudellista toimintaa, joka vaatii laajoja alueita käyttöönsä.

Toisaalta suojelukin voi johtaa kulttuurisiin väärinkäytöksiin. Tietyissä kohteissa paras tapa korjata on pysäyttää rapistuminen eikä korjata uudeksi. Korjauksissa vaarana on paikan alkuperäisen hengen menettäminen.

Kulttuurin ja sen käsitteiden tuntemusta tarvitaan silloin kun halutaan määrittää ja arvioida kulttuuriympäristön merkitystä ja arvoa sekä suojelun määrää. Saamelaiden ympäristöstään, maistaan, kodistaan, maisemistaan jne. käyttämät käsitteet ovat tässä yhteydessä erityisen merkityksellisiä. Merkitykset poikkeavat suomalaisten vastaavista.

Fyysiset kulttuurimuistot ja paikannimet ovat tärkeitä välineitä, joilla voidaan osoittaa saamelaisen yhteiskunnan järjestäytyneisyyttä. Siidojen kartat, uhripaikat, kulkureitit yms. ovat tärkeitä todistusaineistoa tässä yhteydessä.

Paikannimillä ovat osa henkilö- tai tapahtumahistoriaa, perinteistä luonnontuntemusta, ympäristökäsitystä ja luonnonresurssien käyttöä eli toimeentuloa.

Arvotuksen ongelma tulee jatkumaan tulevaisuudessakin, koska saamelaisen käsityksen mukaan kaikki vaikuttaa kaikkeen. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun joku kohde suojellaan tietyn kriteerin tai arvon mukaan. Se saattaa merkitä samalla sitä että paikkaan tai alueeseen liittyvät kulttuuriset arvot eivät toteudu. Tämä arvostusongelma kohdistuu mm elämäntavan ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden takaamiseen, johon nykyisin velvoitetaan jo monessa laissa perustuslakia myöten.

Olemassa olevasta kulttuuriympäristöstä, sen arvottamisesta ja uhkista Saamelaisen kulttuuriympäristön esiselvityksessä Päivi Magga kirjoittaa seuraavaa:

” Saamelaiden kotiseutualue on kokonaisuudessaan saamelaiden kulttuurimaisemaa, jossa on useita, osin rekisteröimättömiä kulttuurikohteita. Näitä rekisteröimättömiä kohteita uhkaa tuhoutuminen, koska niitä ei paljoakaan tunneta. Osa saamelaisista kulttuurikohteista on myös edelleen käytössä, kuten esimerkiksi monet erotusaidat. Tällaisten käytössä olevien kohteiden kohdalla olisi mietittävä miten niitä jatkossa käytetään; mitä ne kestävät säilyäkseen ja miten alueen uusi rakentaminen on tasapainossa vanhojen elementtien kanssa.

Arvottamiseen liittyy myös eettisesti kestävien menettelytapojen luominen esimerkiksi muinaismuistojen ja vanhojen pyhien paikkojen kohdalla. Saamelaiset eivät halua, että kaikista kohteista julkaistaan tietoja, joten hankkeen puitteissa olisi mieltittävää eettiset säännöt miten toimia. Tämä kysymys on keskeinen ja viime aikoina se on ollut kansainvälisestikin esillä. Muun muassa YK:n alainen World Intellectual Property Organization (WIPO) työskentelee parhaillaan alkuperäiskansojen henkisen perinteen suojelemiseksi.” ( *lähde ja suorat lainaukset Päivi Magga, Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma, esiselvitys, 2003, sivut 4-5*)

Saamelaisen kulttuuriympäristön arvottaminen onkin ei-saamelaiselle ja ulkopuoliselle vaikeaa, jollei lähes mahdotonta. Arvotusperusteita erilaisille kulttuuriympäristöille ei vielä ole – mahdollinen kulttuuriympäristöohjelma voisi parantaa asiaa. Arvottamisen avulla voitaisiin arvioida kohteiden säilyttämisen tavoitteet ja -taso sekä toimenpiteet.

Kuitenkin rakennukset säilyvät parhaiten jos ne ovat käytössä. Tyhjänä oleville rakennuksille tulisikin löytää käyttöä. Säilyttämistä voidaan kannustaa myös rahallisesti, neuvonnan ja korjausohjeiden muodossa.

Inarin alueella asukkaiden suurin tulonlähde on matkailu. Sen vaikuttaa välillisesti myös muihin elinkeinoihin ja palveluiden tarjontaan. Inarijärven alueen valttikorttina, myös matkailussa, ovat upea luonto ja saamelaisuus. Kumpaakin näitä kahta ominaisuutta tulisi kunnioittaen vaalia ja hyödyntää hienovaraisesti.

Kaikkiin paikkoihin ei matkailijoita tule viedä, eivätkä kaikki paikat sovi matkailun käyttöön. Matkailijoiden tietoisuutta esimerkiksi saamelaisuudesta, mytologiasta, paikoista ja seidoista tulisi lisätä, jotta he ymmärtäisivät myös arvostaa ja kunnioittaa paikallista kulttuuria ja luontoa.

Tämän raportin ja kaavan arvoluokitus on saatu valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden osalta Museoviraston uusimmasta rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnista vuodelta 2010. Kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi kohteiksi on määritelty maakuntakaavassa esitetyt kohteet sekä osa on johdettu kulttuuriympäristöt tutuksi-hankkeen arvotuksista. Luokkaan kuuluvat seudun vanhimmat ja parhaiten säilyneet rakennukset ja asuinkentät. Kolmanteen luokkaan kuuluu pääosin jälleenrakennuskauden kohteita, kämppejä ja tupia.





## 4. RAKENTAMISSUOSITUKSET

## 4.1 Suositukset luonnon kannalta

Kasvillisuuden kannalta keskiviljavat puolukka- ja mustikkatyypin metsät sekä lehtomaiset kankaat ovat kestävimpiä kulutusta vastaan. Kaikkein karuimmilla ja kaikkein viljavimmilla kasvupaikoilla kasvillisuuden kulutuskestävyys jää alhaisemmaksi kuin keskiviljavilla kasvupaikoilla. Karujen kasvupaikkojen heikko kulutuskestävyys johtuu jäkäläkasvillisuuden tuhoutumisesta kulutuksessa. Viljavien kasvupaikkojen kasvillisuuden heikko kulutuskestävyys johtuu puolestaan näille kasvupaikoille ominaisten ruohojen alhaisesta kulutuskestävyydestä.

Kenttäkerroksen kasvillisuus on kulutukselle alttiimpi kuin pohjakerroksen kasvillisuus. Varvut eivät kestä kulutusta rakenteensa takia, sillä niillä on kovahkot lehdet sekä kova ja suhteellisen joustamaton varsi. Tutkimusten mukaan mustikka ja variksenmarja ovat kulutukselle kestävämpiä kuin kanerva, mutta herkempiä kuin puolukka.

Parhaiten tallesta kestävät heinämaisiet kasvilajit, joiden osuus kasvustossa lisääntyy kulutuksen lisääntyessä ja jatkuessa.

Lajittumattomilla moreenimailla on selvästi parempi kulutuskestävyys kuin esim. lajittuneilla harjusoralla tai hiekalla.

Suotyypeistä kestävimpiä ovat puustoiset suot, rämeet ja korvet. Rimpinevat ja -letot sekä lähteiköt ovat kulutukselle kaikkein herkimpiä. Suokasvillisuuden kulutuskestävyys on kesällä heikko tai heikohko kun taas talviaikainen kulutuskestävyys on hyvä, jolloin soita voidaan käyttää talviaikaisina liikkumisväylinä.

Tunturikasvillisuuden ja paljakan kalliopintojen kasvillisuuden kesäaikainen kulutuskestävyys on erittäin heikko. Varsinkin kallioiden jäkälät ja sammalet sekä monet putkilokasvit ovat kulutukselle alttiita. Paljaka-alueiden talvikulutuskestävyys on lumen suojaavan vaikutuksen vuoksi kohtalainen. Sen sijaan metsän- ja puuran välinen alue on niin kesä- kuin talvikulutuskestävyydeltään heikko.

Kulutuskestävyysluokkaan hyvä (1 lk) kuuluvat niityt; kohtalainen (2 lk) lehdot, lehtomaiset kankaat, tuoreet ja kuivahkot kankaat (tuoreemmat); melko heikko (3 lk) kuivahot kanakaat (kuivemmat) ja puustoiset suot; heikko (4 lk) kuivat kankaat ja avosuot sekä luokkaan erittäin heikko (5 lk) kuuluvat karukkokankaat, kalliokasvillisuus, lentohiekka- ja dyynialueet, lähteiköt ja märät avosuot.

Metsänrajavyöhyke, puuttomat lakialueet ja jyrkät rinteet tulee ehdottomasti jättää kaiken rakentamistoiminnan ulkopuolelle. Kaikkein tuoreimmille kasvupaikoille, lehtomaisille kankaille ja lehtoihin ei pitäisi ulottaa minkäänlaista rakennustoimintaa kasvillisuuden heikon kulutuskestävyyden ja maaperän vettyvyyden vuoksi. Myös suoalueet ja jokilaaksot ja -törmät ovat edelliseen perustuen rakentamistoiminnan ulkopuolelle jätettäviä alueita.

Rakentamisen ja muun virkistystoiminnan ulkopuolelle jätettäviä luonnontilaisina säilytettäviä ja varjeltavia kohteita tai alueita ovat mm. karut jäkäläkankaat, maisemallisesti merkittävät alueet, lehdot, lähdeletot sekä lentohiekka- ja dyynialueet.

Vielä rakentamattomat puurajan yläpuoliset lakialueet tulisi säilyttää mahdollisimman koskemattomina.

Inarissa soveltuvat hyvin rakentamiseen entiset asuinkentät ja entiset pellot, kohtalaisesti rakentamiseen soveltuvat tuoreet ja kuivahkot kankaat, välttävästi soveltuu osa kuivista kankaista. Muut alueet – kivisimmät kuivat kankaat, suot, kivikot, kalliot, lammet, puronvarsien metsät, lehtokasvillisuuden alueet – eivät sovellu rakentamiseen.

#### Eläimistön kannalta

Porojen kuljetusreitit ovat muodostuneet porojen luontaisten kulkureittien mukaan vuosisatojen aikana eikä niitä pysty vaihtamaan tai muuttamaan, etenkin kun alueen maasto on erittäin kivistä. Reitin leveys tulee olla vähintään 500 m, mutta ratkaisevia paikkoja ovat ne, joissa tullaan jäältä maalle tai mennään maalta jäälle. Silloin vaaditaan vielä leveämpiä rauhallisia rantoja. Tämä koskee erityisesti Hammastunturin paliskuntaa ja Inarijärven rantoja.

Paimennusalueiden tulee olla mahdollisimman yhtenäiset ja isot, koska pirstoutuminen hajottaa tokkia ja lisää paimennus- ja kokoamiskuluja. Lisäajo rasittaa vaameja ja heikentää vasantuottoa kevättalvella. Hammastunturin paliskunnan kannalta kaikkein haitallisin paikka tehdä moottorikelkkareitti on paliskunnan pääerotusaidan Tupavaaran ympärille tai lähelle. Muddusjärven paliskunnan alueelle suunniteltu moottorikelkkareitti Otsamo Rovajärvi vaikeuttaa kevättalvelella porojen paimentamista ja aiheuttaa lisätyötä.

Inarijärven rannalla sijaitseva taukopaikka ei kesäaikaisin haittaa porotaloutta, mutta jos taukopaikka on talviaikainen, se haittaa erityisesti maaliskuussa, koska moottorikelkkailu häiritsee porojen kuljetusta ja kokoamista. Tämä koskee erityisesti Kotkanimeen suunniteltua taukopaikkaa, koska Muddusjärven paliskunnan kuljetusreitti menee juuri niemen eteläpuolella.

Polkupyöräreitin olisi hyvä kulkea Kaitamojärveltä poroaidan länsipuolta, eikä reittiä olisi kesäaikana kovin paljon haittaa, mutta talviaikainen kulku (mikäli sillä on tarkoitus talviaikana kulkea) on erittäin haitallista porojen kannalta.

Inarijärven pohjoisrannalla sijaitsee vanha talviaikainen kulkukeino eli reitti, jota pitkin on aikoinaan kuljettu Reisivuonoon Norjaan. Tämän keinon ottaminen uudelleen käyttöön – nyt koiravaljakkoajamiseen olisi porotalouden kannalta kaikista pahinta, koska nyt on jo moottorikelkkareitti järvellä ja siten syntyisi kaksi erillistä reittiä, joiden kulkijat häiritsisivät ja hajoittaisivat tokkia.

#### Ympäristönsuojelun kannalta

Parhaiten loma-asuntorakentamiseen Inarijärvellä soveltuvat tasaiset tai loivat moreeni-, hiekka- tai kallioalueet, joiden puusto on tarpeeksi tiheää suojaamaan ja peittämään rantaan sijoitettavia rakenteita.



## 4.2 Suositukset maiseman kannalta

Suunnittelualue on maisemiltaan avara ja mittakaavaltaan valtaisa. Inarijärvi on kuin saaristomeri ja sitä ympäröivät laajat erämaat. Maisemiltaan suunnittelualue onkin hyvin erämainen ja rakennuksia ei juuri maisemassa näy, kyliä ja saarten kalastustukikohtia lukuun ottamatta.

Loma-asunnot on sijoitettu pääosin hienosti rantapuuston ja kallioiden taakse piiloon. Tätä samaa sijoittelutapaa on hyvä noudattaa jatkossakin. Rakentamista ei tule sijoittaa maisemallisesti herkille alueille kuten korkeille lakialueille, rantakumpareiden tai kallioiden laelle, avoimille rannoille tai kapeisiin niemiin ja pieniin saariin.

Jos alueen erämaista luonnetta halutaan vaalia, rakennusten tulee värityksensä ja kokonsa puolesta sopia ympäröivän luonnon väreihin, puuston ja kallioiden mittakaavaan. Toisalta siellä, missä on yleisiä palveluita kuten venesatamia, rakentaminen voi olla maisemassa näkyvämpää ja värikästä.

## 4.3 Suositukset kulttuuriympäristön kannalta

Rakennushankkeeseen ryhtyvän ja lupaviranomaisen on aina selvitettävä rakennuspaikan tilanne sekä luonnon että kulttuuriperinnön osalta. Osa tonteista sijoittuu muinaisjäännösten lähelle, jolloin esiintymän laajuus on aina selvitettävä tarkemmin ennen rakennushankkeen käynnistymistä ja tarvittaessa pyydettävä lausunto asiantuntijoilta.

Jos rakennuspaikan lähelle sijoittuu vanhaa rakennuskantaa, uuden pihapiirin sijainti on mietittävä tarkasti niin, ettei eri aikakausien rakennustyylien eroavaisuudet synnytä sekavaa ympäristöä. Jos rakennetaan vanhaan pihapiiriin, suunnittelussa tulee olla erityisen huolellinen ja herkkävaistoinen rakentamisen mittakaavan ja tyylin suhteen.

Perinteinen rakentaminen on ollut hyvin hajanaista ja maankäyttö on perustunut kiertävään paimentolaiselämään. Niinpä laajoja yhtenäisiä kulttuuriympäristöjä ei ole syntynyt muualle kuin talvikylien paikoille. Talvikylää voidaankin pitää jonkinlaisena mallina tiiviimpiä alueita suunniteltaessa. Muutoin kulttuuriympäristö on koostunut erilaisista asuinkentistä ja niiden muodostamasta verkostosta. Näitä verkostoja, polkuja ja reittejä voidaan hyödyntää matkailun ohjelmalveluja suunniteltaessa, kuitenkin vain niiltä osin kun saamelaiset niin haluavat.

Loma-asuminen voidaan sijoittaa harvukseen järvien rannoille ja ne muodostavat tämän päivän mukaista, uutta maisemaan piiloutuvaa rakennettua ympäristöä. Tehokkaampi rakentaminen tulisi ohjata oleviin kyliin ja Inarin kirkonkylään, missä rakentamisessa voidaan noudattaa tämän päivän rakentamisperiaatteita, kuitenkin lähikohdina jotakin saamelaiskulttuurin perusteista. Näitä voisivat olla mm. rakennusten pienimittakaavaisuus, puun ja turpeen käyttö rakentamisessa, kirkkaat värit, ulkoilmaelämä ja eläinaitaukset.

Saamelaiskulttuuri on ollut vuosituhansien ajan kestävä, luontoon jälkiä jättämätöntä. Tätä perinnettä olisi toivottavaa jatkaa ja valita tällä alueella ohjenuoraksi kestävä kehityksen mukainen rakentamistapa ja matkailun kehittäminen.

## Lähteet:

### LUONTOSELVITYKSEN LÄHTEET:

Inarijärven osayleiskaava, Inarin kunta 1993

Metsätyypit: Turun yliopisto 1989

Kartat: Metsähallituksen luontopalvelut

uhanalaistiedot: Lapin Ympäristökeskus

Vesitalous-lehti 5/2006, Rajavesiyhteistyötä Inarijärvellä ja Paatsjoella: Erkki A Järvinen

Airaksinen Outi ja Karttunen Krister 1998. Natura 2000-luontotyyppiopas. Ympäristöopas 46. Suomen ympäristökeskus

Angeli Uuno 23.7.2007. Muddusjärven paliskunnan poromies, haastattelu.

Forman J., Inkeröinen J. & Jokimäki J. 1993. Inarin Rahajärven pohjoispuolen linnustoselvitys. Metsähallitus

Heikurainen Leo 1981. Suo-opas. Kirjayhtymä

Heinimaa P. ja Manninen K. (toim) 1998. Inarin juhlasymposium. RKTL:n toimintaa Ylä-Lapissa. Riistan- ja kalantutkimus

Hämet-Ahti L., Suominen J., Ulvinen T. & Uotila P. (toim) 1998. Retkeilykasvio. Luonnon-tieteellinen keskusmuseo. Kasvimuseo

Inarijärvi-Paatsjoki. Yhteinen elävä erämaa.1996. Metsähallitus, Ylä-Lapin luonnonhoito-alue

Hyvärinen P., Vehanen T., Tigunov S., Mäki-Petäys A. ja Konttinen E. 1996. Kalojen vaelus Inarijärvestä Paatsjokeen. Suomen ympäristö 11. Suomen ympäristökeskus

Ketola Eija 1990. Inarijärven eteläosan saarten ja rantojen maisemaselvitys. Visuaalinen maisema ja luonnonmuodostumien inventointi. Turun yliopiston maantieteen laitos

Lapin liiton internetsivut osoitteessa: <http://www.lapinliitto.fi/kaavoitus/plgeo.pdf>

Lapin ympäristökeskus 2006. Tiedot alueella esiintyvistä uhanalaisista lajeista.

Lehto Jaakko 1978. Käytännön metsätyypit. Kirjayhtymä

Lehtola Lauri 11.7.2007. Hammastunturin paliskunnan poromies, haastattelu.

Lepistö L., Mäkikyrö S. ja Puro-Tahvanainen A. 2002. Inarijärven kasvi- ja eläinplankton-tutkimukset. Lapin ympäristökeskuksen moniste 43. Osa I: Inarijärven veden laadun sekä kasviplanktonin määrän ja lajiston alueellinen vaihtelu vuonna 1999. Osa II: Inarijärven eläinplankton vuosina 1997-1999

Leppänen T., Osmonen O., Kyykkä T., Sulkava P.; Rajasärkkä A., Karhu H. ja Honkola J. 2007. Inarijärven linnusto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 171

Luhta Vesa 1999. Inarin Lapin luonto- ja lintukohdeopas. Siida/Ylä-Lapin luontokeskus. Metsähallitus

Lukkari Jouni 9.7.2007. Hammastunturin paliskunnan poroisäntä, haastattelu

Marttunen M., Hellsten S., Puro A., Huttula E., Nenonen M-L., Järvinen E., Salonen E., Palomäki R., Huru H. ja Bergman T. 1997. Inarijärven tila, käyttö ja niihin vaikuttavat tekijät. Suomen ympäristö 58. Lapin ympäristökeskus

Metsähallituksen esitys Inarin retkeilyalueen perustamiseksi. 3.5.2004. Metsähallitus, Ylä-Lapin luonnonhoitoalue 05/2004

Morottaja Antti 14.7.2007. Muddusjärven paliskunnan poromies, haastattelu

Nenonen Jari (toim.) 2004. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueen geologiset taustatiedot. Geologian tutkimuskeskus. Lapin liitto

Nenonen Suvi-Päivikki 1990. Matkailu ja ympäristö, tutkimus Lapin matkailualueiden luonnonympäristön kulutuskestävyydestä. Sarja A, julkaisu n:o 108. Lapin seutukaavaliitto

Niemelä Tuomo 2005. Käävät puiden sienet. Kasvimuseo

Osmonen O., Kyöckä T. ym. 2007. Inarijärven linnusto. Alustavia tietoja julkaisemattomasta raportista

Peltonen A., Huttula E. ja Huttula T. 2000. Inarijärven Peskanlahden lämpötila- ja virtaus-tutkimus. Lapin ympäristökeskuksen moniste 24. Lapin ympäristökeskus

Pohjoisten virtojen raakat, Interreg-kartoitushanke Itä-Inarissa, Norjassa ja Venäjällä. toim. Panu Oulasvirta 2006. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Poromies 2/2006. Poroluettelo 2004/2005. Porotilastoja 2004/2005

Puro Annukka 1992. Inarijärven vesistöalueen kuormitus selvitys. Lapin vesi- ja ympäristöpiiri. Tutkimuksen monisteita 17

Puro A. ja Maunuvaara V. 1997. Paatsjoen vesistöalueen käyttömuodot ja niiden kehittäminen – Alueelliset ympäristöjulkaisut 24. Lapin ympäristökeskus

Sihvo Juha 2002. Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 2: Ylä-Lapin luontotyypit. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja sarja A No 137

Sippola A-L., Siitonen J. ja Renvall P. Metsän rakenteen ja metsänkäsittelyn vaikutukset lahopuun määrään ja laatuun sekä kovakuoriais- ja kääpälajistoon Lapin metsänrajametsissä. Tämä artikkeli on teoksessa: Ympäristö ja tutkimus Ylä-Lapissa 1990-luvulla. toim. Elina Stolt. 2000. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 30

Suomen BirdLifen internetsivut osoitteessa:

<http://www.birdlife.fi/suojelu/paikat/finiba/finiba-92-alueet.shtml#920264>

Suomen ympäristökeskuksen Natura-tietolomake ja internetsivut osoitteissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=25559&lan=fi> ja

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=7174&lan=fi>

Ulvinen T., Kotiranta H., Härkönen M., Korhonen M. & Järvinen I. 1989. Suomen suursien-  
ten nimet. Karstenia 29

Valtion säädöstietopankin internetsivut osoitteis-  
sa:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970160> (luonnonsuojeluasetus),  
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961200> (metsäasetus) ja  
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610264> (vesilaki)

Ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmä 27.10.2006 ja päivitys 10.9.2010 ja syksyllä  
2015. Uhanalaiset lajit Inarijärven yleiskaava-alueella.

#### MAISEMASELVITYKSEN LÄHTEET:

Partakko-Näätämö toiminnallinen suunnitelma. Inarin kunta. Nesenta. 31.3.2006.

Inarijärven eteläosan rantojen maisemaselvitys. Turun yliopisto 1989. Maantieteen laitos.  
Kaitanen Veijo, Ketola Eija, Vuorio Kirstiina. Opinnäytetyö.

Inarijärven osayleiskaava. Inarin kunta tekninen osasto. 12.11.1993. vahvistettu ympäris-  
töministeriössä 01.03.1996. Paperikopio, osayleiskaavakartta 1:50.000

Inarin kunnan reitistöselvitys. Inarin kunta. Ivalo 2005.

Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueen geologiset taustatiedot. GTK, Geologian tutkimus-  
keskus. Jari Nenonen, toim. 2004.

Yhteenveto Inarin kunnan maankäytön kansainvälisestä markkinaselvityksestä. 22.2.2006.  
luottamuksellinen.

Inarin retkeilyalueen kävijälaskenta, kävijä- ja yritystutkimus. Tutkimus keskeneräinen,  
valmistuu toukokuun 2007 loppuun mennessä. mallina pyhätunturin kyselykaavake.

Maisemaselvitys. Lapin liitto. Pohjois-Lapin maakuntakaava. joulukuu 2005.  
 netistä <http://www.inari.fi/index.php?sivu=info&alasivu=kartasto&etusivu=>

Inarin latukartta - ISO  
Ivalon hiihto- ja kuntoreitit

[http://www.inari.fi/index.php?sivu=kunta&alasivu=hallinto&etusivu=.](http://www.inari.fi/index.php?sivu=kunta&alasivu=hallinto&etusivu=)

Nellim-Paatsjoki -tieyhteys, Tiivistelmä (1,8 Mt.)

Nellim-Paatsjoki -tieyhteysselvitys (4,3 Mt.)

Nellim-Paatsjoki -tieyhteys, Luontoselvitys (2,7 Mt.)

Nellim-Paatsjoki -tieyhteys, Matkailuselvitys (0,9 Mt.)

Nellim-Paatsjoki -tieyhteys, Porotalous selvitys (1,3 Mt.)

Metsäkartta 22/23 ([www.metsa.fi](http://www.metsa.fi)), 1:200 000, Metsähallitus 2002.

Inarin osoite ja virkistyskartta 1:150.000. Inarin kunta. Lapin maanmittaustoimisto 2001

Inarin kunnan Ivalon paliskunnan yleiskaava. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma  
6.6.2005. Jaakko Pöyry Infra Maa ja Vesi.

Veneilykartta 480, 1:50 000, Merenkulkulaitos 2002.

Topografiset kartat, nrot 3814: 02; 3823: 02, 3832: 01, 02, 3834:01; 3841: 01, 02, 3843: 01, 1:50 000, Topografikunta.

#### KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYKSEN LÄHTEET:

Aikio, Maria Sofia, Deanu- ja Ohcejohlegiid kulturinventeren : loahpporaportta / Tenon- ja Utsjoenlaaksojen kulttuuri-inventointi : loppuraportti, Sámi Museum, Inari, 2005

Aikio, Samuli, Lehtola, Veli-Pekka, Inari, Aanaar, Inarin historia jääkaudesta nykypäivään, Inarin kunta, 2003

Lehtola, Teuvo, Kolmen Kuninkaan maa: Inarin Historia 1500-luvulta jälleenrakennusajan, Puntsi, Inari, 1998

Jefremoff, Irja, *Varriistállám : inarinsaamelaisten vuotuismuutto*, Saamelaismuseosäätiö, Inari, 2001

*Kirjoituksia Inarin historiasta*, toimittanut Veli-Pekka Lehtola, Puntsi, Inari, 1998

Jefremoff, Irja , ”Lapinkenttien kutsu – inarinsaamelaisia asuinpaikkoja ja kolttakenttiä inventoimassa”, *Raito* 1/2001, s. 13-15.

Lönström, Riitta, ”Kulttuuriympäristön hoito Lapissa”, *Raito* 2/1994, s.16-19.

Lokio, Jarmo, *Lapin kulttuuriympäristöohjelma*, Lapin ympäristökeskus, Rovaniemi, Diplomityö, Oulun yliopisto , Arkkitehtuurin osasto, 1997

*Lapin rakennusperintö / Sámi leana huksenárbi*, toimitus: Arkkitehtitoimisto Huusko & Teppo, Lapin läänin rakennusperinne ry, Pohjoinen, Oulu, 1984

*Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt*, Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Ympäristöministeriö, Museovirasto, Helsinki, 1993

Kalpio, Satu, Bergman, Tarja, *Lapin perinnemaisemat*, alueelliset ympäristöjulkaisut 116 , Lapin ympäristökeskus, Metsähallitus, Rovaniemi, 1998

Lapin liitto, *Pohjois- Lapin kiinteät muinaisjännökset*, 2005

Lapin liitto, *Pohjois-Lapin maakuntakaava, maisemaselvitys*, 2005

Saamelaiskäräjät , *Saamelainen Kulttuuriympäristö*, esiselvitys. Päivi Magga, 2003

Haastattelu Ilmari Mattus 24.8.2006

Luentomateriaali ” Ukonsaarta ympäröivän maiseman nimistö ja saareen liittyvä folklore” Ilmari Mattus

Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi –hanke, koordinaattori Päivi Magga

<http://www.siida.fi/anaras/> Inarin saamelaisista kertova sivusto, julkaistu vuonna 2006, Sámi musea Siida & Anarâškielâ servi, siida@samimuseum.fi (sivuston on tuottanut Sámi musea Siida - Saamelaismuseosäätiö yhteistyössä Anarâškielâ servin kanssa Opetusministeriön osarahoituksella)

Saamelaismuseo Siidan arkistoissa kulttuuriympäristö-aineistoon tutustuminen 23.8.2006  
Inari, kirkonkylän kulttuuriympäristöselvitys, Ympäristötaito Oy 2002, Yrjänheikki, Leskinen

Pekka Junttila ja Hans Jomppainen haastattelu 22.8.2006, Inarijärven tuvat ja kämpät

Suullisia tietoja ja neuvoja on saatu seuraavilta henkilöiltä:

Metsähallituksen edustajilta Tapio Tynys, Elina Stolt ja Olli Osmonen

Inariseurasta, Peltomaa Jaakko

Kunnan rakennustarkastaja Pietikäinen Vesa, kiinteistöinsinööri Leppälä Arto ja  
kaavoitusteknikko Junttila Pekka

Lapin liitosta Juha Piisilä aluesuunnittelija, muinaisjäännösluettelo ja Riitta Lönn-  
ström, maakuntakaava

Museovirastosta Torvinen Markku, intendentti Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan mui-  
naisjäännösten suojelu  
Lapin maakuntamuseon intendentti, arkeologi Hannu Kotivuori

Lapin liitto, Aki Arponen, arkeologi  
Aimo Kojonen GTK, geologiset kohteet

Anneli Nuorgam, Saamelaiskäräjät, Maggan tekemä kulttuuriympäristöselvitys  
Lapin ympäristökeskus Tarja Outila ja Pihkala Antti,

Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi –projekti:  
Elo Tiina, projektipäällikkö  
Tapio Riku, hallinnollinen työnvalvoja  
Magga Päivi, Saamelaisalueen koordinaattori \*  
Sarkkinen Mika, arkeologi

Irja Jefremoff kalakentistä ja asuinkentistä  
Arja Hartikainen Intendeanta / Intendentti / Curator Sami museum - Saamelaismu-  
seosäätiö SIIDA,  
Ilmari Mattus, inarinsaamelainen, paikannimet, seidat

[www.rky.fi](http://www.rky.fi), museoviraston nettisivut